

Caiete Silvane

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Albrecht Dürer, Apocalipsa

Epidemii și atitudini sociale

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Sumar

- Dina Horvath**, Poem pentru „Caiete Silvane”. Popor de cruci ascunse sub pământ p. 1
- Silvia Bodea Sălăjan**, Colecționarul de oglinzi – antologie p. 1
- Florin Ioan Chiș**, Despre epidemii și atitudini sociale în ținuturile sălăjene pp. 2-6
- Viorel Mureșan**, Poezia ca leac al singurătății pp. 7-8
- Carmen Ardelean**, Simfonii sinestezice pp. 9-10
- Imelda Chința**, Rodion al Deltei – poet al *străzii Măicuța* p. 11, p. 13
- Petru Pistol**, Icar și Socrate. Tentația zborului pp. 12-13
- Mihaela Meravei**, Adrian Nicola și modul său cameleon de a se reinventa ca stil în fiecare nou roman pp. 14-15
- Adrian Lesenciuc**, Vin rafinat îmbuteliat la Cartea Românească p. 16, p. 18
- Ioana Revnic**, Cum e să fii copil basarabean în Siberia pp. 17-18
- Emilia Poenaru Moldovan**, Pe urmele *Restituirilor* lui Teodor Sărăcuț-Comănescu pp. 19-20
- Parodie de **Lucian Perța** p. 20
- Imelda Chința**, Ion Pițoiu-Dragomir – 80 pp. 21-23
- Maria Ioniță**, Trandafrul verde p. 24, p. 47
- Daniel Săuca**, In memoriam Daniel Hoblea pp. 25-26
- Augustin Mocanu**, Pentru Daniel Hoblea p. 26
- Marcel Lucaciu**, Patima himerelor pp. 27-28
- Ioan F. Pop**, O lacrimă pentru Daniel Hoblea p. 28
- Dănuț Pop**, Pagini din istoria mineritului sălăjean pp. 29-31, p. 46
- Ioan Bunta**, Teofil Răchițeanu – 77 de ani, pp. 32-33
- Daniel-Victor Săbăceag & Viorel Câmpean**, Alexiu Varna (1841-1922) – un protopop greco-catolic din generația Marii Uniri pp. 34-38
- Marin Pop**, Inginerul agronom Lazăr Maior (1871-1948) – personalitate sălăjeană mai puțin cunoscută pp. 39-41
- Simona Ardelean**, Filmografiile Simonei. *Marriage Story* (2019) pp. 42-43
- Ioan-Pavel Azap**, Reeditări filmice (XXIX) p. 43
- Ioan F. Pop**, Solilocvii inutile p. 44
- Viorel Tăutan**, Invitație la opinii pp. 45-46
- Alexandru Jurcan**, Rațiune și simțire în vremuri bolnave p. 47
- 18 poeți** – antologie a Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj p. 47
- Versuri de **Maria Postu** p. 48
- Poeme de **Simona-Grazia Dima** p. 49
- Daniel Săuca, Györfi-Deák György**, Malaxorul de pandemie pp. 50-52
- Daniel Mureșan**, Cronica discului. Delain – *Apocalypse & Chill* p. 52
- Arca poeziei, **Artur Lundkvist**, Arta poetică, traducere de **A. E. Bacovsky**, o rubrică de **Viorel Mureșan** coperta IV

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028

on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918, nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870; e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro; www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România, a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XVI, Nr. 4 (183), aprilie 2020.

Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef

Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct

Daniel Hoblea - secretar de redacție

Marin Pop, Carmen Ardelean - redactori;

Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chința - redactori asociați;

Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga,

Simona Ardelean - colaboratori.

Responsabili de număr: **Daniel Săuca, Daniel Hoblea**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**

Tehnoredactare: **Marius Soare**

Revista apare în urma unui protocol de colaborare încheiat între: Consiliul Județean Sălaj; Instituția Prefectului Sălaj; Primăria Zalău; Direcția Județeană pentru Cultură Sălaj; Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău; Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Filiala Zalău; Biblioteca Județeană „Ioniță Scipione Bădescu” Sălaj; Inspectoratul Școlar Județean Sălaj; Arhivele Naționale Filiala Sălaj; Cenaclul literar „Silvania” și Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Responsabilitatea pentru opiniile și calitatea materialelor publicate revine în întregime autorilor.

Nu primim la redacție decât materiale culese în format electronic, cu respectarea normelor ortografice în vigoare.

Revista „Caiete Silvane” este membră a Asociației Revistelor, Publicațiilor și Editurilor (ARPE)

Abonamentele la revistă se pot contracta prin oficiile poștale, factorii poștali, prin Mediadiff Product SRL și prin redacție (telefon 0260-612870).

Prețul unui abonament pe o lună este de 5 lei. Pentru orice nereguli privind difuzarea vă rugăm să ne contactați telefonic la redacție.

Tiparul realizat la Tipografia Color Print Zalău, Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-661752

Dina Horvath

Popor de cruci ascunse sub pământ

„Popor agonisit de Dumnezeu”
 ce bine mi-e că m-am născut în tine!
 Râd saltimbancii zilei că mi-e bine
 când recunosc ce cred și ce simt eu!
 Ce suntem noi? Popor de cruci ascunse
 pe văi, pe dealuri, sub pământ la ai mei
 de unde ies, ca flăcări albe, miei
 de rugă și taine încă nepătrunse...
 Nu te-ntrista, când la arginți pe care
 flămânzii lumii mai adună alți,
 în vreme ce părinții-s frământați
 că iar izbește grindina în floare.
 Dar va rămâne totuși o jertfire
 în inimile celor ce mai știu
 să preacinstească sacrul purpuriu
 icoanelor ’nălțate peste fire.
 „Popor agonisit de Dumnezeu”,
 popor de cruci și de făclii ascunse
 nu te-ntrista, doar știi că nepătrunse
 sunt căile ce dăinuie mereu...

Iar eu îți spun, popor al meu cel dalb,
 că îmi ești drag și-atunci când îmi pari slab!

Silvia Bodea Sălăjan, Colectionarul de oglinzi - antologie, Editura Caiete Silvane, Colecția „Poesis”, Zalău, 2020, Texte introductive de Maria Vesa Aursulesei și Maria Timuc; volum apărut cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

Silvia Bodea Sălăjan s-a născut în localitatea Răstolțu Deșert, comuna Agrij, județul Sălaj. Este autoarea volumelor de versuri: *În căutarea Graalului* (Ed. Sylvania, Zalău, 2002); *Talanți risipiți* (Ed. Sylvania, Zalău, 2006); *Chivot jefuit* (Ed. Sylvania, Zalău, 2008); *Suburbiile șarpelui* (Ed. Palimpsest, București, 2011); *Primejdia tăcerii* (Ed. Palimpsest, București, 2013);

Pelerin la poarta cerului (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2014); *Limita umbrei* (Ed. Palimpsest, București, 2016); *Serbările luminii* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2018); alte volume publicate: *Povești din lumea lui Tudor* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009); *Satul Răstolțu-Deșert - metafora unei iubiri. Monografie* (Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2009); *Tudor și Tania în lumea poveștilor* (Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2016).

Este inclusă în dicționarul *Oameni de seamă ai Sălajului* (Zalău, 2004) și în antologia *Poeți sălăjeni* (Ed. Sylvania, Zalău, 2007). În prezent este membru al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj și al Uniunii Scriitorilor de Limba Română - Chișinău.

Despre epidemii și atitudini sociale în ținuturile sălăjene

Florin Ioan CHIȘ

Epidemiile au reprezentat o constantă a vieții umane, influențând evoluția acesteia, generând evenimente și situații, care au scris și rescris istoria. Actor invizibil al existenței umanității, molimele au zdruncinat din temelii antea Atenă și Roma cezariilor, au devastat Europa Medievală, cântând marșul funebru feudalismului și ducând la apariția Reformei. Cel mai puternic aliat al lui Fernando Cortez împotriva aztecilor a fost o epidemie de variolă, tot așa cum „generalul” tifos a reprezentat adevăratul inamic al lui Napoleon în Rusia.

Spațiul românesc nu a făcut notă discordantă în tabloul general, cele mai de seamă evenimente morbide fiind provocate de ciumă și holeră. Sălajul, suprapus administrativ peste teritoriul comitatelor Crasna și Solnocul de Mijloc, a fost măturat periodic, pe parcursul secolelor XVIII și XIX, de numeroase epidemii. Acest lucru a fost favorizat de faptul că zona era tranzitată în dublu sens de negustori, soldați și diverși călători, care circulau între Transilvania, Ungaria și Austria, ceea ce o făcea deosebit de vulnerabilă.

Prima epidemie a perioadei amintite are loc între 1708-1711, ciuma cuprinzând întreaga Transilvanie. În 1709, protomedicul Samuel Koleseri, evalua, în „Pestis dacice anni MDCCIX scrutinium et cura”, tipărită la Sibiu, numărul victimelor pentru întreaga Transilvanie la 100 000 de oameni. În opinia autorilor cărții „Cavalerii Apocalipsului”, numărul morților pentru această epidemie a fost de 200 000, dat fiind că ea s-a manifestat încă doi ani după ce Koleseri a făcut aprecierea sa¹. Prezența epidemiei în zona Crasnei este semnalată într-un document emis de împăratul austriac, Carol al VI-lea, la 15 decembrie 1718, prin care le cerea autorităților să fie precaute și să ia toate măsurile pentru limitarea infecției, să organizeze carantine, îngrijind pe cât posibil circulația mărfurilor și a persoanelor². Printre primele localități infectate a fost Șimleul Silvaniei, unde sunt sigilate câteva case în încercarea de a opri epidemia³. Numărul victimelor a fost atât de mare în regiune încât multe cadavre au rămas neînhumate, motiv pentru care autoritățile austriece dau ordin de îngropare a lor, acestea fiind considerate sursă de infecție⁴.

Cu toate că nu reușise să preîntâmpine răspândirea ciumei în comitatele transilvănene, intenția Curții de la Viena era să oprească contagiunea masivă a Partiumului și Ungariei. În acest sens, printr-un ordin dat prin Cancelaria aulică a Ungariei, la 4 mai 1719, se reafirmă necesitatea respectării regulilor fixate în

15 decembrie 1718, fiind oprită circulația de persoane și mărfuri spre Vest. De asemenea sunt trimiși chirurghi și medicamente pentru a se lua toate măsurile și precauțiile necesare în locurile infectate sau suspecte⁵. Potrivit dispozițiilor imperiale date prin Guberniul Transilvaniei și Comisia pentru ciumă, comitatul Solnocul de Mijloc deschide trei puncte de trecere spre Ungaria, toate persoanele care traversau zona trebuind să treacă pe aici. Sunt numiți comisari pentru controlarea tuturor persoanelor și a pășușurilor. Cei controlați erau chestionați de unde vin și încotro se îndreaptă, dacă nu locuiesc în zone infectate sau ciumate, dacă au trecut prin asemenea locuri. De asemenea se verifica autenticitatea pășușului, pentru că existau și falsuri, fiind de preferat ca acesta să fie emis de nobilii comitatelor sau de juzii orașelor, nefiind acceptate cele scrise de preoți sau învățători⁶. Punctele de trecere au fost deschise la Zalău, Brădet și Jibou, oricine ar îndrăzni să treacă prin alt loc fiind aspru pedepsit. Datorită nerespectării întocmai a ordinelor Guberniului de către autoritățile comitatului Crasna, Sigismund Kornis, cel care coordona și activitatea Comisiei pentru ciumă, dispune la 28 iunie 1719, printr-o scrisoare în cinci puncte, modul în care trebuie acționat. Astfel, pe lângă limitarea circulației de mărfuri și persoane, prima grijă era pentru cei aflați izolați în interiorul cordoanelor sanitare, a căror nevoie de hrană nu putea fi asigurată de schimburile comerciale, existând pericolul ivirii foametei. Pentru a împiedica apariția acesteia și a infrafrăunilor la care s-ar fi ajuns datorită lipsei de alimente, locuitorilor din așezările izolate trebuiau să li se pună la dispoziție cantități de grâu, iar acolo unde nu existau mori, să se instaleze rășnițe. Comisarii sanitari numiți aveau datoria de a pune străji și paznici, care să fie atenți ca nimeni să nu iasă din interiorul carantinei, nimeni să nu intre, fiecare trebuind să rămână în teritoriul său pe durata stabilită.

Pentru a se evita extinderea molimei erau interzise adunările obișnuite, scaunele de judecată, ședințele, înmormântările pompoase, cu multă lume, târgurile, circulația de orice fel, excepție făcând căraușii împărătești, care nu puteau suferi amânare. Fiind timpul secerișului și al fânului trebuia avut în vedere ca în locurile unde se folosește forță de muncă din exterior, să nu fie permise persoane din zonele infectate. Dacă totuși se întâmplă pe ascuns acest lucru, pentru evitarea infectării satelor și orașelor, lucrătorii nu trebuie să fie lăsați să intre în așezări, ci să locuiască în

câmp, unde, cei care-i angajează, să le ducă alimente și băutură⁷.

O nouă epidemie izbucnește între 1737-1740, răspândirea ciumei fiind favorizată de mișcările trupelor din timpul războaielor austro-turce. Primele date concrete despre impactul demografic al acestei epidemii apar în „Strages Pestis in Transilvania Anno 1738, et 1739 grassantis”, conținând tabele cu așezările afectate și numărul de morți. Publicat de Anton Dörner, manuscrisul însumează un număr de 41 722 de victime⁸. La Cluj epidemia ajunge în vara lui 1738, de aici ea răspândindu-se pe Valea Crișului Repede și a Someșului către Oradea și Satu Mare. De la Jibou, așezare importantă a Solnocului de Mijloc, situată pe drumul spre Sătmar, ciuma ajunge la Brebi și Crișeni (6 noiembrie 1738), în apropierea Zalăului⁹. În 1738, victimele ciumei consemnate în comitatele amintite sunt în număr de 26, din totalul de 37 de bolnavi, 11 vindecându-se¹⁰. Un an mai târziu, pe lângă aceste două localități infectate anterior se adaugă patru, câte două din Comitatul Crasna și Solnocul de Mijloc. Una dintre localitățile crăsnene infectate a fost Bilghezd, situată în apropierea Șimleului. Numărul celor bolnavi de ciumă s-a ridicat aici la 14 persoane, gradul de letalitate fiind de 100%. Un procent identic al letalității întâlnim și la Camăr, aflat la limita cu ținuturile bihorene, unde epidemia face 21 victime¹¹. Mai înspre nord, în zona Solnocului de Mijloc, 15 victime vor fi consemnate la Domuzlău, iar 4 la Tășnad (azi în județul Satu Mare), toți cei contaminați murind. La Brebi și Crișeni, unde epidemia își continua manifestarea încă din anul precedent, numărul celor decedați se ridică la 41, 19 persoane însănătoșindu-se¹². Se poate constata deci, că numărul celor care au contactat boala în cele două comitate, în anii 1738-1739 se ridică la 144 de oameni.

După o scurtă întrerupere, molima reapare în 1741, ea manifestându-se cu o deosebită virulență în nord-vestul românesc, până în 1743. Prezența epidemiei în ținutul sălăjean este consemnată de Popa Alecsa din Rus care arată într-o însemnare că în luna iulie 1742 „au început a muri de ciumă”¹³. Cu prilejul acestui ultim episod epidemic, în partea de N și NV a Transilvaniei, precum și în cele Trei Scaune se îmbolnăvesc 71 070 de oameni, din care 59 682 decedează. Cel mai afectat este Comitatul Solnocul de Mijloc, unde ciuma face 6486 de victime. Împreună cu Comitatul Crasna, care înregistrează 937 de morți, numărul celor răpuși de molimă, pe teritoriul celor două entități administrative care constituie teritoriul Sălajului de azi, se ridică la 7423 de oameni¹⁴. În ciuda eforturilor autorităților de a stăvilii extinderea ciumei, instituind carantine, locuri de trecere, izolarea localităților infectate, epidemia cuprinde și ținuturile bihorene și sătmărene.

Pentru limitarea epidemiei, autoritățile acționează încă din primăvara lui 1738. Astfel, prin Ordonanța

din 24 martie, se reducea la maxim circulația mărfurilor și persoanelor, se închideau orașele importante și se înăspreau pedepsele pentru cei care nu respectau carantina. Cel care va coordona lupta împotriva epidemiei este generalul Lobkovici, comandantul trupelor imperiale din Transilvania¹⁵. Datorită creșterii virulenței epidemiei, la 2 septembrie 1738, întreaga provincie era considerată sub carantină, trecerea spre vest putându-se face numai cu pașus și cu petrecerea unei perioade de 42 de zile în carantinele deschise la Zalău și Șimleu¹⁶. Perseverența celor angajați în luptă cu boala, atât în timpul acestei epidemii, cât și în cea dintre 1741-1743, măsurile drastice impuse cu ajutorul armatei, înființarea de linii carantine succesive, controlarea circulației prin instituirea unor trasee și locuri de trecere stricte au făcut ca ciuma să nu se mai manifeste în mod catastrofal în a doua jumătate a secolului XVIII. Statul austriac, în timpul Mariei Tereza, angrenează întregul aparat administrativ în luptă cu bacilul ciumei, succesul datorându-se nu atât tratamentelor medicale, cât împiedicării ca boala să se extindă.

Abia scăpată de ciumă, societatea transilvană dă piept, începând cu 1830, cu alt inamic redutabil, holeră. Primul val epidemic s-a manifestat între 1830-1831, spațiul sălăjean nefiind semnificativ afectat. Holera din 1848-1849 a fost una dintre cele mai virulente manifestări epidemice, fiind depășită doar de cea dintre 1872-1873. În localitățile sălăjene se moare de holeră încă din iunie 1848, primele cazuri fiind consemnate la Crasna¹⁷. Printre cele mai afectate localități sunt Jibou, Zalău, Românași, Sărmășag, Zăuan și Nușfalău, cu zeci și sute de victime.

Deceniul opt aduce cu el cea mai mare epidemie de holeră a secolului XIX. Episodul epidemic dintre 1872-1873 s-a caracterizat printr-o vastă extindere și un număr mare de victime, la nivelul întregii Transilvanii acestea depășind 50 000¹⁸. Ținuturile sălăjene sunt și ele afectate de molimă, învățătorul Gregoriu Trifanu, însemnând pe un Antologion de la Goștila (Sălaj) că: „în vara anului 1873 a fost secetă mare... și după aceea, au venit colera în satu. Familii întregi au muritu, de au rămas casele pustii”¹⁹. Una dintre localitățile infectate este Crasna, care în câteva luni înregistrează, din această cauză, 118 decese²⁰. În lunile iulie, august și septembrie mor de holeră la Cehu Silvaniei 143 de persoane²¹, la Zalău 75²², iar la Șimleu Silvaniei 17²³. Multe sate sunt de asemenea afectate, un exemplu fiind Cizerul, care înregistrează 25 de morți din cauza molimei²⁴.

Apariția holerei derutează și induce spaima în rândul maselor, mai cu seamă pentru că nu se știa nimic despre această nouă boală, în fața căreia se simțeau neputincioși. Un alt motiv de frică, așa cum am mai amintit, era evoluția rapidă a bolii, producând un număr foarte mare de victime în scurt timp. Printre primele măsuri luate de autorități sunt închiderea trece-

rilor către cele două Principate române. Spre deosebire de lupta împotriva ciumei, în cazul holerei, greu va cădea pe autoritățile locale. În 1831, Guberniul Transilvaniei publica la Cluj: „Îndreptarea dregătorilor de ținerea sănătății de grije purtătoare și a fețelor pe lângă contumații slujitoare cum s-ar putea marjini-le hotarilor a monarhiei Austriei apăra ca în biruința Muscalului prin țări de obște epidemiile stăpânitoare boala colera să nu poată străbate, au de s-ar întâmpla să străbată, lățirea ei a o împiedeca”²⁵. Documentul cuprinde 36 de puncte, grupate în 4 capitole și aduce date importante despre originea holerei, simptomele ei și mijloace de profilaxie și tratament. Lupta antiepidemică, cu prilejul acestui prim val, este organizată de protomedicul Josef Ferenczi, autorul propriu-zis al Instrucțiunilor publicate la Cluj în 1831. El s-a aflat în legătură permanentă cu toți medicii comitatelor, cerându-le rapoarte periodice despre evoluția bolii, numărul bolnavilor, numărul decedaților și măsurile preventive adoptate. Succesul combaterii holerei putea fi obținut, în concepția medicilor de atunci, doar prin educarea populației în privința măsurilor necesare prevenirii și tratării ei. În acest sens, toate ordonanțele au fost publicate în limbile vorbite în Transilvania și Partium, pentru popularizarea lor fiind implicată și Biserica. La 15 august 1831, în urma unei scrisori oficiale, Samuil Vulcan trimite o circulară protopopilor greco-catolici și prin ei preoților, unde le cere să sfătuiască enoriașii în a respecta regulile și măsurile antiepidemice. El hotărăște ca duminicile și în sărbătorile religioase, preoții să-i învețe pe credincioși și să-i dojenească că „acele toate numai spre binele de obște sunt întemeiate și numai prin dorința acelor vor putea scăpa de primejdia morții”²⁶. Încălcarea ordinilor autorităților constituia, în concepția lui Samuil Vulcan, o încălcare a legilor lui Dumnezeu, oamenii trebuind să fie „încredințați cum că toate acestea nu din altu careva scopu ci numai spre depărtarea și cungiurarea acestei groasnice boale și așa spre binele comun și al vostru s-au datu”. În încheiere se arăta necesitatea luării aminte la reguli, doctori și leacuri, deoarece până atunci numai cei ce au făcut asta au scăpat de rău²⁷.

Una dintre problemele societății era lipsa igienei publice și personale, fapt care era de natură să faciliteze răspândirea molimelor. Acest fapt este denunțat de George Barițiu astfel: „colera a fostu rezultatulu... celei mai mari necurății de care este dominată populațiunea..., în cele mai multe ținuturi apa de beutu se află numai în lacuri și bălți adesea împutite și pline de spurcăciuni pe care le aruncă oamenii întrensele”²⁸. În ianuarie 1873, Barițiu revine cu un articol arătând importanța igienei, în condițiile izbucnirii ultimei mari epidemii de holeră. El descrie așezările transilvănene astfel: „când treci pe unele strate strămte ale orasielor sasesci, unguresci, gallitane, românesci și esci silitu a te tiene de nasu, ați opri respirațiunea și a

o tuli la fugă; cându dei uneori chiaru în stratele mai mari preste cani morți și mâție aruncate în cale, când vedi în unele orașie gruietiele de gunoiu adunatu și pusu tocma în midiulocu, seu celu multu de margine, ba tocma și de înaintea promenadei publice, cândi vedi pe jupaneasa Rozsi seu pe lele Maria cu perulu sburlitu, velvoiu, nepeptenatu dein dumineca trecuta, era rochia ei ca și cumu ar fi ștersu vatra cu ea, cându ceri un castron (blidu), farfuria (taleru), ola, lingura și ți le da nespălate...”. Continuând articolul său, Barițiu arată că unul din „criteriulu celu mai siguru alu gradului de cultura la oricare poporu este consumarea de săpunu”, „curăția fiind în cele mai multe cazuri este identică cu sănătatea”²⁹. Impunerea unor reguli stricte de igienă din partea autorităților ne îndreptățesc să spunem că epidemiile au fost un factor civilizator.

Intervenția aparatului administrativ se perfecționează în timpul valurilor succesive ale molimei. Cu prilejul ultimei mari holere, profilaxia, tratamentul, precum și mecanismele sanitaro-polițienești erau mult mai bine puse la punct. Sunt trimiși 50 de medici în zonele cele mai atinse, iar în locurile mai puțin infestate sunt numiți „comisari ministeriali pentru holeră”, care coordonau lupta antiepidemică, distribuiau medicamente și afișe sanitare pentru instruirea locuitorilor³⁰. Aceste măsuri antiepidemice sunt preluate de presă, care informează periodic cititorii despre acțiunile autorităților, modul în care evoluează molima și diferitele căi de profilaxie și tratament. *Telegraful Român* informa pe cititorii săi, în iulie 1873, că: „înainte de toate viața regulată este mijlocul cu care se poate apăra cineva mai sigur de acest morb. Va să zică să nu se expună trecerilor subite sau pe dată din căldură la răceală și viceversa sau să nu întărate cineva prea tare intestinele cu beuturi spirtoase, nici să le îngreuneze prea tare cu mâncare, să se ferească cu deosebire de mâncăruri și beuturi care dispun pe om la scaun, dară să se ferească chiar și de foame prea mare”³¹. *Gazeta Transilvaniei* remarcă faptul că printre recomandările evitării bolii se afla „să nu se mănânce poame necoapte, bureți și alte”. Cum hrana „poporului nostru român de la sate, mai ales în postul Sfintei Mării constă mai mult din pome, mămăligă cu pome necoapte, pisăliță, castraveți verzi, bureți etc. și mai ales astăzi când toate sunt scumpe, pomele sunt un refugiu de nutriție...”, dovedindu-se că acestea „deșteaptă boala colerei”, ziarul cere conducerii Bisericii ortodoxe și greco-catolice să dea dezlegare în timpul postului „măcaru la lapte, ouă și brânză, de care nu e lipsit poporul nostru”. Totodată era important a se interzice consumarea, chiar de către oamenii bisericii, a poamelor, „cucuruzilor necopti și a altor bozocine câte se află periculoase”, acest lucru fiind dictat de conștiință și necesitate. Pentru izbânda demersului său, redacția ziarului cerea și celorlalte ziare românești să ceară același lucru celor două Biserici³².

Gazeta Transilvaniei era nemulțumită de măsurile anti-epidemice luate, acestea fiind „insuficiente la oraș și nule la sate”, în mediul românesc „neci medici, neci medicamente nu se pomenescu și bieții bolnavi mor așa zicând cu zile”³³. Chiar dacă au existat deficiențe în modul de acțiune al autorităților, în modul de raportare la diferitele comunități, reacția sanitară și organizarea au fost deosebit de importante și eficiente, fără ele, credem noi, numărul victimelor ar fi fost mult mai mare.

Epidemiile au fost un factor de destructurare socială, ele punându-și puternic amprenta asupra comunităților vizitate, semănând în sensibilitatea colectivă teama profundă de o nouă manifestare a flagelului. Sentimentul de a fi abandonat de Dumnezeu, nepuțința Bisericii și a autorităților duc oamenii în fața disperării, resemnarea și acceptarea fatalității fiind de cele mai multe ori singura opțiune. Epidemiile reprezintă o punere în scenă a răului, o scenă concretă, cu personaje, situații reale, figuri mistice, sfinți, apariții divine, magie, un loc unde singurul mijloc de a scăpa de moarte era să ai parte de un miracol³⁴. Ciuma și holera prin manifestarea lor implică și un aspect binefăcător, oamenii văd cine sunt, cad „măștile”, fiind astfel vizibilă puterea sumbră a colectivității. De fapt, în astfel de condiții, comunitatea nu mai există, termenul nu mai e valabil, putând vorbi doar de o populație care se comportă în diferite moduri, rareori având un numitor comun. Acest aspect este vizibil îndeosebi în așezările urbane, comunitățile rurale dând dovadă de mai multă solidaritate. Avem de-a face cu dezorganizări și reorganizări sociale, ce lasă vizibile articulațiile esențiale ale grupurilor umane, liniile de forță și tensiunile pe care le traversează. Evenimentele morbide facilitează observarea mecanismului administrativ, al raportului dintre puteri și manifestarea societății. Prima reacție a autorităților în cazul apariției unei epidemii era ignorarea ei. O asemenea atitudine era generată de considerente economice, de frica de a înfrunța boala, dar și credința că dacă nu-i pronunți numele, ea dispăre de la sine³⁵. Autoritățile puneau în joc tot felul de argumente pentru a combate prezența ciumei sau holerei, pentru a liniști populația. Se contesta existența molimei ca atare: „asta nu-i propriu-zis ciumă” sau holera din 1872/1873 nu este similară cu cea asiatică, ci o formă autohtonă numită „colerina”, ușoară și nepericuloasă³⁶.

Negarea existenței bolii nu este o reacție proprie doar a oficialităților. Bulversarea socială, nenorocirile ce le aducea epidemia cu ea, carantina, limitarea circulației, tulburarea vieții cotidiene sunt tot atâtea motive ce îl determină chiar pe omul de rând să respingă prezența molimei. Astfel, în timpul epidemiei de holera din 1830-1831, episcopul Samuil Vulcan arăta că: „unii s-au aflat neîmplinitori, ba chiar împotriviți acestor datorii și dispoziții (date de autorități pentru limitarea contagierii, *n.n.*)”, deoarece „nu

voiesc a crede să fie boală ca aceasta”³⁷.

În interiorul cordoanelor sanitare se produce un adevărat fenomen de dezumanizare. Frica oamenilor de morți, de vii, de ei înșiși, fiindcă adeseori moartea era chiar în veșmintele pe care le purtau, ducea la o adevărată ruptură socială. Locuitorii se îndepărtau unii de alții temători să nu se contamneze, negustorii și clienții se salutau de la distanță, având grijă să aibă între ei o tețghea cât mai lată. Relațiile familiale nu erau scutite nici ele de perturbații, „dulcele nume, duioasele legături de soț, de tată, de fiu, de frate stârneau groaza”, „masa familială, patul conjugal erau temute ca niște capcane, ca niște locuri în care se ascunde otrava”³⁸. În timpul epidemiei de holera din 1872-1873, *Gazeta Transilvaniei* semnala asemenea comportamente astfel: „Ivindu-se primele casuri și fiindu-se mai toate cu moartea după 6-12 ore pline de cele mai infricoșate doreri și convulsii (sgârșciuri), poporul cuprinsu de o spaimă panica era aproape a abandona nefericitele victime, avendu tema, ca nu cumva prin coatingere cu morboșii și morții se se lipsească morbulu, carele se numesce «lipitosu»”³⁹. Distrugerea hainelor și a caselor considerate periculoase pentru contagiare însemna totodată și o distrugere a identității, o ștergere a existenței. Ciuma și holera aduc cu ele domnia nemișcării și a insensibilității: „inima fiecăruia se împietrise și toți trăiau sau treceau pe lângă vaiete ca și când ele ar fi fost graiul firesc al oamenilor”, pentru că „ciuma răpise tuturor puterea iubirii și chiar prietenia. Căci iubirea cerea puțin viitor, iar pentru noi nu mai existau decât clipe”⁴⁰.

Ziarele, prin relatările lor, întrețin frica, anunțând o holera „în dimensiuni mari... ce seceră în continuu victimele sale”⁴¹, imaginile zugrăvite fiind de-a dreptul apocaliptice. În *Federațiunea*, într-un articol scris la mijlocul lui august 1873, atmosfera era descrisă astfel: „Pământul pătruns de arșița Soarelui arde ca focul, crapă și se despică până la o adâncime de un cot..., vegetațiunea a încetat cu totul..., frunzele îngălbenite și uscate cad ca în zilele de toamnă, de la o margine la alta a țărilor ce țin de coroana ungurească domnesc epidemii din cele mai înfricoșătoare, în fiecare zi cu miile cad oamenii victime holerei, ciumei, leprei și altor plage a lui D-zeu... foametea teribilă începe a-și ascuți dinții furiei sale spre a seceră ea pe cei ce nu au avut ce seceră. Aerul e încărcat de miasmele cele mai nesănătoase, nădușeala e mare și respirațiunea grea, sus în atmosferă, sub bolta cerească, corbii și vulturii croncănesc și se învârtesc în cercuri mari – ei simt miros de mortăciune”⁴². Atmosfera terifiantă datorată numeroaselor decese este redată de un martor al ultimei epidemii de holera: „văzut-am cum erau în câte o comună câte 5-15 morți/zi și cum se scotea din una și aceeași casă câte 1-2-3 cadavre spre depunere la liniștea eternă; văzut-am orfani cu grămada rămași la ușile oamenilor, bătrâni albi la păr și îngârboviți de necazurile lumii plângând pe mormântul

celor din urmă ajutători fii ai lor, văzut-am omenirea ca neștiutoare de sine alergând de sus în jos și disperarea în gradul suprem, încât nu-mi venea a crede că nici pe timpul inundărilor popoarelor barbare nu erau oameni mai nesiguri pe viață ca în timpurile moderne⁴³. Amestecul morților cu muribunzii, suferința, strigătele, groaza, tâlhăriile, gesturile de deznădejde, lacrimile, chemările, sărăcia și foamea nu sunt doar niște imagini de coșmar, un torent haotic de termeni, ci ele constituie o realitate trăită.

Rolul destructiv al epidemiei se manifestă și la nivel individual, bolnavul confruntându-se cu boala și cu inactivitatea consecutivă. Acesta receptează abandonul rolului său social ca pe o violență care îi este făcută de societate prin intermediul bolii. Bolnavul, nemaifiind un partener viabil, distinge inutilitatea sa socială și tânjește după sănătate ca mijloc de conservare a identității și definire a lui în universul social⁴⁴. Numărul mare de victime, în unele cazuri, duce la abandonarea înhumării individuale, apărând gropile comune. Ajuns în una din aceste gropi, individul își pierde identitatea chiar și în moarte, groapa mai e a cuiva, ea devine groapa comună a umanității.

Evenimente excepționale, epidemiile au semănat prin repetivitatea lor, prin imaginile oferite și mulțimea victimelor, spaima și disperarea în societățile vizitate. Acești actori nevăzuți, perceptibili doar prin efectele lor, au jucat și mai joacă încă un rol activ în evoluția comunităților umane, forțând întotdeauna istoria să o ia pe altă cale.

Note:

- 1 P. Cernovodeanu, P. Binder, *Cavalerii Apocalipsului*, București, 1993, p. 133.
- 2 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare se va cita S.J.A.N. Sălaj), *Acte Juridice*, act nr. 1248, 15 decembrie 1718, f. 1.
- 3 *Ibidem*, act nr. 1252, 30 decembrie 1718, f. 1.
- 4 *Ibidem*, act nr. 1307/ 28 iunie 1719, f. 1.
- 5 *Ibidem*, act nr. 1289/ 4 mai 1719, f. 1.
- 6 *Ibidem*, act nr. 1302/ 17 iunie 1719, f. 1.
- 7 *Ibidem*.
- 8 Anton Dörner, *Date privind evoluția ciumei din Transilvania în perioada anilor 1738-1739*, în Sabin Manuilă, *Istorie și demografie*, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 1995, pp. 169-199.
- 9 Alexandru Lenghel, *Istoricul ciumei în Cluj la 1738-1739*, Cluj-Napoca, Tipografia „Corvin”, 1930, p. 12.
- 10 Anton Dörner, *op. cit.*, p. 189.
- 11 *Ibidem*, p. 190.
- 12 *Ibidem*, p. 189.
- 13 F. Dudaș, *Memoria vechilor cărți românești*, Oradea, 1990, p. 201.
- 14 Anton Dörner, *op. cit.*, p. 199.
- 15 Alexandru Lenghel, *op. cit.*, p. 15.
- 16 *Ibidem*, p. 21.

17 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Registre Stare civilă* (în continuare: S.J.A.N. Sălaj, *Fond Registre...*), dosar nr. 324 (1839-1877), f. 60.

18 Ioan Bolovan, Dumitru Suci..., *Dualismul – regim politic de asupraire națională și de maghiarizare forțată a românilor din Transilvania (1867-1918)*, în *Istoria României. Transilvania*, vol. II, Editura „George Barițiu”, Cluj-Napoca, 1997, pp. 1-174.

19 *Antologhion*, Râmnic, 1745, ex. de la Goștila, ff. 69-77, păstrat în F.C.V.R. Sălaj, Zalău (F. Dudaș, *Memoria vechilor cărți românești*, Oradea, 1990, p. 370).

20 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Registre...* dosar nr. 341 (1869-1913), ff. 75-76.

21 *Ibidem*, dosar nr. 217 (1867-1879), ff. 70-86; dosar nr. 223 (1845-1928), f. 33; dosar nr. 225 (1869-1881), f. 32.

22 *Ibidem*, dosar nr. 1292 (1871-1874), ff. 121-128; dosar nr. 1307 (1858-1895), f. 50; dosar nr. 1303 (1849-1889), ff. 68-69.

23 *Ibidem*, dosar nr. 1141 (1868-1880), ff. 50-53; dosar nr. 1125 (1873-1916), ff. 1-5.

24 *Ibidem*, dosar nr. 284 (1871-1888), ff. 4-6.

25 S.J.A.N. Sălaj, *Fond Ioan Ardeleanu-Senior*, inv. 96, dosar nr. 153, ff. 3-12.

26 S.J.A.N. Bihor, *Fond Episcopia Greco-catolică* (în continuare: *Fond Episcopia...*), ... dosar nr. 446 (R.873), f. 85.

27 *Ibidem*, dosar nr. 450 (R. 873), f. 8.

28 *Transilvania*, anul V, nr. 16/1872, p. 196.

29 *Idem*, anul VI, nr. 1/1873, pp. 4-5.

30 *Familia*, IX, nr. 29, 29 iulie/ 10 august 1873, p. 24.

31 *Telegraful Român*, anul XXI, nr. 59, 23 iulie/ 3 august 1873, p. 226.

32 *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI, nr. 58, 10 august 1873, p. 2.

33 *Ibidem*.

34 Gerard Fabre, *La Peste en l'absence de Dieu. Image votives et representation du mal lors de la peste provençale de 1720*, *Archives des sciences sociales des religions*, 1991, p. 155.

35 Jean Delumeau, *Frica în Occident (secolele XIV-XVIII). O cetate asediată*, Editura Meridiane, București, 1986, vol. I, p. 185.

36 *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI, nr. 52, 17/ 5 iulie 1873, p. 4.

37 S.J.A.N. Bihor, *Fond Episcopia...*, dosar nr. 450, f. 37.

38 Jean Delumeau, *op. cit.*, p. 193.

39 *Gazeta Transilvaniei*, XXXVI, nr. 65, 7 septembrie 1873, p. 3.

40 Albert Camus, *Ciuma*, Editura Meridiane, București, 1988, p. 120.

41 *Telegraful Român*, nr. 59, anul XXI, Sibiu, 23 iulie/3 august 1873, p. 226.

42 *Federațiunea*, nr. 59, 24/12 august 1873, p. 227.

43 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 69, 25/13 septembrie 1873, p. 2.

44 Camelia Burghel, *Cămașa ciumei, note pentru o antropologie a sănătății*, Editura Paideia, București, 2003, pp. 170-171.

Poezia ca leac al singurătății

Viorel MUREȘAN

La Andrei Gazsi impresionant e, în primul rând, parcursul biografic, antrenând sinuozități și hățișuri din care orice scriitor cu ștaif și-ar putea face un titlu de glorie. Nașterea și copilăria sa într-un Canaan transilvan, pe care însuși l-a botezat „Regat al Târnavelor” (Bucerdea Grânoasă, lângă Blaj), n-au fost în măsură să-i înfrângă pornirea de-a cutreiera în lung și-n lat țara, până să se așeze într-un Cluj, el însuși plin de tentații și capcane. Un episod iese mai pregnant în relief, din lanțul biografic al autorului, anume cel de care vom aduce mai detaliat vorba la un moment ce va veni pe parcursul cronicii noastre: anii cât a fost angajat al vestitului penitenciar din Aiud. Până atunci însă trebuie să amintim și popasurile lui iscoditoare, de după 1989, în mai multe forme de comunicare. A pus piatra de temelie, alături de Zorin Diaconescu, a primei televiziuni independente din Cluj (1993), iar mai târziu a devenit reporter și cameraman la TVR Cluj, realizând, împreună cu Mihai Dragolea, reportaje și emisiuni documentare care au contribuit la consolidarea carierei literare a unor scriitori din zonă. Ba, în tinerețe, cochetase și cu teatrul, ale cărui urme pot fi descifrate în poezia sa de acum. Volumele de versuri vin relativ târziu, după decantări repetate ale unor șerpuitoare experiențe existențiale: *Libertatea ca semn de carte* (2014), *Cu alte cuvinte* (2017) și, cel mai nou, de care ne vom ocupa în continuare, *Câte o carte poștală pe lună*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019.

Apropierea de noul volum se poate face numai printr-o revizitare a conceptului de *autenticitate*. Însăși tehnica poetică de bază, enunțată în titlu, ideea de carte poștală, face parte din arsenalul literaturii autenticității. Considerat integral (*Câte o carte poștală pe lună*),

acest titlu are și un iz penitenciar, trimițându-ne la un drept și la o îngrădire, totodată, ale deținuților de a comunica, controlat, cu cei aflați în libertate. Este, prin urmare, vorba despre o poezie cu subiect carceral, dar diferită de cea scrisă de „sfinții închisorilor”, de ne-am referi numai la Nichifor Crainic și Radu Gyr. Un anume teatralism, obținut prin transferul atributelor eului liric către un „alter ego”, e recunoscut chiar de autor, într-un edificator paragraf din cuvânt înainte: „Un asemenea suflet, devenit personajul plăsmuit în josul aisbergului, umple spațiul poemelor mele. Deținutul – poet, el își dă seama că e condamnat la o viață fără orizont, dar caută să se elibereze prin cuvânt, știind că doar libertatea îl poate găzdui pe Dumnezeu. *Câte o carte poștală pe lună* e o astfel de eliberare, o astfel de iubire, împărtășită mamei și vouă deopotrivă” (p. 6). Alegerea mamei ca destinatar al „cărților poștale” are, de bună seamă, niște resorturi psihanalizabile, care tot spre o estetică a autenticității ne trimit. Mai ales că epistolele conțin observații asupra existenței reale, în componentele ei socială, istorică sau psihologică. Aceeași notă de autenticitate e susținută și prin textura versurilor, mai ales prin post-scriptum-urile adăugate după fiecare scrisoare. Ele sunt, adesea, chintesență lirică extrasă din câte un subiect expus prozaic în „Cartea poștală” propriu-zisă. În fine, câteva elemente de argou presărate în limbajul emițătorului liric au cam aceeași funcționalitate.

Tenta narativă a volumului se deduce din primul text, *Puterea cuvântului sau lecția primei zile*, unde ni se sugerează o succesiune de evenimente. Accentul ușor didactic mizează tocmai pe „puterea cuvântului”, pentru ca autoscoopia să fie cât mai adâncă: „În fine, lasă-ți sufletul

deschis cu zgârcenie/ și asta după ce te-ai asigurat că lumina s-a stins./ Trezește-te în fiecare dimineață într-o altă casă de nebuni,/ nu lăsa ca miasma din casa mortificării/ să se așeze în memoria ta.// Zâmbește-i plutonierului, căiește-te lui,/ raportează ce vrea să audă,/ dar nu-i fi *binbangiu* pentru că aici/ veracitatea e perfidă, e alunecoasă ca o limbă de femeie.// Când vor pași prin gândurile tale/ atât mama ta dulce, cât și mama celui ucis de tine,/ dă-le binețe, ele-s vinovate/ doar de prea multă iubire./ Dacă privești printre gratiile de la ferești/ le poți vedea în poarta cimitirului povestindu-vă de bine,/ petrecându-vă cu privirea, cu inima” (p. 7). Întâmplările descrise derivă din ipostaza de „controlor tehnic de calitate”, avută de autor, o vreme, la o temniță de criminali. Ochiul său înregistrează, mai departe, sordidul carceral, care devine și lăuntric, pe un teren fertil, precum în arghezienele *Flori de mucigai*: „Respiră adânc, drumul e greu,/ șobolanii se înmulțesc ca ciupercile după ploaie/ prin abatoare părăsite de măce-

lari!// În fine, așa cum îți spuneam,/ nu lăsa ușa larg deschisă, șobolanii atâta așteaptă,/ te vor invada, vor săpa galerii: în pereți, sub podele,/ în patul tău, în șifonierul cu cravatele tale roșii/ și, într-un moment de neatentie,/ îți vor roade și carnea de pe oase.// Aici, nu există răspunsuri, doar întrebări!” (id., pp. 7-8). PS-ul de aici aduce o sublimare, îmbinând funcțiile de catharsis cu cele ale creștinescului purgatoriu: „E prima duminică după sâmbăta întemnițată./ Din patul repartizat de mai-marele celulei,/ adulmec urma vântului gravat pe valurile mărunte ale Dunării./ Stuful căzut peste orizont îmi amintește de tine, mamă,/ veghindu-mi somnul” (ibid., p. 8).

Biruit de un noian de gânduri și dorințe, care trebuie, toate, înghesuite în dreptunghiul unei cărți poștale, deținutului îi scapă esențialul, pe care îl va expedia apoi sub forma unui gând răzleț, într-un P. S.: „Ți-o mai amintești pe fata aceea care ne aducea lapte de bivoliță?/ Era atât de tânără și timidă (niciodată nu-și ridica privirea/ din desaga plină cu peturile cu lapte,/ sfiindu-se de parfumul ei de grajd și lăcrămioare)” (*Fata mirosind a vaci și lăcrămioare*, p. 12). Este evident și puțin joc teatral în această aparentă împingere în plan secundar a ceva ce-l interesa cu precădere. Într-un poem intitulat *Mânza cu o stea în frunte* disociem două tipuri de discurs: unul diaristic, iar celălalt subiectiv-colocvial, cel din urmă fiind în fapt haina lingvistică a unei aproape copleșitoare confesiuni de tip dostoevskian. Această manieră de creație e prezentă și în alte poeme cu plăci tectonice agitate, așa cum decelăm aici planurile conștiinței: „Era vremea când se porunca stingerea la internatul de fete/ iar eu umblam fără astâmpăr prin dosul lunii,/ prin lenjeria intimă a măicuțelor tinere/ fiind și diavol și inger deopotrivă!” (*Concertul din vis*, p. 23). Un text aproape canonic pentru această formă epistolară a închisorilor e *Poem de primăvară*, unde aspectelor comune ale limbii: simplă, frustă, naturală, presărată cu oralități, pe alocuri argotică, li se

adaugă înfrânări și candori ce mai degrabă aprind interesul pentru mesajul care n-ar putea fi comunicat niciunei mame: „la început îl plăteam în țigări, acum îmi cere și altele,/ despre care nu pot să-ți povestesc” (p. 14).

Chiar dacă limbajul poetic pare sibilinic, ușor cețos-metaforic precum, pe alocuri, cel liturgic (*Malaxorul uitării*), el nu slăbește în vreun fel realismul și accentele dramatice ale versurilor. La imaginea închisorii ca labirint, în *Labirintul perfect*, se ajunge prin opulența detaliilor în descrierea unui loc, până atunci, necunoscut. Tot așa cum labirintul exterior devine lăuntric prin apelarea funcției conative, când limba e centrată pe destinatar: „De ce-ți scriu, dragă mamă, toate acestea?/ Îți scriu pentru că ești tunelul prin care evadez uneori/ în camera dinainte...” (*Din somn spre trezire*, pp. 26-27). Viața religioasă a condamnatului e unul dintre pilonii cărții, dar, sub aspect tehnic, fiind o formă subsidiară a existenței cotidiene, capătă expresie cel mai des în P. S. – urile „epistolelor”. Când un poem cu o astfel de temă se intitulează *Clopotul fără limbă*, e clar că efortul poetului este de a exprima lipsa comunicării între cer și pământ, precum și drama ce derivă din ea. Fiind un simbol recurent în mai multe ipostaze, clopotul este nu numai o voce a legii divine, ci și un posibil succedaneu al sufletului. În paralel cu drama comunicării religioase, osânditul se confruntă cu o dramă a comunicării sentimentale. Nostalgii latente se activează într-un suflet torturat de singurătate și răceala zidurilor închisorii: „Pe o scenă improvizată o fată în sandale maro/ recita// ... // Fata recita o poezie lipsită pe alocuri de cuvinte,/ ce avea legătură și cu cerul căzut” (*Fata cu sandale maro*, p. 50). Iar P. S. – ul acestei scrisori e mai mult decât grăitor: „Dragă mamă,/ fata cu inima strânsă în bluza-i rămasă prea mică/ seamănă atât de tare cu vecina noastră/ ce mirosea a vaci și lăcrămioare/ și ne aducea în fiecare dimineață/ lapte de bivoliță!” (id., p. 51).

P. S. – urile, selectate, aparent

aleatoriu și puse într-o ordine ai-doma, nasc un nou poem, la finalul cărții, cu un titlu ce se înscrie în aceeași plajă tematică a corespondenței clasice: *Post – post – scriptum*. Colaționând textul astfel rezultat cu originalele, observăm că ideea sa e motivată mai mult tehnic, decât ca o necesitate estetică. Plurisemantismul lor poetic funcționează mai bine pe aceeași pagină cu epistola-mamă, decât atunci când le strămuți. Citite acolo unde s-au ivit, ele au un cuprins larg, de la brutalitatea și tandrețea firii umane, până la ghidușiile unui copil. Unele au autonomie deplină, intensificând lirismul unor pagini prozaice: „Mai sunt doar câteva zile până la ziua mea, mamă!/ Să nu te jelești cum îți e obiceiul,/ mai bine pune ciubărul cel mare la streășină/ pentru că mâine se pornesc ploile” (*Concertul din vis*, p. 23). Există și cărți poștale care trăiesc estetic doar prin P. S., acesta fiind chiar un text esențial: „De se întâmplă să treci duminică pe la biserică,/ întreabă-l pe sfântul părinte, pentru liniștea mea,/ dacă doar pe pământ se moare” (*Tractoarele întorceau brazde lungi și negre prin nori*, p. 29). La sfârșitul unei epistole care, stilistic, pendulează între dicteul automat și notația delirantă (*Cineva mi-a lăsat în poartă un bilet*), vine acest lămuritor P. S., funcționând ca deznodământ, după ce, reportat pe ultima pagină, capătă și un titlu, *Înștiințare*: „Stimată doamnă,/ fiul dumneavoastră a căzut de pe cal/ și a rămas captiv în armura sa./ Noi doar am timbrat această carte poștală” (p. 33 și 63).

O frază de încheiere se cuvine lui Ioan Milea, epistolograf mai vechi, care îi adresase autorului, pe post de prefață, o scrisoare deschisă, și în precedentul volum. Acum el devine un reprezentant alegoric al poetului, strecurând, sub forma unui haiku, o memorabilă definiție a închisorii: „Știi, dragă mamă,/ ce-i închisoarea?/ Fuga de-acasă” (p. 66). Iar Andrei Gazsi, în *Câte o carte poștală pe lună*, dă o formă surprinzător de nouă, sub raport literar, unui topos consacrat de poezia noastră carcerală.

Simfonii sinestezice

Carmen ARDELEAN

Flori, tablouri și o vioară, Vera Ieremiaș

Impresionant prin fericita în-gemănare a artei cu știința (textului și nu numai), volumul *Flori, tablouri și o vioară. Trei mini-trilogii*, semnat de Vera Ieremiaș, pseudonimul Veronicăi Lazar, continuă seria începută de autoare în 1999, cu *După echinoctiu*, proză scurtă, volum urmat de romanele *Marea Neagră se varsă în Atlantic*, 2001, *Terasa ogarului sprinten*, 2009, *Aurul din piatră*, 2011 și *Privire de pe o cocoasă de cămilă*, 2012, povestiri. Membră a Filialei Cluj a Uniunii Scriitorilor din România, cu o carieră în învățământ, începută pe meleaguri sălăjene, la Liceul Pedagogic „Gh. Șincai” Zalău, Vera Ieremiaș amintește, prin formula narativă pe care o propune, de un inedit și incitant proiect alUSR, Filiala Cluj, intitulat *Rondul poezilor*. Inițiat de președinta filialei, Irina Petraș, și realizat în colaborare cu Muzeul de Artă Cluj-Napoca, proiectul a lansat poezilor invitația de a scrie un poem, pornind de la tablourile aflate în expoziția muzeului, creațiile artistice fiind expuse de Ziua Internațională a Poeziei, în 21 martie 2014 și făcând obiectul unui album alcătuit din cartoline.

O manieră artistică similară regăsim, chiar pe mai multe paliere, în volumul al cărui titlu anticipativ prefigurează deopotrivă dominantă artistică, motivele literare centrale și osatura cărții, căci cele trei trilogii se intitulează *Vioara de nisip*, *Buchetul și Tabloul*. Mai mult, în notația ce precede partea a treia a volumului, autoarea menționează: „Picturile la care se face referire în cele ce urmează

există în realitate, însă întâmplările din jurul lor sunt imaginare”.

O mobilitate extraordinară pe cele mai diverse coordonate geografice și prin varii secole, descrise cu stil și aplomb, dau textelor o dinamică exterioară, dublată de o dinamică interioară, a personajelor și a situațiilor. Eterogene și din punctul de vedere al dezvoltării acțiunii, unele având alură de schiță, cele mai multe, de povestire și unele cu un nucleu narativ de nuvelă sau chiar sâmbure de roman, textele Veronicăi Ieremiaș propun fie istorii de viață aparent banale, fie subiecte cu iz detectivistic, fie drame personale, de azi sau de odinioară, încărcate de sinestezii. O exacerbare a receptorilor caracterizează deopotrivă naratorul și personajele aflate, în general, în contact nemijlocit cu arta sau având cel puțin calitatea de aspiranți sau mesageri ai acesteia, așa cum se întâmplă în prima mini-trilogie.

Precedate de un Prolog și încheiate cu un Epilog care funcționează ca o didascalie din teatrul modern, cele trei povestiri care alcătuiesc fiecare mini-trilogie au o deliberată independență, doar în prima secțiune existând un vizibil liant, care dă și titlul *Vioara de nisip*. Trei existențe distincte, cu vieți fundamental diferite, ajung să posede, în mod cu totul întâmplător, un instrument în mână căruia ei înșiși vor deveni instrumente. Un suspans bine dozat păstrează aproape cititorul care experimentează o gamă variată de stări, în perfectă concordanță cu cele ale personajului. Neîncredere, nemulțumire, iritare, teamă, exuberanță, armonie sunt doar câteva dintre acestea, trăite în ritm alert, la intensitate maximă

VERA IEREMIAȘ
Flori, tablouri și o vioară

și cu o succedare amețitoare, asemenea celei a spațiilor pe care le va traversa instrumentul muzical: Amsterdam, Marea Mediterană, Sahara, Constanța.

Dincolo de buna conducere a tensiunii narrative, se remarcă modul atent de construcție a personajului a cărui biografie, sumar introdusă, e mai degrabă raportată la tendințele vremurilor în care trăiește. Astfel, dacă în cazul tinerei Brigitte, funcționară ce aspiră la atingerea celor mai înalte standarde profesionale și personale/afective, conștientă fiind însă de limitele personale și, mai ales, „impersonale”, de regretele privind singurătatea asumată și efectele acesteia asupra familiei sale, dar și de viața turbionară pe care o trăiește, găsirea unui obiect abandonat trezește în ea spaima omului modern de un atentat terorist, ca și în cazul lui Lucian, cel de-al treilea personaj al trilogiei. În Kemal, muncitor pe un vas, același obiect găsit trezește

speranța unei vieți mai bune pentru familia sa numeroasă, care îl aștepta cu nerăbdare, ca pe un Mesia al deșertului. Spuneam însă că meritul nu e neapărat acela al tramei bine conduse, al finei inserții de realism magic, ci contextul, particularitățile vremurilor și mediilor pe care le surprinde. O panoramă definitorie a degringoladei moderne, a instabilității sociale și emoționale, a adâncirii diferențelor sociale, toate surprinse cu un spirit critic, cu un ochi atent și cu un umor care devine uneori ironie, alteori sarcasm.

O satiră a societății moderne regăsim și în a doua mini-trilogie, *Buchetul*. Fericite intersecții cu arta apar și în cele trei texte care o alcătuiesc: *Expoziția*, *Ploaia*, *Piscul*. Dacă în ultimele două, măreția naturii și intervenția ei salutară modifică esențial traiectul existenței personajelor, în primul text, o expoziție de ceramică îi permite/favorizează Margaretei, mamă, soție și angajată cu normă întreagă, un răgaz psihedelic. Jocul realităților e bine construit, astfel încât, la final, ezitarea cititorului plasează textul pe linia prozei fantastice. E vizibilă și aici caricatura, căci, în ciuda revoltelor numeroase ale mamei suprasolicitate de „viața modernă” care însemna strict asumarea a tot mai multe responsabilități, singura grijă majoră, după revenirea din episodul straniu trăit sau visat e finalizarea sarcinilor casnice, pentru ca soțul să găsească totul perfect.

Minusurile vieții moderne transpar și din celelalte două narațiuni. *Ploaia* prezintă, în tonuri dulci-amare, drama femeii ajunse la vârsta la care absența nurilor de odinioară nu îi mai

permite să își găsească un loc de muncă. E un text construit mai degrabă din priviri retrospective și introspective, care nu dă credit acțiunii, ci atmosferei.

Atmosfera e și în *Piscul* un axis mundi al vieții celor două pensonare care încheie *trilogia florală*, alcătuită din cele trei personaje centrale ale secțiunii a doua: Margareta, Crina și Lăcrămioara. Trei vârste diferite, trei provocări diferite, trei căutări diferite. De la ritmul alert, extrem de obositor al vieții de familie, al căutării unui loc de muncă, la provocarea liniștii prea adânci a naturii, nu e decât un pas. E, în fond, o lecție despre drama omului a cărui adaptare e inevitabilă, indiferent de aspirații, idealuri.

O asumată încastrare în artă plastică e dominantă ultimei secțiuni a volumului. Trei tablouri, trei epoci artistice, trei muzee care le găzduiesc, trei pictori, trei povești de dragoste. *Immaculada* (1660), Bartolomé Esteban Murillo, *Les coquelicots* (1873), Claude Monet, *Sfârșitul Doamnei Gardenia* (1964), Jacques Monory au declanșat istorii sensibile, în care viața palpită în tonuri sonore și vizuale. E, în toate cele trei povestiri, o exacerbare a simțurilor, o receptare sinestezică a clipei și a duratei, o emulație artistică. Iubiri imposibile, neîmplinite sau dezamăgiri marchează existența personajelor.

Neînțeleș de soție e Bartolomé care va reuși, grație purei Ines, să realizeze o capodoperă, chiar dacă o tragedie, prețul artei, va marca destinul modelului, căci e vremea Inchiziției...

O iubire deplină trăiesc Claude și Camille, până în momentul în care o intrusă dezzechilibrează dra-

matic armonia familială. Salvarea e tot în natură, sublimă prin arta receptată organic de tânăra soție și mamă profund dezamăgită.

Bine articulată și cu un final neașteptat e *Doamna Gardenia*, personaj care se încadrează pe linia carieristei din prima mini-trilogie. O scenă postmodernă a balconului shakespearian e reiterată aici, cu protagoniști necunoscuți, care nu ajung să materializeze o mare iubire care se configura promițător. Arta fotografiei e aici generatorul sentimentului și debușeul, căci, departe de ambiții profesionale și exigențe cerute sau autoimpuse, un instantaneu fotografic, dovadă a interesului strict personal, a pasiunii, delimitază total personajele de vechea lor existență.

De altfel, Epilogul părții a treia sintetizează elocvent cele trei tablouri-poveste, urmărite, printr-o strategie narativă, de Daniela, o vizitatoare a expoziției: „În toate timpurile, frumusețea există, e reală, e scoasă-n evidență. Și totuși este aparentă, deoarece camuflează ceva: puritatea menținută cu prețul vâlvătaii din rugul vrăjitoarelor, boema libertină plătită cu furia alergării pe câmpie din fața urgiei vântului sau a alcovului, emanciparea al cărei cost se reflectă într-o oglindă spartă, chiar dacă e însoțită de parfum floral”. În aceeași manieră, în Epilogul primei mini-trilogii, autoarea reunise, pe puntea aceluiași vapor, personajele-mesager care au condus, instinctiv sau deliberat, obiectul artei către artist. Căci, stricto sensu, întregul volum e despre învolburata lume în care singura care persistă e bucuria pe care arta o provoacă, deopotrivă artistului și audienței.

Rodion al Deltei – poet al străzii Măicuța

Imelda CHINȚA

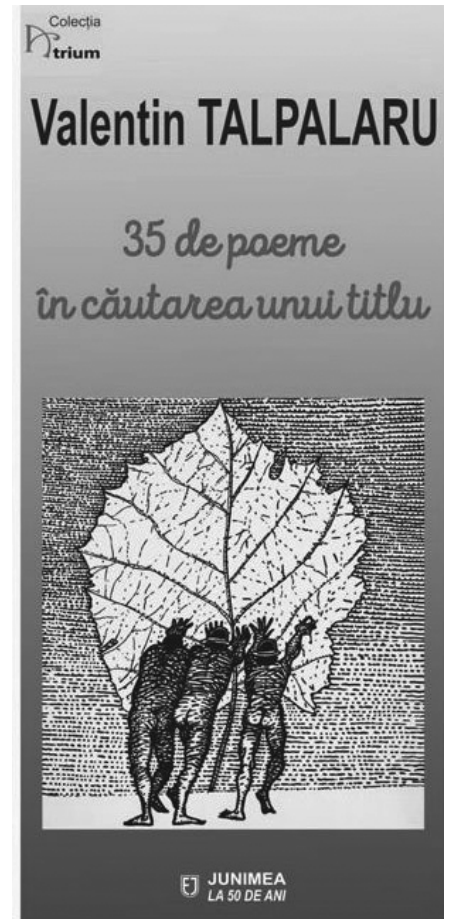
Valentin Talpalaru își continuă aventura spirituală începută în *Poemele Deltei* în noul volum intitulat sugestiv *35 de poeme în căutarea unui titlu*, apărut la Editura Junimea, Iași, 2019. Dacă Rodion, vocea interioară a Deltei, își imagina harta spațiului unde migra, eul poetic din prezentul op construiește o poveste lirică în jurul străzii Măicuța, nume simbolic din geografia sacră a Moldovei, o replică a străzii Mânuleasa din proza lui Eliade. Strada Măicuța devine o coloană a infinitului ce hrănește viziunea interioară a poetului, este un refugiu, o eliberare de agresiunea unui real ostil și puternic desacralizat. Această reșezare lirică a unor mituri și semnificații poate fi considerată asemenea unei încercări de reechilibrare a lumii, o apropiere a ființei de elementul primordial.

Asemenea titlului, volumul este despre căutarea sensului existenței, este despre povestea timpului, despre devenire ca o tangentă care atinge în evoluția ei un punct, și anume viața. Astfel, confesiunea lui Talpalaru începe sub semnul certitudinii, al unei mărturisiri cu aspect gnostic: „*Sigur, povestea nu putea începe decât așa: / un om avea o singură viață de trăit*”, iar finalul este unul conclusiv, reductibil la un simplu enunț: „*Viața mea va fi o propoziție*”. Volumul, construit pe relații sintagmatice și paradigmatică, este ca un „lanț” în termenii lui Saussure, adică o combinare ordonată de semnificații care contribuie la realizarea unui tot, al unui întreg. Este așadar un volum în care primează dualitatea rațională cuvânt-tăcere, lumină-întuneric, viață-moarte, curgere-stagnare, limitat-ilimitat, însă unitatea se realizează prin principiul *coincidentia oppositorum*, devenită „o dialectică între ordine și aventură”.

Poemele lui Valentin Talpalaru traduc o poetică a materialului constituit într-un raport de congruență cu imaterialul: „*Să ne așezăm pe lacri-*

ma asta/ ca o piatră/ să facem/ ordine în tristețea asta, în deznădejdea asta”. Cuvântul este doar o formă de manifestare a egoului, iar tăcerea o formă de elevație spirituală. În universul exterior, poetul învață alfabetul singurătății, este un Iona în căutarea unui partener de dialog, însă acesta este inexistent. Motivul dublului descinde din cel al solitudinii și o întregă poetică a singurătății, a întunericului dezvoltă poetul în acest volum, care marchează o criză spirituală: „*Tu erai mai tot timpul afară./ Așa ai putut să înveți/ alfabetul singurătății/ căci ce altceva poți face afară*”; „*Umblî îmbrăcat în vorbele mele,/ în toate vorbele mele/ (...)/ Umblî împopoțonat cu toate vorbele mele,/ te lauzi că știi unde e adevărul și pui/ lespedeaa grea a minciunii deasupra*”; „*Lumina cască și se culcă în sine./ Întunericul e abia la început*”; „*Nu mai avem lumină*”; „*tu erai în spatele luminii și/ lumina a curs din tine/ până la ultimul strop*”.

Încărcătura afectivă se remarcă prin figurile familiare, dar și prin imaginea străzii Măicuța, spațiu al amintirii, al nostalgiei, al suferinței. Elementele biografice completează poeticul printr-o paletă plină de semnificații. Strada reprezintă universul intim al ființei, devine o scară către cer, imagine soresciană recognoscibilă și în *Poemele Deltei*, este o curgere continuă și dureroasă a existenței: „*amintirile cresc una din alta/ de parcă mi-aș dubla/ tripla/ carapacea de viață/ de parcă/ strada ar fi o scară și/ îngerul acolo sus/ arbitrul/ care știe dinainte cine câștigă*”; „*Mureau oamenii unii după alții/ fără noimă/ pe strada Măicuța/ iar acolo, în capătul ei,/ în bățatură, nu încolțea nimic*”. Figurile sunt „bătrâni” ajunși la etapa înțelepciunii depline, trăind însă o viață simplă, uneori banală, asemenea devenirii. Viața neîmplinită a lui moș Trifan care-și numește poemii din curte după numele copiilor

pe care nu i-a avut, bătrânul care și-a pierdut mâna și așteaptă să-i crească la loc, toate sunt povești triste peste care se așterne liniștea „ca un cântec de leagăn”.

Ființa este o replică a lui Iona prinsă în propriul chit, ce reprezintă o autolimitare, fără posibilitatea unei noi nașteri: „*În casa mea, în propria casă/ nu mai am loc de mine/ nu mă mai pot naște, nu pot/ muri în spitalul amoriului,/ nu pot să am și eu un monolog convenabil/ fără să fiu întrerupt...*”. Existența este sinonimă cu evanescența, este o plutire în care eul nu se mai recunoaște, și-a pierdut limitele, se dedublează, fiind într-o dureroasă singurătate, iar golul este similar cu ilimitatul în care își va petrece ființa veșnicia: „singurul chip despre care se zicea/

(continuare în p. 13)

Icar și Socrate. Tentativa zborului

Petru PISTOL

Socrate simte sub tălpi zvâcnetul zborului. Propensiunea pentru zbor a acestui om greu de pământ (nas mare, borcânat, buze groase, frunte greoaie, maxilar puternic, chiar și burtă) pare să alimenteze mai curând o retorică a satiricului. Comedia lui Aristofan, *Norii*, este cea dintâi ipostaziere a elanului socratic al zborului, în expresie – de bună seamă – ludică. Primul element *pterofor*¹ din constituția filosofului sunt tălpile lui bătătorite de contactul dur cu pământul. Este momentul de trezire deopotrivă antecică și icarică, de absorbție directă, nemijlocită, a energiei telurice, care leagă și dezleagă, predând lecția gravitației și a înfrângerii acesteia, legea pietrei și a firului de iarbă. Lutul din tălpile înțeleptului ne vorbește nu atât despre pământ, cât despre cer, după cum „[a]ripile lui Icar ne-au descoperit nu atât cerul, cât pământul. Căci fără gravitația împotriva căreia ne-am îndârjit și de care, din superficialitate, ne plângem am fi proiectați în vid”².

Deci nu despre trădare ori infidelitate este vorba. Dimpotrivă. Divinitățile uranice și cele telurice vor fienerate cu egală măsură, spre împlinirea, nu ciuntirea sentimentului.

Trecând discuția de la genul de iubire cosmică la acela interuman, analogia e vădită: iubirea pentru trupurile frumoase așteaptă confirmarea iubirii pentru o viață sufletească pe măsură și viceversa. Dar așteptarea în raport cu răspunsul prompt conotează deja infidelitatea. Ale infidelității care „devine expresia unui adevăr uman hotărâtor, iar până la urmă, poate, expresia supremei fidelități” și care permite erosului „să iasă din joasa lui fidelitate [...]”. Căci toată bogăția vieții sufletești nu se ivește cu adevărat dacă, dincolo de trup și trupuri, suflet și suflete – sau mai degrabă în ele toate – n-ar fi ceva de ordinul frumuseții înseși, al cărui chip îl cauți statornic”, esențializează Constantin No-

ica asupra meritului lui Socrate de a fi introdus în gândirea filosofică *definițiile generale*³, așadar cuprinderea a ceea ce este de o valabilitate universală și nu îmbucătățită⁴.

Sigur că nu ambiții glosematice țintește Socrate. Dar, așa cum dincolo de înțelegerea obișnuită a cuvântului stăruie un sens superior, care îndeobște scapă, tot astfel viața de zi cu zi are un răspuns abstras ei înseși, greu de împlinit, un analogon – în fond – al zborului. Mai mult, miza *ironiei* sale este de ordin ontologic: filosoful vrea să-i convingă pe concetățeni de utilitatea abordării cu înțelepciune a vieții. De aici conștiința binefacerii generale pe care inculpatul o reclamă în fața tribunalului, ca o punere la zid a ingratitudinii *poliade*.

Apetitul existențial al filosofului nu e unul domestic, *aliis verbis* apter. Nu de grijile casei suferă Socrate. Xantipa poate că n-ar fi *Xantipa*⁵ dacă Socrate ar purta grija familiei. La închisoare, în ultimele clipe ale vieții lui Socrate, Xantipa vine cu un copilaș în brațe. Cam atât face Socrate pentru casa lui. Și are șaptezeci de ani. Nici Icar nu-și înconjoară casa cu gard de nuiete și nu și-o tencuiește cu pământ, frământat în tălpi. „Trebuie să fii ușor, să-ți pierzi greutatea dacă vrei să zbori. Sau să plutești. Lîmpede. Fără nicio amintire care să te împiedice. Nu poți târi după tine memoria pe cer” (*M.S.*, p. 125), caligrafiază Octavian Paler despre exigențele zborului, „degravându-l” pe Icar (dar și pe Socrate) de obligațiile unui cotidian înrobitor. Divorțul de cele lumești devine condiție ineluctabilă a *salvării ontologice*⁶.

Starea de „levitație” socratică prin lumea realului a fost semnalată și de Aristofan. Iar Aristofan i-a fost prieten lui Socrate: nu împreună încheie ei *Banchetul* lui Platon? Nu ajung ei la concluzia că acela care scrie comedie poate foarte bine să scrie și tragedie? Reversibilitatea aceasta a disponibilității dramatice

creatoare sună premonitoriu: argumentele comicului din *Norii* se regăsesc întocmai în tragedia reală a condamnării lui Socrate. Continguitatea comic-tragic fusese chiar demonstrația teoretică a filosofului. Prin urmare, să înțelegem că Socrate în tribulațiile lui consecutive pe străzile Atenei a negociat, cu ironia-i specifică⁷, între o viață cuminte, așezată, care-și primește zilnic porția de fericire într-un climat căldicel – larvar – și un destin înaripat, dar tragic? Atunci „avem multe motive să bănuim că Socrate și-a condus procesul de pe banca acuzării” (*M.S.*, p. 126), excesul lui în orgoliu (pretenția de a fi găzduit în Pritaneu) reclamând replica îndârjită a poporului contrariat⁸. După cum „Icar, prin moartea sa, salvează zborul de o sărbătoare superficială și face din el un lucru profund grav în care nu există alternativă [...]”. Filosoful a făcut din moartea sa confirmarea ideilor sale, transformând-o în operă” (*M.S.*, pp. 126-127)⁹.

Pe soclul cui, al lui *Icar* ori al lui *Socrate*, s-ar cuveni gravate cuvintele: „iubește viața, dar nu înțelege s-o trăiască oricum. Iubește zborul într-atât, încât și-a uitat limitele, iar precauția i se pare un ideal mediocru. Va muri săvârșind una din acele nebunii sublime, pe care n-avem dreptul să le judecăm după logica pedantă, de atâtea ori prosperă, a evitării oricărui risc” (*M.S.*, pp. 128-129).

Atribuindu-i lui Socrate virtutea lui Icar, riscăm să înzestrăm cu aripi ușoare un trup bolovănos. Sculptura a dovedit însă fără preget că zborul își poate odihni aripile și într-o piatră.

(Din volumul *Fidelitatea clasicismului*, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană)

***

Petru Pistol (23 iunie 1944, comuna Scundu, județul Vâlcea) este absolvent al Facultății de Limbi Străine din cadrul Universității din București, secția Limbi Clasice,

promoția 1967. Profesor de limba latină în Galați (1967-1974), Râmnicu Vâlcea (1974-1993), iar din 1993 cadru universitar al Universității din Pitești. A obținut doctoratul în Filologie la Universitatea din București, cu teza *Umanismul în Instituțiile divine lactațiune*. Din 2006 este: membru al Uniunii Scriitorilor din România, membru și coordonator de doctorat în Școala Doctorală de Litere a Universității din Pitești. Lucrări didactice: *Limba elină*, Editura Tempora, Pitești, 2001; *Civilizația romană și limba latină ilustrată prin maxime* (în colaborare), Editura Universității din Pitești, Pitești, 2002. Scrieri (monografie și eseistică): *Lucius Cae(c)ilius Firmianus Lactantius – scriitor creștin și umanist paideic*, Editura Almarom, Râmnicu Vâlcea, 2000; *Etimologicon*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, colecția „Universitaria”, seria „Philologica”, 2004; *Contexte clasice*, Editura Paralela 45, Pitești, colecția „Universitaria”, seria „Filologie”, 2005; *Critice și ipocritice*, Editura Tiparg, Pitești, colecția „Sinteze”, 2011. Traduceri: Lactantius, *Instituțiile*

divine, traducere și note de Petru Pistol, precuvântare de Î.P.S. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului, studiu introductiv de Claudiu T. Arieșan, Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, colecția „Cum Patribus”, 2004; Lactantius, *De ira Dei (Despre mânia lui Dumnezeu)*, traducere, studiu introductiv, note și comentarii de Petru Pistol (text latin-român), Editura Învierea, Arhiepiscopia Timișoarei, colecția „Cum Patribus”, 2006; Lactantius, *Instituțiile divine. Epitoma (Epitome Institutionum divinarum)*, traducere și note de prof. univ. dr. Petru Pistol (text latin-român), Editura Sofia, București, 2019.

Note:

1 *Purtător de aripi*, în limba greacă.

2 Octavian Paler, *Mitologii subiective (M.S.)*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 130. Toate trimiterile se referă la această ediție.

3 După formularea lui Aristotel: „Sunt două lucruri care pot fi atribuite cu dreptate lui Socrate: raționamentele inductive (*tus epaktikūs lōgus*) și definițiile generale (*tō horizesthai tu kathōlou*) – (*Metafizica*, apud Aram Frenkian, *Curs*

de istoria literaturii grecești. Epoca clasică, Editura Didactică și Pedagogică, București 1962, p. 189).

4 Constantin Noica, *Cuvânt înainte*, în Platon, *Lysis, cu un eseu despre înțelesul grec al dragostei de oameni și lucruri*, Editura pentru Literatură Universală, București, 1969, p. 6.

5 Simbolul femeii rele și cicălitoare. Dar asta pentru că portretul ei este opera discipolilor lui Socrate, iar aversiunea soțiilor „neglijate” față de asiduitatea „anturajului” partenerului de viață e o permanență umană.

6 Și cu atât mai mult a *mântuirii divine*: „Cine-și pierde viața o va câștiga” – spune evanghelistul.

7 *Ironia socratică*. Reținem sensurile vocabulei grecești *eironeia* – „ironie”, dar și „întrebare”, care se regăsesc îngemănate în practica discursivă a „tăunului”.

8 La cel de-al doilea *tur de scrutin*, când jurații au văzut că Socrate nu numai că nu se culpabilizează, dar se erijează în binefăcător al cetății, voturile incriminatoare au crescut cu optzeci.

9 Vorbind astfel, nu afirmăm noi oare ceea ce am sancționat puțin mai sus (v. nota 50 și textul ce-i urmează)? Înseamnă că masca de satir a lui Socrate ne reține mai stăruitor decât *inima divină* pe care aceasta o tănuiește.

Rodion al Deltei – poet al străzii Măicuța

(urmărire din p. 11)

că-i al meu era cel din oglindă./ Adică eu nu aveam niciun chip înăuntru/ și afară vedeam unul care îmi învățase/ grimasele pe care le făceam/ fără voie”; „Dimineața e întotdeauna/ mai tristă decât mine cel/ mereu aruncat/ în altă parte în oricare/ debara a sufletului vostru”; „...să-mi imaginez/ golul pe care/ îl umplu cu spaima/ că ar putea fi cu adevărat./ golul/ pe care o să-l locuiesc/ și va trebui să ies/ din casa din care/ nu am ieșit niciodată”.

Devenirea se compune dintr-un șir nesfârșit de curgeri, de treceri și trecători care-și contemplă în nepăsare finalul. Versurile exprimă tristețea de a exista, de a fi: „nu-i nimic spun/ a murit un vecin eu/ mă mut în locul lui/ și stau cuminte la rând”. Poetul este un Iov ale

cărui răni se adâncesc odată cu trecerea timpului, un Iov bolnav de efemeritate, iar timpul – un histrion ce malaxează discret și apoi topește ființa: „semnele – iată/ ele s-au adunat la capătul uliței/ acolo pe unde se strecoară/ pe furis timpul”. În goana frenetică, asemenea personajului sorescian, omul ignoră că într-o zi i se va termina apa, că timpul nu va mai fi răbdător: „ne vom trezi într-o bună zi/ că s-a scurs toată noaptea și/ nu mai apucăm să-i mirosim/ deajuns/ florile negre”. Singurătatea este supărătoare, dureroasă, ființa solitară la masa de taină, nu mai are pe cine vinde sau cui vinde, s-a pierdut pe sine într-o lume scindată, desacralizată. Într-un gest existențialist, insul își ia în mâini propriul destin: „La masa mea de taină/ douăsprezece scaune goale./ Cuvinte deca-

pitare/ se rostogolesc/ dintr-un capăt în altul al sălii/ (...)/ Dar cui și pe cine să vând?/ (...)/ «Da, desigur,/ e timpul să mă vând mie»/ spun, potrivit-mi/ ștreangul”.

O întreagă problematică a timpului, a ieșirii din existența limitată, a singurătății ființei în univers, a trăirii frenetice dezvoltă Valentin Talpalaru în acest volum: „privește trăiește/ și gata și/ gata...”. Poemul este născut din sufletul și amintirile legate de strada Măicuța, un toponim familiar, intim, construit metaforic și simbolic din liniștea, din singurătatea corbilor care *ciugulesc nestingheriți sentimente*.

Cele 35 de poeme alcătuiesc un tablou aproape sinestezic, radiografiază, într-o manieră realistă, un spațiu apropiat al poetului, în care meditează asupra problematicei lumii contemporane.

Adrian Nicola și modul său cameleon de a se reinventa ca stil în fiecare nou roman

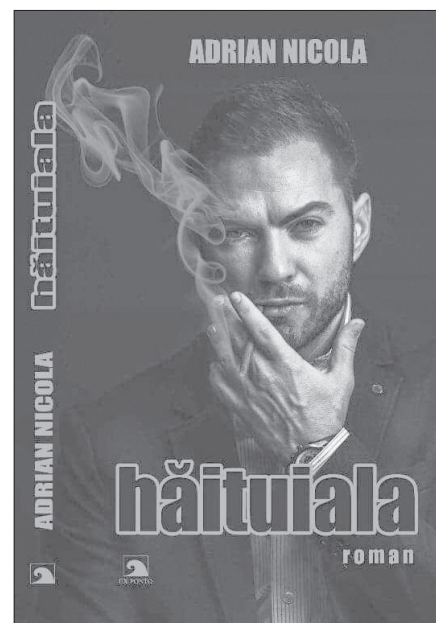
Mihaela MERAVEI

În anul 1934, în volumul *Oceanografie*, Mircea Eliade includea un articol despre „Romanul polițist”, în care regreta mentalitatea cititorului de a consuma romane „«cosmopolit-erotice», de tip Pitigrilli-Dekobra, decât de romane polițiste (preponderent anglo-saxone – de tip Edgar Wallace, deși apare citat și Gaston Leroux). Pentru a le gusta pe cele din urmă, afirmă Eliade, e nevoie de o mentalitate pozitivă și responsabilă, a unor oameni obișnuiți cu munca și cu viața grea. *Policierul* ar fi, în opinia lui, un roman pur, «fantastic și logic», în care primează, pe lângă «aventură și crimă», o anumită rigoare etică” [Paul Cernat, „De ce nu (mai) avem roman polițist?”, în „Observator cultural”, 17 martie 2017].

De această rigoare etică dă dovadă și comisarul șef (r) Adrian Nicola (adjunct al comandantului Poliției Municipale Constanța, în jurul anilor 2000), al cărui talent scriitoricesc a făcut ca numele său să fie tot mai prezent în viața literară dobrogeană a ultimilor ani, cel de-al treilea roman al său, *Zborul trupului spre suflet*, apărut anul trecut (2019) la cunoscuta editură constănțeană Ex Ponto, fiind distins la începutul acestui an, de către Cenaclul literar „Mihail Sadoveanu” din Constanța, cu Premiul „Eugen Lumezianu” pentru roman.

Cel mai recent volum al scriitorului, *Hăituiala* (Editura Ex Ponto, 2020) se încadrează cu succes în trăsăturile romanului polițist de actualitate, legătura dintre fantastic, mister și enigmă, dintre intriga inițiatică și cea detectivistă fiind evidentă, cititorul și personajul principal, polițistul Theodor Vincent Dimitros, având șanse egale în rezolvarea enigmei aparent

principală a romanului, crima de care este acuzat Dimitrios, dar și a celei reale, ascunsă cu măiestrie pe tot parcursul acțiunii, și anume conspirația unei grupări care are drept scop separarea Dobrogei de Țara-Mamă, unirea cu partea sudică a ei aflată pe teritoriul Bulgariei, Cadrilaterul, și transformarea în „Dobrogea liberă”. „Era vorba de o organizație, «Dobrogea Liberă» se numea, iar primele imagini erau de la niște manifestații ale organizației. Sala mare, plină de oameni care aplaudau ca la marile congrese și plenary ale perioadei comuniste, frânturi de discursuri ținute de tot felul de personalități, (...) o expunere a profesorului Chireanu, tatăl Ancuței – ce se dovedea un fel de lider al acestora –, despre istoria Dobrogei și a devenirii sale dintr-o provincie săracă a Imperiului Otoman în ceea ce este azi (...). În final, un general cu voce spartă, a cărui înfățișare nu se distingea din cauza întunericului ce se făcuse în sală, explica în amănunt, la o hartă și niște schițe proiectate pe ecran, planul operațiunii de separare a teritoriului Dobrogei de restul țării, operațiune codificată «Fecioara Maria». Locuri, puncte importante de aprovizionare și comandă a operațiunii, oamenii cei mai importanți pentru fiecare moment, modul în care se va desfășura momentul determinant, «Ora H», cum auzisem și eu că i se spusese, membrii guvernului provizoriu care urmau să preia puterea noii «republici» până la organizarea alegerilor, oamenii implicați și demersurile ce urmau a fi făcute pentru recunoașterea «Dobrogei Libere» pe plan internațional. Filmul nu se termina aici, cum aș fi crezut. Se vorbea în continuare, cu imagini semnificative pe ecran, în

limba română și în limba bulgară, în paralel, despre Dobrogea de sud, Cadrilaterul, și modul în care urma să se realizeze unirea acestora cu Dobrogea Liberă” (p. 290).

Romanul, ca unul de sorginte polițistă, pare scutit de orice intrigă amoroasă, dar, dat fiind faptul că protagonistul nu este un tip oarecare, ci unul atrăgător și inteligent, al cărui sex-appeal nu scapă doamnelor și domnișoarelor – care se vor perinda pe tot parcursul acțiunii, în forme mai mult sau mai puțin apropiate, prin spațiul vital al polițistului – cititorul va găsi și secvențe cu impact sentimental. Astfel, va fi plăcut surprins să descopere – pe lângă calitățile fizice ale lui Dimitrios, a umorului evident, cinismului accentuat de o autoironie de calitate – personaje feminine mirobolante, inteligente și dedicate, cum este cazul Ancuței (fosta, dar și actualizata prietenă a protagonistului) sau personaje sincere, inspirate, abile, cum este Jeni, vecina lui Dan Scărlătescu, prietenul greului, ajuns detectiv după ce își dăduse demisia din

poliție, în urma eșecului lamentabil al poveștii de dragoste dintre el și Ivona, sora lui Dimitrios. Cu alte cuvinte, viața personajelor și ițele încurcate ale acțiunii se întrepătrund pe marginea uni epic atrăgător, romanul *Hăituiala*, așa cum afirmă pe coperta a patra scriitoarea Diana Dobrița Bîlea (membră a filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor), fiind „așezat pe structura romanului de acțiune, revendicându-se spumos și captivant din romanul polițist, transpunând într-un limbaj pitoresc evenimente, caractere și comportamente umane mai mult sau mai puțin insolite, (...) dovedește măiestria lui Adrian Nicola în mânăuirea tehnicii suspansului, apetența sa pentru analogia culturală și pentru fulgurațiile paremiologice, dar și stăpânirea unui stil plin de vervă, naratorul fiind în același timp și personaj principal”.

Spuneam că intriga se învâрте în jurul dezlipirii teritoriului dobrogean de România, drept pentru care romancierul face un adevărat pictorial al Dobrogei și mai ales al Constanței. Meritul lui Adrian Nicola în romanul *Hăituiala* este de a transborda cititorul în viața cotidiană a cetății Tomitane, fermecătoare prin locurile pitorești, istorice, ale orașului vechi, aducând în narațiune legende, simboluri, totemuri ale vechilor locuitori ai acestor frumoase meleaguri:

„- Niște cartoane, no. Cartoane cu o stemă, probabil a județului Constanța. Uite pe tipa aia cu o mână, șarpele cu cap de om, asta cred că este botul la o barcă, un pelican (...).

- Șarpele ăla se numește Glycon și este un simbol al gospodăriei, având și elemente cabaline, dar și

o coamă de leu care simbolizează puterea” (p. 204).

Cu aceeași dibăcie a meseriei pe care a practicat-o, romancierul Adrian Nicola va dejuca planurile facțiunii uneltitoare prin intervenția subtilă în poveste a Statelor Unite ale Americii, respectiv serviciilor NATO:

„- Dandanaua o început când s-o aflat de mișcarea «Dobrogea Liberă». Bată-i sfântu! Nu, nu mă întrerupe, că îți spun tot! Or aflat întâi cei de la Departamentul de Stat al Statelor Unite ale Americii, când cineva de aici o mers la unul dintre consilieri, originar de aici, din Dobrogea, și i-o cerut să-i sprijine în demersul de obținere a independenței noului stat ce l-ar fi înființat. Acela, consilierul, nu i-o spus nimic mesagerului, dar inima i s-o înnegrit de furie. Cum să rupi, mă, Dobrogea, unde el se născuse și copilărise, de țară? Or luat-o ei turcii în vremuri străvechi, când pe aici erau niște amărăți de păstori, dar acum? România îi partener strategic...

- Aceia or trimis un specialist de-al lor, unul cu funcție mai mică, la ambasada de la București – șofer, bucătar, ceva trepăduș pe-acolo, ca acoperire, pentru a nu fi nevoie să fie verificat temeinic de ai noștri – și l-au pus în legătură cu trupele NATO de la baza de aici, din Mihail Kogălniceanu. (...) Nu-ți mai zice prevede Alianța în legătură cu agresiunea asupra unui stat membru – iar mișcările separatiste fac parte din categoria asta – fiindcă iar o să te doară bostana ce o duci pe umeri. Îți spun doar că au trimis aci un ofițer deosebit de experimentat, specialist în tot felul de operații, vorbitor de limbă română și cunoscător perfect al Dobrogei,

care să fie infiltrat în mișcarea separatistă și să coordoneze acțiunea de stopare și de structurare a acesteia” (p. 297).

Acțiunea este un vârtej de întâmplări neprevăzute, deducții, surprize, prezentate într-o încrângătură de trăiri, alerte, de parcă o haită de lupi ar fi pe urmele personajului principal. De altfel, așa se și simte Theodor Vincent Dimitros, hăituit de un hazard din care face și nu face parte, dar căruia îi face față printr-un simț al datoriei și al nevoii de adevăr admirabil. Modul total diferit față de romanele anterioare, în care scriitorul Adrian Nicola și-a construit narațiunea în romanul *Hăituiala*, limbajul plin de picanterii, imagistica amplă, cinematografică, dar și ideea autentică, fac dovada unui prozator cu larg potențial epic și – așa cum a remarcat Emilia Dabu, membră a filialei Dobrogea a Uniunii Scriitorilor – al cărui drum „în lumea contemporană a creației este deja o certitudine configurată cu fiecare nouă carte”. Trăsătura evidentă a romancierului este de a căuta modalități divergente de expunere ale poveștilor zguduitoare pe care și le imaginează, cum este cea din *Prizonierul*, desprinsă din realitățile sociale ale anilor de după cel de-al Doilea Război Mondial sau aceea despre căutarea sensului vieții, a iubirii și prieteniei din perspectiva unui sine total diferit, ca în *Zborul trupului spre suflet*. Modul cameleonic de a se reinventa ca stil în fiecare nou roman, face ca proza sa să fie căutată de către cititori și remarcată, cu plăcută surpriză, de către literați... și asta nu poate fi decât semnul că Dobrogea are încă multe pietre prețioase în sita literară.

Vin rafinat îmbuteliat la Cartea Românească

Adrian LESENCIUC

Îl citesc și recitesc pe Ioan Moldovan în proximitatea altor doi uriași ai poeziei contemporane: Constantin Abăluță, cu simplitatea lui obsesivă, cu rafinamentul și discreția discursului poetic, respectiv Aurel Pantea, neoexpresionistul echinoxist în imersiune în lăuntru dezolant. Evident, Ioan Moldovan este un poet care se bucură de o identitate poetică inconfundabilă, în ciuda frecventării aceleiași școli de poezie (și în aceeași generație) cu Aurel Pantea: *Echinoxul* clujean, care i-a format deopotrivă și pe Ion Mureșan, Marta Petreu, Ion Cristofor, Mircea Petean, Traian Ștef, Dumitru Chioaru și alții. Iar la Ioan Moldovan, inclusiv în cel mai recent volum de versuri, *Multe ar mai fi de spus*¹, spre deosebire de visceralitatea poemelor lui Aurel Pantea sau ale Martei Petreu, sentimentul neantului se așterne delicat. În realitate e un sentiment fals blagian, mimând starea de liniște atemporală, dematerializarea asumată, împăcarea placidă cu muritudoinea curgătoare în chip heraclitean, pentru a se devoala pe parcurs în forma cea mai sfredelitoare, a inutilității obsesive: „oboseala de-a fi măr de-a fi păr într-o livadă transilvană/ mă dă gata și-s tot mai neîncredător/ în rezistența corturilor noastre/ deasupra cărora fâlfăie și pocnește/ *mainimicul*” (*clip*, p. 67). *Mainimicul* lui Ioan Moldovan este tulburător și angoasant, devorator al sentimentului nimicului (în măreția lui din poezia romantică sau din filosofia kantiană), depotențând ființa care speră într-o integrare în realitatea ontologică a unui „univers negativ”, a unui întreg dezlocuit. *Mainimicul*, traversând întreaga operă – a se vedea și lucrarea omonimă din 2010, publicată tot la Cartea Românească – este orizontul palpabil al nimicului depotențat de tăria ma-

rilor concepte, forma bagatelizată a potențialelor stări ale comuniunii cu cosmosul, cu veșnicia. În fapt e o stare a dispariției asumate, de o apăsare sufletească rară, cum nu reușește decât Constantin Abăluță prin proiecția fragilă, prin orizontul cotidian al inutilității continuu apăsătoare. Doar că la Abăluță, potențialul *mainimic* presupune urme ale trecerii, muritorii transformându-se prin obiecte în semne ale continuei treceri. La Ioan Moldovan, autenticul *mainimic* e devorator, complex, insinuant în toate firidele, în toate golurile ființei scorburoase. Scăparea vremelnică e mimarea sau asumarea altei stări, a altui palier al traiului cotidian: „Tot încercând să nu mai fiu eu/ constat că nu mi-este-așa greu/ să fiu altul// Zevzecul lăuntric încearcă saltul/ de la mine la oarecine// ci tot nu mi-e bine/ Dar eu mănânc miere de-albine/ și-s sănătos tun/ ce altceva altcuiva să mai spun?” (*Dragă*, p. 22)

La Ioan Moldovan, raportarea la *mainimicul* devenit marcă identitară în propria poezie, pe de altă parte la strălucitul concept (valoarea absolută știrbită în scrierea cu majuscule prin eliziune, prin suprimarea vocalei inițiale, a celei căreia i se cuvenea de drept majuscula): „Marele'Ntreg” (*Partea*, p. 26), nu este de natură oblomoviană. Pe de o parte, oblomovismului firesc (cu posibilul înțeles asociat de mentalitate răsăriteană), asumat ca atitudine în raport cu *mainimicul*, i se substituie stagnarea îndârjită și mereu sugerată (ce altă cale decât cea a poeziei ar fi fost mai potrivită pentru a da sens acestei zbateri). Dar poezia – și ce poezie! – e posibilă tocmai pentru că, în ciuda ascunderii oricărei cute a îndârjirii prin rafinamentul expresiei, care se opune astfel oricărei căderi în melancolie agonizantă, lectorul nu este scutit

de sentința tranșantă a propriei receptări. Poemele lui Ioan Moldovan, în special cele din volumele recente – iar prezentul *Multe ar mai fi de spus* poate fi înțeles drept corolar al deziluziei asumate sub falsul pretext al calmului vârstei – au tăria și claritatea dicțiunii, dar totodată și rafinamentul învăluirii în gesturi mărunte a însuși parcursului sabotării unui ritual al trecerii, a tuturor ritualurilor trecerii: „Știi că nu mai e mult și habar n-am cât mai e/ Sunt știutorul de *mainimic*/ Sunt un băiat de treabă deja bătrân/ Nepoții mei surăd/ Nici măcar nu le știu numele și nu mă miră când rād de-a binelea ei de mine/ La noapte pe cer vor fi stele organizate/ constelații de lapte, cârcei de praf, săgetători, cazemate/ Practic, aici când tușești, te-apucă gânditul la rele/ El, de dincolo, ne ajută cât poate –/ Cum să mai numești moartea moarte?” (*știi că nu mai e mult*, p. 20)

Despre vinul din soiul Merlot se spune că este „un pumn de fier într-o mânășă de catifea”. Unor arome fructate, unui gust catifelat obținut grație unor tanini îmblânziți, rotunjiți, i se asociază

(continuare în p. 18)

Cum e să fii copil basarabean în Siberia

Ioana REVNIC

Margareta Spânu-Cemârtan s-a născut în 19 noiembrie 1942, în satul basarabean Mihăileștii Vechi. A rămas foarte devreme orfană de mamă și, împreună cu Emil, fratele mai mare, a fost crescută de bunică și de tată. Nici nu împlinise șapte ani când a fost deportată în regiunea Kurgan, la „Poarta Siberiei”.

„Fetița – scrie Margareta Spânu-Cemârtan – nu va uita niciodată acele bocete, țipete de desperare ale tatălui și ale rudelor atunci când i-au încărcat și i-au dus la gara Pământeni din Bălți. Nu va uita nici închisoarea pe roți”, adică trenul care îi ducea într-altă parte a lumii.

În Siberia suferă de sărăcie, de foame, de frig. Muncește cot la cot cu bunica ei, culegând din pădure ierburi de leac și alte plante, pentru a-și hrăni familia. Prin mlaștini caută cuibare de rațe sălbatică, din care adună și câte 15-20 de ouă. Nu gustă niciodată niciun ou, căci toate sunt schimbate de tatăl ei, la piață, pe cartofi.

Întâmplări de un dramatism si-

milar trăiesc toți *Copiii basarabeni în Siberia*, despre care scrie Margareta Spânu-Cemârtan în cartea cu acest titlu. Volumul a apărut în 2018 și cuprinde o primă parte cu biografii ale unor compatrioți basarabeni, care au fost deportați la vârste fragede, în primul și în al doilea val de deportări. Pe lângă aceste pagini de proză sunt câteva poeme modeste din punct de vedere literar. A doua parte a volumului adună articole, evocări, mărturisiri încadrabile, majoritatea, în genul publicistic.

Fiecare biografie prezentată de Margareta Spânu-Cemârtan în carte are o încărcătură tragică. Toate au în comun însă două lucruri. Faptul că în viața copiilor de altădată intervine episodul deportării. Și faptul că acesta le modifică ireversibil destinul, consecințele urmărindu-i pe deportați toată viața.

Prima poveste din carte e a lui Emilaș Spânu, fratele autoarei. Iar ultima – a Margaretei Spânu-Cemârtan însăși (Margo Spânu). Ea nu devoalează explicit identitățile celor două personaje, vocea nara-

tivă își păstrează obiectivitatea, scriitoarea impunându-și probabil o oarecare detașare. Aceste două povești personale încadrează istoriile unor basarabeni anonimi pentru noi: Valentina Guțu; Tămărica Oală; Petrică Doncă; Olga Bujor; Larisa Rotaru.

Dar destinele lor sunt reprezentative pentru zecile de mii de basarabeni deportați.

Supraviețuitor, în Siberia

Într-o noapte, pe neașteptate, o familie de gospodari – alcătuită din tată, doi copii (o fetiță și un băiat, Emil) și o bunică – este trezită pe neașteptate și somată să își părăsească locuința. Oamenii își iau cu ei la repezeală puține lucruri. Aceștia sunt duși la gară și vârați în vagoane murdare de balebă și de urină. Alături de alți basarabeni vor călători zile în șir spre o destinație necunoscută. Înfomețați. Însetați. Invadați de paraziți, de răie, de alte

boli. O gaură în podeaua vagonului este locul prin care își fac nevoile și feciorii, și fetele; și bărbații, și femeile – într-o promiscuitate greu suportabilă. Pe drum mulți mor și sunt azvârliți pe șine sau în râpe. Pentru că nu mai avea lapte să-și hrănească pruncul sugar, o mamă îl ucide pe-acesta, aruncându-l într-un râu.

Odată ajunși în Siberia, basarabienii sunt repartizați care pe unde. Sunt nevoiți să facă munci peste puterile lor, dar și să îndure iernile cu geruri de până la minus 50 de grade Celsius.

Cum supraviețuiesc, mai ales copiii? Pe Emil Spânu îl salvează un soi de nepăsare specifică vârstei, instinctul de conservare (bea lapte direct din ugerul vacilor care-i sunt date în grijă) și un teribilism care, de multe ori, îi pune viața în pericol.

Supraviețuirea lui i se datorează de multe ori bunicii, care e un fel de panaceu universal. Iarna, pentru că nu avea haine, „bunica a cusut două bluze împreună și le-a cusut cu puf de papură. În picioare i-a legat două basmale umplute cu paie și, în galoșii ei, se ducea la lucru. Când ieșea din casă, semăna cu o matahălă cu șalul pe cap, dar când se întorcea, semăna cu o babă de zăpadă. Nu se putea dezbrăca deodată, deoarece hainele erau înghețate. Trebuia să aștepte la cald măcar 30 de minute, ca să se dezghețe”.

Mărul cu gust de acasă

Antologică în biografia lui Emil este povestea mărului basarabean, adus la capătul lumii într-o seară din 1952, de un bărbat din satul de baștină al familiei Spânu. Căutându-și în Kurgan familia deportată, acesta nimereste chiar în casa unde locuiau basarabienii. La plecare, le dăruiește consătenilor săi un măr.

Adevărate poeme în proză, fragmentele care descriu reacția celor din familie sunt memorabile.

„S-au așezat cu toții la masă, dar mărul l-au pus în mijlocul ei și-l priveau, ochii lucindu-le de bucurie și minune. Le părea că a venit în cocioaba lor însuși Dumnezeu cu tot cu Biserică, în care le venea să se așeze în genunchi și să se roage. Niciunui nu-i venea gândul să-l mănânce. Acel măr pentru familia lor creștină era chiar baștina mult dorită, casa și grădina lor”.

Sau: „A venit Sfânta Duminică. Bunica, ca de obicei, s-a trezit prima. Ceilalți, după ce s-au spălat, s-au pus pe rând cu ea în genunchi și și-au făcut cruce la iconița străveche a Maicii Domnului și s-au rugat Celui de Sus să le ierte păcatele și să-i ajute să scape din acel infern. Mărul stătea în mijlocul mesei și toți îl furau cu ochii, de parcă era și el Icoană.

Terminând rugăciunile, bunica i-a chemat pe toți la masă. Apoi, a

luat mărul în mâinile tremurânde și, cu cuțitul, i-a făcut cruce, cum făcea acasă la pâine înainte de a o tăia. A sărutat mărul îndelung și, șovăind, l-a tăiat în patru bucăți egale. Apoi, ca pe-o anaforă, le-a înmânat la toți câte o felie. Dar nu s-a repezit nimeni să înghită felia sa. Se uitau la acele felii, le miroseau, simțindu-le sucul care se scurgea din ele și, după vreo două ore, au început să muște câte o mică bucățică, savurând-o îndelungat, de parcă își luau adio de la plaiul lor drag și scump și de la casa părintească”.

Nu toate textele din carte au valoarea literară a acestui episod. Dar valoarea documentară a întregului volum este incontestabilă.

Poveștile despre destinele copiilor basarabeni deportați în Siberia întrec ficțiunea și sunt surse pentru scrierile literare. (De pildă, episoade asemănătoare despre călătoriile deportaților cu trenul am găsit în romanul *Capătul drumului* al Liliane Corobca).

Volumul Margaretei Spânu-Cemârtan dă mărturie despre cruzimea inimaginabilă a unui regim criminal. E imoral să ignorăm asemenea realități, când avem la îndemână cărți precum *Copiii basarabeni în Siberia*. Indiferența noastră față de destinele tuturor românilor deportați, marginalizați, închiși, uciși în perioada comunistă e o crimă continuă.

Vin rafinat îmbuteliat...

(urmare din p. 16)

(insesizabil ca proces pentru necunosători) corpolența, tăria și culoarea, de la rubiniu-închis la roșu-vișiniu cu reflexe violete. Aceleași indicii ale asocierii, în mănua de catifea a dicțiunii [„Miracolul acesta cu ferestre mici/ e o casă albă pe mal între urzici” (*cu dinții*, p. 46)] se ascunde fiorul insesizabil al pasului ultim în risipa de sine la Ioan Moldovan: „În fine, ziua e pe sfârșite/ dar tocmai bate cineva la ușă/ oare de ce sunt

asa sperios/ levitând peste apele clipocind în odaie// într-o indoeuropeană abia născută” (*Dragă*, p. 54). În bagajul celui care a perceput reflexele violet-bacoviene ale poeziei lui Ioan Moldovan, în claritatea pe care o cultivă se îngheșuie confuzii, risipiri, ratări, dar și poezia însăși (a tăriilor camuflete): „Atâta pustietate fără folos/ Atâta întrupare a trupului întunecos/ încât trecând adaug doar bătăi de palme/ bătăilor de vânt din mările sferice” (*stingerea*,

p. 8). Recomand, spre contemplarea savorii cărnii, în defilarea aromelor viului, un Merlot capabil să facă față intensității acestor arome: *Multe ar mai fi de spus*, îmbuteliat la Cartea Românească. Altfel, „În tovărășia morților – ca să zic așa/ cum să bei de unul singur vinul mănăstiresc?!” (*stingerea*, p. 8).

¹ Ioan Moldovan, *Multe ar mai fi de spus*, Editura Cartea Românească, București, 2019, 83 p.

Pe urmele Restituirilor lui Teodor Sărăcuț-Comănescu

Emilia POENARU MOLDOVAN

Teodor Sărăcuț-Comănescu, originar din Bulz, județul Bihor și stabilit la Zalău, face parte (așa cum am scris și în nota de prezentare a povestirilor lui din Antologia *Fântâni* a Cercului Literar de la Cluj) din spița, tot mai rară din păcate, de dascăli compleți, bine pregătiți în profesia lor, serioși, competenți, cu har pedagogic, cu dorință de învățare continuă. Are doctoratul în filologie – deși în învățământul preuniversitar nu e obligatoriu – și în plus cu dorința de a scrie, pe care o ia aproape ca o îndatorire, în urma atâtor studii și cărți citite. Textele cuprinse în Antologie, primele cu care am intrat în contact din cele scrise de autor, făceau dovada unei științe a scrierii, de construire a unor fraze impecabile.

Volumul *Restituirii*, publicat inițial la Editura Dacia în 2000 și republicat în 2019, într-o nouă „ediție adăugită și îmbunătățită” la Editura „Caiete Silvane”, nu ne-a adus surprize foarte mari în privința scriiturii corecte, cuminiți chiar, ușor moralizatoare din celelalte texte amintite. Totuși aici „povestirile”, așa cum își numește autorul restituirile, capătă valențe simbolice, onirice, fantastice și chiar istorice.

Suntem conștienți că aceste mici fresce ale unei perioade din istoria satului românesc și a traiului de pe întinderea secolului XX (și chiar înainte, prin străbunici) prin generații de bunici, părinți și copii – copilul din aceste povestiri fiind autorul, el însuși fiind actualmente la o vârstă de bunic – vor deveni mici bijuterii peste câțiva ani, mai ales dacă sunt scrise bine ca acestea de față, pe care ar trebui să le

păstrăm cu grijă. De ce? Pentru că nu va mai avea cine să scrie astfel despre copilărie: „Coboram încet coama dealului cu coasele în spinare”; sau: „Totdeauna îmi părea rău când mă trimitea la șură să dau apă vitelor sau să le țesăl, mai ales iarna...” (*Tata*). Tinerii autori de azi pot scrie eventual despre copilăria lor cu jocuri Nintendo sau păpuși Barbie, dar rar se va mai găsi cineva să mai poată descrie veghea tatălui cu fiul în șură, pentru a păzi „juninca la noapte să nu vie striga să-i strice laptele”.

„Personaje” de sorginte fantastică, dar atât de bine adaptate lumii satului de parcă ar face parte din ea, cum sunt: *striga*, *cocoșul „din fundul iadului”*, *fantoma cu „patru picioare de câine”*, în care tatăl autorului n-a ezitat să înfigă furca, ca și cum ar fi fost reală, *horoieșii* (în mod sigur era vorba despre *uriazii*) populează povestirile lui Teodor Sărăcuț-Comănescu alături de altele cu caracteristici umane, dar supuse unor întâmplări aproape neverosimile, alunecând tot spre fantastic, și anume: *Haita*, *Lupul Haitii*, *Ciungul Neamțului*: „Deodată, glasul răgușit al unui copil mai mare, care se întinsese pe iarbă la soare, i-a oprit din veselia lor: «Ia uitați-vă la el ce coadă are, parcă-i lup!» sau: „Cei mai bogați din sat îl luau drept un animal dresat, cu care poți face ce dorești” (*Lupul Haitii*).

Toate aceste ființe, mai mult sau mai puțin reale, își duc viața printre sătenii împovărați de muncă, de nevoi și de griji, a căror unică „distracție” pare a fi ascultarea de povești, de „restituirii”, după câte o zi istovitoare.

Astfel apar personajele reale (din realitatea scriitorului, firește) ca: Ilie al lui Crișan care „se lăuda cu calendarul lui de ceapă, despre care povestea vrute și nevrute”, moș Gligor cu poveștile lui de pe front: „Iaca așa i-am alungat pe unguri să nu strice podul pe care-l avem și astăzi” (*Fulgurații*) sau Monu, bătrânul de 90 de ani care istorisește întâmplări ajunse la el de la stră-stră-stră-moșii lui despre *horoieși*, până în ultima clipă a vieții sale: „În următoarea zi, dis-de-diminează, la biserică trag clopotele. Monu murise peste noapte, iar cei care aflau trista veste își încetineau pasul, se întorceau cu fața spre biserică și aruncau câteva cruci pe piept în semn de pioșenie pentru cel care fusese numit Monu” (*Monu*).

Valențele istorice ale *Restituirilor* se regăsesc în povestirile despre război, spuse fie de bătrânii satului (*Fulgurații*), fie la persoana întâi de autor, ca voce a unui participant la fața locu-

lui (*Rătăcire și Sanitarul*), fie la persoana a treia de un autor cunoscut al faptelor și personajelor (*Ciungul Neamțului*) – povestiri care nu aduc nimic nou ca informații despre ce s-a întâmplat în perioada războiului, însă rescriu destinul unor oameni obișnuiți de la țară, care sunt siliți să se confrunte cu orori și suferințe pe care nu și le puteau închipui înainte în viața lor petrecută la coarnele plugului.

Cu totul într-o altă manieră este scrisă *Cumpăna*, text care ocupă o treime din întinderea volumului. Tonul este unul grav, al unui intelectual din perioada actuală, care trece printr-o adevărată criză existențială prilejuită de primirea înștiințării de emigrare în Statele Unite ale Americii: „Acum se găsea în fața unei scrisori care putea însemna pentru el limanul făgăduinței, dar nu se vedea a fi defel entuziasmat sau cel puțin mulțumit de ceea ce

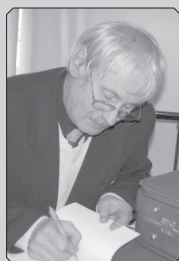
i se întâmpla”.

Deși relatarea este la persoana a treia, nu se simte deloc detașarea autorului, dimpotrivă, e mereu prezent ca eu auctorial. Cumpăna în care se simte blocat îl face să se simtă „parcă, în ipostaza muribunzilor care, deși din punct de vedere existențial, nu mai ființează cu câtva timp înaintea morții fizice, își rememorează cele mai importante momente ale trăirii...”. Asta va face și eroul nostru, autorul adică, parcurge toată copilăria și adolescența, anii de școală cu toate privațiunile vieții petrecute la țară, cu munca istovitoare la care erau înhămați copiii, nu din lipsă de dragoste, ci pentru că nu se putea altfel. Toate acestea, acumulate la maturitate și în plus frustrarea că „semenii lui din altă parte a lumii fac poate mult mai puțin decât el și trăiesc împliniri și realizări, fie ele oricât de mici, dar care te fac din când în

când să ai mulțumirea de sine”, l-au îndemnat spre hotărârea de a emigra, dar în mod paradoxal, tocmai trecutul constituia „a nu știu câta oară o piedică în împlinirea visurilor lui”.

Cumpăna, după părerea noastră ar putea fi dezvoltată până la dimensiunea unei nuvele, doar astfel credem că va căpăta acele adâncimi de reflecție psihologică și de ordin moral încercate deja în text, insuficient însă. De asemenea, nu ar fi deloc de lepădat o dinamizare a povestirii – ce are mare potențial epic – printr-un final neașteptat care să capteze cititorul.

Scrise în buna tradiție a povestitorilor ardeleni, cu un ton cuminte, molcom și o mare atenție la corectitudinea limbii române, *Restituirile* lui Teodor Sărăcuț-Comănescu ne rup, cel puțin în momentele lecturii și reflecției asupra lor, de un cotidian fals și isteric, sub toate aspectele sale.

Parodie de Lucian Perța

Simona-Grazia Dima

Arc

(din *Caiete Silvane*, aprilie 2020)

Mi s-a adus la Muzeu o scrisoare
de acreditare pentru postul
de muzeograf și se pare
că, așa cum am bănuț, rostul
ei este eminamente de a apela
la toată magnanimitatea mea –
între noaptea minții și diminețile gândului,
pe orice cale se poate, respectivul vrea
să ocolească ecuația liniștită a concursului
și să zburde-n voie prin spațiul cultural
al noului serviciu astfel dobândit,
dar nu m-am lăsat luată de val –
cu conștiința încordată, ca un arc, am
mototolit
plicul și am răspuns în scris, aproape
părintește:
dragă domnule, pentru a fi primit
în post, mai pune mâna și mai citește!

Ion Pițoiu-Dragomir – 80

Imelda CHINȚA

Imelda Chintă: Domnule Pițoiu, ați fost un profesor apreciat și ați format generații de-a lungul deceniilor. Ați traversat etape distincte ale învățământului românesc: cea de reclusiune, mă refer la perioada antedecembristă, și apoi cea a unei timide eliberări. Vă rog să realizați un portret de tinerețe al profesorului Ion Pițoiu-Dragomir, dar și al artistului aflat într-o perioadă a maturității depline.

Ion Pițoiu-Dragomir: Mulțumindu-vă că poposiți lângă unele repere din biografia mea, voi aborda sugestia dumneavoastră și voi puncta cele două jaloane ale acesteia.

În comuna Celaru (viitorul tărâm „Celaria” din unele scrieri ale mele), copilăria mi-a fost influențată hotărâtor de câteva situații speciale: creșteam într-o familie ce m-a format prin exemple sfințiale, deși mă adoptaseră ca fiu al lor – rămăsese fără familia inițială – atunci erau încă vii ancestralele „dimensiuni” ale satului și intrau în sufletul meu în mod revelator, exista în mine o permanentă dorință de a ști, mă înfiora mereu conștiința – la început juvenilă – că sărăcia la ultima treaptă de jos, în care trăiam, va trebui contracarată determinant...

Primele cuvinte cu adevărat marcatoare pe care le-am auzit, după gimnaziu, la – azi – Colegiul Național Pedagogic „Ștefan Velovan” din Craiova au fost: „Funcția de învățător este atât de înaltă, ca nicio alta sub soare!”, postulat al unui mare pedagog european.

Realizați, desigur, cât de ușor putea să influențeze această „sentință” profilul în devenire al unui adolescent – prieten – al – Cărții. Iar trecerea la Literele din Cluj n-a fost decât un pas explicabil și necesar. Dacă în cariera mea didactică de mai târziu au existat unele realizări notabile, acestea s-au datorat demersurilor elevilor mei, după cum cele mai multe minusuri îmi revin cu precădere. Încă din tinerețe am încercat să modelez din lutul cuvântului înfățișări speciale – unele au reușit, altele, însă, au rămas doar încercări – conturând în prezent un scriitor modest din Transilvania.

Imelda Chintă: Au existat modele, dascăli care să vă influențeze itinerariul biografic și artistic?

Ion Pițoiu-Dragomir: Climatul formativ din Școala pedagogică m-a apropiat și mi-a dat mult de carte, în general, de creație întru cuvânt, în special.

Mai toți elevii au câte un nume-tutore în evoluția lor, situație care s-a întruchipat la mine în personalitatea modelatoare a profesorului meu de Limba și literatura română, Luca Preda. Nu rețin să fi existat cumva în acea unitate de învățământ – ar fi fost un dureros paradox – vreun profesor despre care să nu se vorbească decât laudativ. La fel ca și în Filologia clujeană, unde intelectuali rasați și

dascăli de vocație au format mulți profesori de profil ai Școlii sălajene.

Imelda Chintă: Aveți calități distincte: actor autentic, profesor desăvârșit, o galanterie seducătoare, un boem rasat, un scriitor prolific. Care este relația dumneavoastră cu cartea, în general și cu orașul de silabe pe care îl creați?

Ion Pițoiu-Dragomir: Părinții mei adoptivi – modele sfințiale, cum arătam – erau neștiutori de carte, însă Mama a învățat să citească odată cu mine, iar Tatăl sorbea aproape tot ce îi citeam în serile de iarnă – mai ales despre eroii neamului – dorința lui fiind pentru mine atunci cea mai scumpă îndatorire.

Cartea era a doua „cruce” a familiei noastre. Un amănunt parcă l-aș „pune în undă”: am citit, spre exemplu, la vârsta aceea, tot ce a apărut la noi din creația lui Jules Verne și „i-am avut aproape” și pe alți autori din literatura română și din cea universală. Până la lecturile de mai târziu n-a fost decât un pas.

Relația mea cu „orașul de silabe”, cum re-amintiți, a fost una de armonie; niciodată n-am ajuns la vreun conflict, deși acesta ne urmărea adesea, fie că lăsam în urmă îndatoriri gospodărești, și nu numai, fie că, la „șevaletul” acelorași „silabe”, nu găseam totdeauna „cuvântul ce exprima adevărul”, cum ne-a atenționat Eminescu.

Imelda Chintă: Fiecare volum reprezintă o etapă din viața unui artist. Când v-ați început ucenicia literară? Cu ce moment (volum) coincide maturitatea artistică?

Ion Pițoiu-Dragomir: Ucenicia oricărui creator, cred, are două etape succesive: acumularea de experiențe artistice – intuitive, psihologice, de elaborare – și proiecția acestei acumulări în desăvârșirea „fructului estetic”.

Sunt convins că în toate etapele coboară vocea-divină – a-inspirației, care „locuiește”, apoi, în catharsisul ce duce

spre logosul de care vorbești, dar este foarte important cum am creat condițiile pentru această locuire.

Să te înconjoare mirabil ce este cu adevărat înălțător în creația populară a neamului și să te apropie timpuriu de Carte sunt premise încurajatoare să „pășești” cu încredere spre „cuvântul divin”.

Privind maturizarea artistică, poate că ar trebui să vorbim întâi și despre jaloanele receptării, pentru că nu există – cred – o secundă, o zi, nici chiar un volum care să fie prag indubitabil spre realizări plenare; una este „fața” unei cărți – cum iese cea „înzestrată” – și alta este recepția ei (dar „ochii” spre autor?!).

Volumele mele cu poeme în structuri nipone au reprezentat o cărare spre Altceva.

Imelda Chința: Descrieți-ne procesul interior în actul prefacerii trăirilor în logos!

Ion Pițoiu-Dragomir: Privind „drumul” spre logos s-au scris în lume sute de cărți, dar se poate spune că raportul trăire-logos este unul asemănător interdependenței dintre gândire și limbaj. În cazul unui logos conceptual, însă, un rol important îl are „matematica” fenomenologică. Logosul artistic ne interesează când observăm cât a păstrat din realitatea obiectivă autorul și câte „carate” i-a adăugat el.

Imelda Chința: Desenați-ne în cuvinte laboratorul creației, locul în care ia naștere arta!

Ion Pițoiu-Dragomir: Pornind de la adevărul că arta și știința – în sens larg – sunt invenții, vom fi de acord că inspirația și elaborarea n-au prea avut pondere egală poate niciodată. Scriitorul evoluează bine, dacă a parcurs – inspirat și alert – etapa comparație și antiteză, ajungând la metaforă, alegorie și, mai ales, la parabolă, cel puțin referitor la literatura postmodernă și la cea actuală.

Ești recunoscut când ai făcut cămașă elegantă și din pânza țesută în război, și din mătasea cea mai strălucitoare.

Imelda Chința: Percep cărțile dumneavoastră ca pe un bildungsroman. Pornești într-o călătorie cu caracter inițiativ, cunoști personaje din medii și epoci diferite, te familiarizezi cu noi culturi prin acordurile vibrante ale liricii. Unde vă situați pe acest traseu?

Ion Pițoiu-Dragomir: Scriitorii își iau subiectele din „vocale policrome” ale vieții, pe care le trec printr-o prismă a personalității lor creatoare – unde filonul autobiografic devine un difuz filon al operelor. Sunt numeroase teme, „țesute” cu har (sau...), unele dintre acestea autoimpunându-se. Acestea din urmă vor fi linii inconfundabile în creațiile fiecărui autor (dacă spun că fiecare dintre „pălmașii scrisului” este un... mic demiurg, aș primi câteva etichete cenușii, așa că...).

Imelda Chința: Creația este inspirație, căutare și muncă a unui orfevrier. Găsiți un echilibru între acestea sau una primează în detrimentul celorlalte. Cu alte cuvinte: câtă inspirație, câtă căutare și câtă muncă implică actul artistic?

Ion Pițoiu-Dragomir: Unii ar spune că este un paradox dispersarea celor trei concepte pe care le-ați enumerat: inspirație, căutare, act artistic și, până la un punct, chiar au dreptate. Nu numai în cazul meu, temele predi-

lecte îl subjugă pe autor continuu; el „trăiește”, mai întâi – și procesul este de durată – Ce-ul creației sale, îl vede în zeci și zeci de ipostaze. Scrisul propriu-zis, redactarea se află în „coșul” unde autorul a cules fructele. E greu să estimezi în număr de procente (unii au produs... postulate) cât ia scriitorului „trăirea” unui subiect (săptămâni? luni? ani?) și cât întruparea textului.

Imelda Chința: Subiectele cărților sunt căutate sau ideea scrierii e asemenea dicteului autotomat?

Ion Pițoiu-Dragomir: Pot să apară chiar trei variante: să cauți subiectul – ceea ce, din punctul meu de vedere, este rarism, totuși – să „te caute” subiectul însuși ori – poate plauzibil – „îmbinarea” celor două, cu ponderi diferite, se înțelege.

Imelda Chința: Multe din cărțile dumneavoastră reclamă o fascinație pentru diferitele perioade traversate de poporul român, cât și o preocupare intensă pentru descoperirea unor spații noi. Ce anume vă atrage în această direcție, motivându-vă deopotrivă efortul de a vă documenta asupra unei culturi, precum cea niponă, care nu este la îndemâna oricui.

Ion Pițoiu-Dragomir: Subiecte sunt infinite în lume, de la vanitatea, și nu numai, a unui virus care tulbură o planetă întreagă, până la problemele existențiale din lume (cu unele se intersectează „trufia” virusului!). Condiția este ca „aripile” unui autor să poată primi un subiect anume în exact dimensiunea acestuia.

Referitor la „parnasul” nipon din unele volume ale mele, se impune o abordare complexă: istoria, cultura, arta, factura psihică ale japonezilor au nebănuț de multe puncte comune cu cele ale noastre, dar și diferențe remarcabile. Și vă uimesc acum cu rolul respirației în zămisirea poemelor... O lume cu totul fascinantă!

Imelda Chința: Domnule Pițoiu, ați abordat în cariera literară atât genul liric, cât și cel epic. Cu care dintre genuri vă identificați? Care definește sau care este mai aproape de personalitatea artistului Ion Pițoiu-Dragomir?

Ion Pițoiu-Dragomir: Priviți cu atenție poezia contemporană și veți vedea cât „epic” sălășluiește acolo. Sau – invers – încercați să relevați liricul din operele preponderent epice – le împacă, veți spune, poemul în proză și aveți perfectă dreptate. E necesar să revenim la o afirmație edificatoare: „Dacă nu este în haină de sâr-

bătoare, limba literară din creații este doar... limba denotativă a comunicării". Între zgomot – fie el și... artistic (!) – și sunet îl aleg pe ultimul, pentru că el este ecou al sufletului.

Imelda Chința: Cum vedeți evoluția prozei românești într-o perioadă de maximă efervescență a genului liric?

Ion Pițoiu-Dragomir: Continuând răspunsul – la o altă scară, desigur – vă spun, după ce am convenit tacit, ca în parlament, când asumarea și responsabilitatea rămân orfane, că există un liric anume (a se citi „cuvântul briant ce emoționează”), „iubit” deopotrivă și de proză, și de creația lirică. Dihotomia ultimelor concepte pare surprinzătoare; fiecare va avea și „mijloacele de transport” proprii, vor respecta cele mai bune trasee, dar va exista și „autostradă” (în sfârșit!) poate chiar luminată pe toată lungimea ei.

Imelda Chința: Care credeți că este misiunea artistului în cetate? Într-un context social și politic ce agonizează, considerați oportună prezența scriitorului în mijlocul cititorului, dar și o asumare mai pronunțată în numele creației?

Ion Pițoiu-Dragomir: Artist va exista mereu și totdeauna va fi o „voce” a Cetății, numai că nu va mai săpa șanțuri pe care să le umple cu apă – eventual să „planteze” acolo și dragoni... – nu va folosi pentru atac meterezele turnurilor, pentru că el are cuvântul măiestru, care este și paloș și scut. În toate întâlnirile la care am participat, cititorii au fost amabili, culți și, mai ales, interesați. Cartea fără cititor e muzică seacă și bolnavă, creată pentru o casă de unde și fantomele s-au refugiat.

Imelda Chința: Credeți în ideea de provincialism în artă? Și care ar fi destinul creației, al revistelor de cultură din afara epicentrului?

Ion Pițoiu-Dragomir: Nu astăzi, când se micșorează treptat (la noi durează cam peste măsură de mult!) diferențele dintre Centru și Provincie – chiar li se și scriu noile definiții – provincialismul este, în primul rând, o chestiune de mentalitate.

Poți să locuiești în centrul Centrului și să fii, totuși, nu coborât recent din copaci, nici chiar dintr-o junglă... tipică (există și o junglă modernă!), dar să „citești” viața doar „silabisind”. Luați, spre exemplu, revista Sălajului, „Caiete Silvane” și veți vedea ce viitor strălucit va avea.

Imelda Chința: Distinse scriitor, împliniți o vârstă respectabilă, asumată frumos. Sunteți un atlet în spațiul culturii, iar salvarea vine prin cultură, arta fiind – așa cum o definea Umberto Eco – o „ecologie a sufletului”. Considerați că societatea contemporană traversează o criză spirituală? Suntem mai puțin o civilizație a cărții și mai mult una a imaginii?

Ion Pițoiu-Dragomir: Sunt destui care argumentează că există o criză spirituală (dorită, cumva? indusă? alimentată?), dar, nu cât timp munții noștri sunt călugări – ca să dau un singur exemplu – și călugării sunt munți, nu ne îngrijorăm, nu avem rezistente motive, vreau să spun, pentru a ne îngrijora.

Întreb: „Privim, zărim, vedem grija luminică a Celui Înalt, pentru a nu ajunge să fim descumpăniți?”

Cartea – mai toate cărțile dau folos, dacă le citești și cu sufletul – coexistă cu întreaga lume a imaginii (va exista cândva o lume fără aceasta?!), dar liniștea interioară a individului și a societății rămâne întreagă numai dacă l-am „crescut” pe cititorul de pagină, dar și de imagine, viguros în sinele lui, mai întâi, l-am format ca pe un Făt-Frumos nu numai al binelui propriu, capabil în tot ce face să construiască – nu oricum, ci să înalțe! – și să nu includă, nicidecum, destrămarea în gândurile și faptele sale.

Imelda Chința: Care sunt pasiunile omului Ion Pițoiu-Dragomir dincolo de spațiul literaturii?

Ion Pițoiu-Dragomir: Încerc să fiu contemporan cu lumea în care trăiesc, mai ales că aceasta se schimbă uluitor de repede. Respect – dar nu suficient! – mișcarea, mai „duc la cafea” câte o manifestare din celelalte arte și îmi fac destule griji că nu dăruiesc destul, că, încă, nu încerc suficient să știu mai mult și mai multe, mă mai lupt cu inerțiile din mine, mă acuz că am făcut nedestul din cât am putut și din cât am vrut; nu sunt cel mai bun prieten al meu totdeauna. Încă mă condamn mult și pentru ce nu sunt și pentru ce n-am perfecționat destul. În toate domeniile!

Imelda Chința: Care sunt amintirile ce reface legătura cu spațiul sacru al copilăriei? Descrieți-ne camera de odinioară și figurile familiare care o populau!

Ion Pițoiu-Dragomir: Copilăria?... Singurul meu diamant autentic, deși, cum spuneam la început, am fost foarte, foarte săraci. Un singur exemplu: lumânările aprinse pe colăceii de împărțit – un ritual sacru în Sud! – ard sfâșietor și acum în sufletul meu, ca o rană luminică. Sfinții mei părinți adoptivi sunt și azi repere ale trăirilor mele crepusculare și în-lăcrimate.

Imelda Chința: Proiecte, gânduri pentru următorul deceniu...

Ion Pițoiu-Dragomir: Proiecte?

Să fiu! Să nu mă dușmănească – în nicio clipă – cuvântul divin.

Să mulțumesc Stăpânului Cerului de cât mai multe ori într-o zi pentru că Îi văd adesea minunile!

Imelda Chința: Vă mulțumesc din suflet și sper să nu vă fi chinuit cu indiscreția mea!

Trandafirul verde

Maria IONIȚĂ

E primăvară buiacă! Piersicul a înflorit și bate cu florile în geam. Soția directorului deschide geamul, iar piersicul vrea să intre în casă, iar ea nu îndrăznește să-i rupă o creangă înflorită, să o pună într-o vază, iar vaza să o așeze în mijlocul mesei, să-i împodobească cu primăvara ei casa. Toată ziua lăsa geamul deschis.

În zori începe să cânte un pițigoi. S-a obișnuit să se așeze pe creanga piersicului, aproape de geam, unde-i mai cald și începe să cânte și să trezească lumea când vrea el. Profesoara recunoștea că niciodată nu s-a gândit cam ce program poate avea un pițigoi. Dar ce face musafirul de la geam nu-i convenea. Se trezește prea dimineată și cântă. Ce era de făcut?! Cum răsărea soarele, pițigoiul își începea programul. Cântă! Deschide geamul și privește. Nu-i pasă! Cântă! Cântă de parcă-i crapă gusa! Piersicul e în stăpânirea lui, iar ea... are un piersic, un pițigoi și se scoală fix la ora șase, când răsare soarele.

Între munți, razele soarelui răzbat mai târziu. La câmpie, soarele răsare la ora cinci, aici, în munți, razele soarelui întâi se cern prin cetina brazilor de pe creste, apoi razele împrăstie lumina în toate direcțiile, jucând în culori, apoi o rază se prelungește tocmai de sus până la geamul ei, pițigoiul se trezește și cântă. Fix. La ora șase. Profesoara deschide geamul, se bucură de razele de soare, de primăvara înflorită, de cerul senin și vorbește pițigoiului:

– Măi, păsăroiule! Măi, împănatele! Ești un încrezut, ești un îngâmfat și prea pui tu stăpânire pe toate! N-ai vrea să cânti mai încoace sau mai încolo, că-i mare lumea. De ce cânti numai la geamul meu?!

Nu-i pasă. De o vreme, după programul de dimineată îl preocupă altceva. Apăruse încă o împănată! Sfiosă și jucăușă și se aleargă prin piersic toată ziua. Profesoara abia acum înțelese de ce cântase dânsul până atunci cu foc. Era un pițigoi îndrăgostit! L-a lăsat în pace. Și pițigoiul au devenit niște ființe foarte ocupate, foarte civilizate. Se vedeau, se știau, se acceptau, dar atât! Ei cu ale lor, ea cu ale ei!

După câteva zile s-au adunat nori de primăvară. A fost ploaie cu vânt. Au cântat streșinile până târziu. A doua zi, dimineata, pițigoiul n-a mai cântat. Profesoara s-a trezit mai târziu. A ascultat... nimic! După o vreme a auzit mișcare la geam și un ciripit neliniștit. A deschis fereastra și-a privit. Mare nenorocire! Și pițigoiul îi explică în felul lui întâmplarea năprasnică prin care trecuse. Zbura mereu de la geamul ei până la capătul de jos al burlanului. Profesoara s-a îmbrăcat în grabă și a ieșit. Era mai mult decât îi putea spune pițigoiul. Zile în șir cărase printr-o spărtură a burlanului paie, pene și-și făcuse un cuib pentru iubita lui, căreia îi cântase atâtea zile de primăvară pe o creangă de piersic înflorit și acum...

– Ți-ai făcut cuibul unde nu trebuie, ciufulitule! Ai

fost cu capul în nori! N-ai știut că burlanul folosește la altceva?!

I-a luat cuibul muiat de apele ploilor de primăvară și l-a desfăcut fir cu fir, până cu pană, și l-a întins la soare pe gard, pe copăceii din jur și a plecat. Mergând și-a întors capul și i-a zis:

– Spor la lucru! Și să-ți așezi cuibul într-un loc mai sigur, altfel...

La amiază, pițigoiul se chemau unii pe alții într-un limbaj necunoscut, folosit de ei doar în cazuri de forță majoră. Scurt, la obiect și fără modulații deosebite. Amândoi își cărau averea într-un loc mai bun, mai potrivit după părerea lor. Toate erau curate, spălate de ploaie, uscate de soare și până seara n-a mai rămas un fulg neașezat la locul lui. În cuibul lor de sub acoperiș se auzeau șoapte plăcute, iar profesoara înțelese că fusese grabă mare. Familia se pregătea să intre în rând cu lumea. Era vremea puilor, iar ei erau să rămână cu cuibul în drum.

Și într-o zi, întorcându-se acasă, auzi gălăgie mare la geam. A deschis geamul și a văzut că de-acum are un pom plin cu pițigoi. Piersicul se umpluse de piersici și de pițigoi. Erau mulți, frumoși, veseli și zburau din creangă-n creangă.

Numai pe creanga de lângă geam stăteau ghemuiți, înfoiați în pene ca doi îndrăgostiți, pițigoiul ei. Când le-a vorbit, ceilalți au zburat sperioși, numai ei au rămas privind-o cu seriozitate și apropiindu-se cu pași mărunți, neobservați, ca-ntr-un dans al încrederii, unul spre altul și amândoi spre geamul ei.

(Fragment din romanul cu același titlu, în curs de apariție la Editura Școala Ardeleană)

***

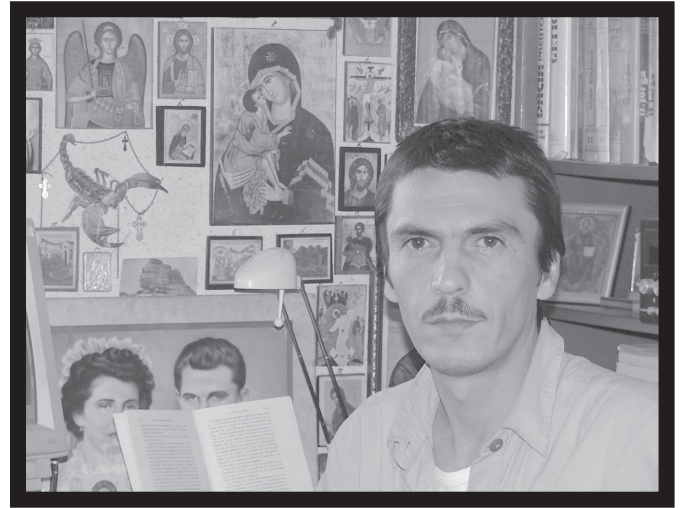
„Maria Ioniță s-a impus mai ales prin culegerile sale de folclor din zona Munților Apuseni. Poveștile culese de distinsa cercetătoare au fermecat câteva generații de tineri cititori, dar i-au cucerit și pe specialiștii domeniului folclorului și etnografiei. [...] Autoarea este un povestitor autentic ce are harul observației directe, dar și pe cel al invenției. Printr-o magie proprie, stabilește punți de comunicare între lumea reală și cea fantastică” (Ion Cristofor).

Maria Ioniță (n. 10 ianuarie 1937, Cojocna, Cluj) este poetă, prozatoare (specializată în literatura pentru copii) și etnolog (autoare a unor culegeri de folclor din zona Munților Apuseni). Absolventă a Facultății de Filologie-Istorie Cluj. Debut absolut în *Făclia*. Volume publicate: *Flori din Apuseni*, folclor poetic din zona Someșului Mic, 1978; *Podul de piatră s-a dărâmat* (roman), 1980; *Cartea Vâlvelor* (culegere de folclor), 1982; *Legende din Țara Moților*, 1983;

(continuare în p. 47)

In memoriam Daniel Hoblea

Daniel Hoblea s-a născut la 4 noiembrie 1964, în Buciumi, județul Sălaj, ca fiul lui Augustin și Elisabeta. A decedat în 24 martie 2020 la Zalău, în urma unui AVC. A urmat cursurile școlare gimnaziale și liceale la Zalău și la Șimleu Silvaniei. În ultimul an de liceu a participat la faza națională a Olimpiadei de Genetică (Sibiu, 1983); a obținut premii și diplome la Concursuri de șah (Târgu Mureș, 1981, concurs pe echipe, faza națională, cu echipa Liceului de Matematică-Fizică din Zalău). A urmat cursurile Institutului Agronomic din Cluj (1984-1988). Licențiat al Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad, Facultatea de Științe Umaniste, Politice și Administrative (2007). A frecventat cenaclurile „Excelsior”, „Napoca Universitară” și „Zalmoxis” din Cluj-Napoca; începând cu anul 1991 a fost secretarul Cenaclului literar „Silvania” din Zalău, iar din 2016, secretarul Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj. A fost redactor la Editura Zalmoxis, la revistele „Napoca Universitară”, „Nu”, „Patria” (Cluj-Napoca), „Informația Sălajului”, la Radio Transilvania Zalău și postul local de televiziune din Zalău. A fost referent

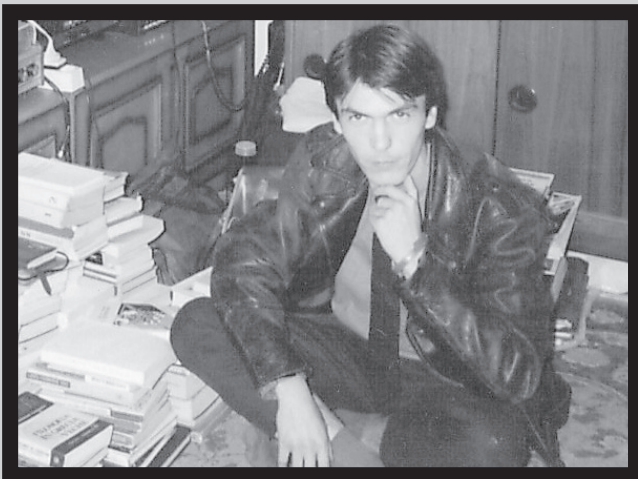
la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, secretar de redacție la revista „Caiete Silvane” și redactor la Editura „Caiete Silvane”. A publicat volumele: „Invazia formelor” (poezie), „Secura de diamant” (poezie); „Gâlceava himerelor” (eseu), „Poemus” (poezie). A tradus din limba franceză mai multe cărți, în special din opera filosofului René Guénon.

Prietenii și colegii de la Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, revista și editura „Caiete Silvane”, Cenaclul literar „Silvania” și Asociația Scriitorilor din Județul Sălaj îi aduc și pe această cale un pios omagiu. Cu multe lacrimi...

(D.S.)

„Copleșitoarea măreție a tainei morții te rupe de iluziile și minciunile simplei viețuiri”

■ De la moartea mamei, n-am mai putut scrie nimic. La fel mi s-a-ntâmplat, o bună bucată de vreme, și după moartea lui tata. Copleșitoarea măreție a tainei morții te rupe de iluziile și minciunile simplei viețuiri, și te trezești căzând (înălțându-te, de fapt), ca dintr-o găoace, în taine necuprinse de cuvânt. Însă nu trece mult, și puhoiul nestăvilat al

aparențelor te rearuncă în smârcul neghioabelor nevoi obștești.

■ În singurătate înțelegi mai *mult*, printre ceilalți mai *multe*...

■ Fiecare clipă implică o luptă creatoare cu forțele anihilante ale inerției. Aliații conștienței sau inconștienței ai acestora din urmă te privesc mirați, nepărând să cunoască decât o întrebare: „Încă nu ai capitulat?” Și când din întreaga ta făptură izbucnește un: „Nu! Și n-o voi face niciodată”, mirarea lor se transformă în frică... Frică de flacăra din înaltul ochiului nevăzut.

Murind, ne-o arată toate tradițiile, dispărem doar dintr-un anumit mod de a fi, pentru a ne naște într-altul, într-o altă stare a ființei. Însă nimic nu se întoarce la aceeași stare, nimic nu este riguros repetabil, în niciun plan de realități.

■ O plimbare prin cimitir poate fi mai pilduitoare decât orice carte profană. Aici tac toate iluziile lumii, toată slava ei deșartă amuțește... Aici poți trăi, cutremurat sau împăcat, măreția sumbră (sau senină) a morții, misterul năucitor al condiției umane.

Aici poți simți cu adevărat cuvintele Sfintei Scripturi, concretețea lor înmărmuritoare: „pământ ești și în pământ te vei întoarce”. Aici poți să înțelegi cu putere, precum Pavel, că nu poți lovi în „țepușa” Adevărului. Ca și în Biserică, aici te poți lepăda de gânduri deșarte, de ură, de invidie, de cupiditate, de mânie, de minciună, de răutate. Aici poți avea revelația nemăsuratei valori a vieții, tainica ei participare la adevărata Viață. Prin legătura de iubire cu cei dragi ai tăi care s-au dus, aici poți să realizezi că, totuși, dincolo de evidența ei strivitoare, moartea nu are ultimul cuvânt, că absurdul unei vieți fără nădejdea Învierii ar fi intolerabil. În sfârșit, aici poți avea revelația Dumnezeului celui Viu, Biruitorul morții, Domnul Iisus Hristos... Aici îți poți aminti cuvintele Lui: „Nu te teme! Eu sunt Cel dintâi și Cel de pe urmă. Cel viu. Am fost mort, și iată, sunt viu în vecii vecilor și Eu țin cheile morții și ale Locuinței Morților” (Apoc. I, 17-18).

■ Așa ar fi normal să fie, dar, în realitate, pângărim cu vanitățile noastre profane și ambianța acestui loc sacru. De fapt, toate cele înșirate mai sus sunt posibile oriunde, pentru că, după Căderea omului, întregul Univers a devenit un vast cimitir, prin care mai țopăie ici și colo, din când în când, niște biete efemeride.

■ Mi-am amintit de un apocrif, care povestește că Domnul Iisus mergea împreună cu apostolii pe un drum de țară și, la un moment dat, Sf. Petru îi spune: „Doamne, ni s-a făcut foame și te-am ruga să ne oprim și să mâncăm”. „- Bine, zise Domnul, vom mânca chiar aici, la marginea drumului”. „- Dar, Doamne, îi spuse Sf. Petru, aici suntem aproape de hoitul acela de câine plin de viermi și urât mirositor”. Mântuitorul privi în direcția indicată de Petru și-i răspunse: „Așa e Petrule, dar uită-te ce dinți frumoși are!” Aceasta este perspectiva filocalică asupra lumii: să vezi frumosul oriunde se ivește, chiar în lucrurile cele mai ignorabile în aparență.

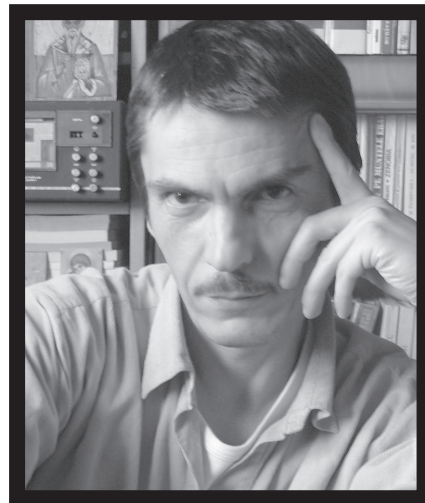
■ De când mă știu (e un fel de a spune), starea mea dominantă ar putea fi descrisă, fulgurant, ca *un acut simț al zădărniceii*. Nimic din ceea ce nu trimite dincolo de sine, de aparența fenomenală, nu-mi spune nimic. Intuiția ce mă domină este că tot ce ține de manifestare, în toate ordinele ei de existență, nu este decât simbol, ce se întemeiază și trimite la un principiu supra-manifestat, în lipsa căruia totul mi s-ar părea de o absurditate fără seamăn.

■ Într-un anumit fel, Leibniz avea dreptate: lumea aceasta este „cea mai bună dintre toate lumile posibile”, dar a uitat să precizeze pentru cine! Probabil, el se gândea că ea este bună „în sine” și nu așa cum ni se prezintă acum, în devenirea ei abracadabrantă. În acest caz, ar fi fost mai corect să spună că lumea aceasta a fost, *ab origine*, cea mai bună dintre toate lumile posibile, însă a încetat de mult să fie așa.

Din cartea lui Daniel Hoblea, „Gâlceava himerelor”, ediția a doua revăzută și adăugită, Caiete Silvane – Herald, Zalău – București, 2015.

Pentru Daniel Hoblea

Doamne, dă-mi cuvinte
bune, frumoase, bogate
și-ajută-mă
să fie luminate și chiar sfinte,
să mă pot adresa cugetat,
curat și luminat
Omului Daniel.

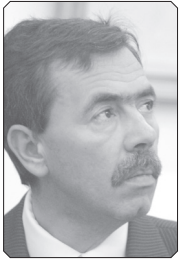
Ajută-mă, Doamne,
permite-mi, Daniel,
să-ți spun: Frate, Omule!
Om rotund, adevărat,
cum Bunul Dumnezeu te-a vrut.

De când Domnul te-a adus
în lumina acestei lumi, pe care,
noi, neștiutorii, o numim viață,
o flacără ți-a fost sufletul
și neconținut ai ars
pe altarul cuvântului scris
ca să spui Lumii în cuvinte
tot ceea ce mintea și simțirea ta
au cuprins.

În miezul acestei primăveri
răsturnate,
Dumnezeu te-a pofțit
în Lumina cea strălucitoare
a Eternității.

Omule, rotund, frumos!
Noi, cei cu ochii-nlăcrimați,
Odihnă-n pace îți dorim!
Bilete-avem și noi venim.

Augustin MOCANU

Patima himerelor

Marcel LUCACIU

Vestea că Daniel Hoblea nu mai este printre noi cade ca o *Secure de diamant* ce desparte, irevocabil, lumea cea aievea de lumea himerică; o lume fragilă, total opusă cotidianului mercantil, searbăd și anost.

Privesc prin negura anilor și amintirile se învălmășesc, vrând-nevrând, la răscrucea unor drumuri prăfuite de stele, de elanurile temerare ale tinereții, de încrederea oarbă în magia Cuvântului prin care se rostește și se rostuiește – în deplinătatea ei – ființa Poetului. Cu o patimă înverșunată, Daniel Hoblea a căutat acest Cuvânt, o viață întreagă, fie că a scris poeme, fie că a scris eseuri ori a tradus, asiduu, din opera lui René Guénon, filozoful pe care l-a admirat atât de mult.

Întâmplarea este sora geamănă a sortii și ea a făcut să ne întâlnim, pentru prima dată, sub aura frumoșilor ani tineri ai studenției clujene, să disecăm idei, să redefinim concepte, într-o altă lumină decât semiobscuritatea regimului ceaușist. Vreau să păstrez mireasma aceluși timp însoțit și să depăn firul amintirilor...

Îmi amintesc că l-am cunoscut pe Daniel Hoblea, în toamna lui 1986, pe când eram student, în anul doi, la Filologie și locuiam la căminul „Avram Iancu”. Era o seară de noiembrie, târzie și mohorâtă. În camera 28, colegii mei se pregăteau de culcare, iar eu voiam să citesc. M-am refugiat într-o mică odaie, botezată de studenți „oficiu” și înzestrată, sumar, cu o măsuță, două scaune și un aragaz. Nu era nimeni prin preajmă. De obicei, după-amiaza, aici sfârâiau, în tigaie, faimoșii fulgi de creveți vietnamezi, iar în aer plutea mirosul înțepător de untură veche și arsă. În sfârșit, m-am dedat lecturii. La un moment dat, ușa s-a deschis, iar în pragul ei am zărit doi tineri veseli despre care aveam să aflu că se numeau Daniel Hoblea și Cristian Contraș. Locuiau

la un alt cămin studențesc și veniseră în vizită la niște prieteni.

Mi s-au întipărit în memorie, pe lângă zâmbetul mereu tonic și bonom al lui Contraș, plețele negre ca abanosul ale lui Daniel Hoblea, tenul alb ca prima zăpadă, ochii negri ca pana corbului – ochi ce scân-teiau (himeric!), plini de energie și de pasiune, atunci când vorbea. Mult mai târziu, am regăsit ochii aceia halucinanți în versuri precum acestea: „doar ochii te însuflețesc/ singura licărire/ străină de carnea mată” (*Amnezie*).

Privirea pătrunzătoare a lui Hoblea s-a oprit pe coperta cărții mele: John Fowles, *Magicianul*. A urmat o discuție despre concepte diferite (*mag, magician, vrăjitor, vraci*), discuție presărată cu numeroase divagații despre alte cărți scrise de Fowles (*Iubita locotenentului francez, Colecționarul*), dar și despre marii scriitori din literatura universală (Tolstoi, Dostoievski, Kafka, Sabato, Lampedusa etc.). M-au impresionat, încă de pe atunci, vasta lui cultură (o cultură de autodidact), patosul prin intermediul căruia își exprima și susținea ideile, spiritul insurgent și vorbele tăioase. Părea că, rând pe rând, personajele lui Camil Petrescu (Gheorghidiu, Ladima, Gelu Ruscanu) se desprind din lumea ficțiunii și evoluează, în fața mea, cu intensitatea și autenticitatea unor trăiri abisale. Daniel Hoblea „vedea” ideile deasupra lucrurilor, se înflăcăra și totodată se încapățâna să le dea nu doar un sens existențial, ci și să le confere o anumită corporalitate, înveșmântându-le în cuvinte. Or despre „jocul ideilor” știam că e depotrivă înșelător și fatal precum „jocul ielelor” în miez de noapte, sub clar de lună. Și miez de noapte se făcu..., ascultându-l pe Hoblea, împărtășindu-i, în parte, ideile-himere și, în totalitate, entuziasmul debordant.

Au trecut, apoi, zile, săptămâni

și chiar luni, în șir, fără să ne mai vedem. Cursurile și seminariile de la Facultate îmi ocupau o mare parte a timpului, iar cărțile din listele bibliografice trebuia să le parcurg în spatele ușilor imense de la BCU (Biblioteca Centrală Universitară). Aveam un alt program decât Hoblea, care era student la Agronomie, dar ne-am revăzut, totuși, de mai multe ori, și parcă tot din întâmplare.

Uneori, ne întâlneam la celebra cafenea Croco. Aici, pe la ora prânzului, își făcea apariția boemul Ioan-Viorel Bădică. Era înconjurat de un grup de discipoli printre care se număra și Daniel Hoblea. Se discuta filozofie, literatură, sport și, în plină sesiune de examene, erau analizați „satrapii” de la Universitate ce își picau studenții, pe capete, unii după bunul lor plac. Cel puțin așa spuneau gurile rele...

Alteori, ne pomeneam alături în sala de spectacole, de la Casa de Cultură a Studenților. Rulau, pe atunci, la final de săptămână, capodopere cinematografice (*Anonimul venețian, Dodes'ka-den ș.a.*), detaliat și elocvent prezentate de regretatul și inegalabilul Laurențiu Hodorog.

Ar fi multe de spus despre vremurile acelea, „vremi de fapte strălucite” (vorba poetului), dar vântul orb deschide și închide, nepăsător, cartea vieții, lăsând ne(re)citite multe dintre filele îngălbenite ale destinului.

La Zalău, după 1990, nu a mai fost nimic întâmplător. Ne vedeam mult mai des decât în studenție, fie

la redacția revistei „Caiete Silvane”, fie la diferite lansări de carte ori la alte evenimente literare. Ne vedeam mult mai des și pentru că, timp de aproape 30 de ani, Daniel Hoblea a fost secretarul Cenaclului Literar „Silvania”. Au fost nenumărate și minunate seri de Cenaclu, în care l-am văzut și l-am auzit pe Daniel, dar pentru mine niciuna dintre ele nu poate fi comparată cu seara aceea magică, de la căminul „Avram Iancu”.

...Acum, e o altă seară târzie; o seară de martie, pustie și rece. Răs-

foiesc *Gâlceava himerelor*, cu degetele înfiorate de nostalgie. Mă opresc în fața unui fragment cutremurător și paradoxal prin neliniștea lui dă-tătoare de speranțe: „Cu cât este mai viu oricare mort decât oricare încă-trăitor! Nu este oare mai puternic un om în lipsă decât în prezență? Nu este glasul absenței mai înrudit singurătăților noastre? Nu cresc mai viguroase tentaculele firii spre lumea prezențelor crezute incerte, și nu se retrag ele, mereu sficioase, din fața tăvălugului de nimic înțelegător al trecerii?”

Se lasă noaptea peste *Gâlceava himerelor*, dar turnirul cuvintelor nu se încheie aici. Daniel Hoblea a plecat să scrie versuri, în ceruri. A plecat să lupte cu formele goale de conținut, cu morile de vânt ale inerției și ale mediocrității. Mult prea curând, se va așeza și el la masa umbrelor alături de marii absenți ai Cenaclului „Silvania”: Horia Cio-vârname, Valentin Meseșan, Iuliu Suci. Le va vorbi și lor despre ideile-himere, cu aceeași licărire în ochii negri, cu aceeași nestăvilă și indestructibilă patimă...

O lacrimă pentru Daniel Hoblea

Ioan F. POP

În plină nebunie a acestei blestemate pandemii, o veste neașteptată vine să mă întristeze și mai mult, să-mi răvășească toate așteptările – ne-a părăsit în mod neașteptat și mult prea repede jurnalistul, scriitorul și eseistul Daniel Hoblea, unul dintre pilonii renașterii culturii sălăjene, un om de o afabilitate și de o politețe aparte. Moartea sa ne lasă mai săraci cu un autor atipic, cu un prieten devotat al cărții, cu un iubitor al tradițiilor ancestrale.

Spirit rafinat și cosmopolit, cu o largă paletă a abordărilor literare, acesta s-a remarcat îndeosebi prin cărțile de poezie, prin cele de eseistică și prin cele traduse din limba franceză, fiind un împătimit de scrierile ezoterice ale filosofului René Guénon. După cum a fost unul dintre promotorii și realizatorii revistei *Caiete Silvane*, care poartă și amprenta activității sale redacționale. Manifesta în toate situațiile o civilitate și o cordialitate bonomă, dar și o retractilitate care îl menaja de intruziunile exterioare. Îmi rămân în memorie dialogurile și *polemicele cordiale* purtate *illo tempore*, momentele în care mă suna pentru anumite lămuriri legate de apariția în revistă a textelor mele, ultimele convorbiri legate de cartea publicată anul trecut la editura revistei, în cadrul căreia, de asemenea, era angrenat din plin. Dar, peste toate, rămîne regretul de a fi pierdut un partener de dialog, un preopinent al cărui argumente literare erau directe și la obiect. Arăta o munificență aparte față de cărțile altora, neglijându-le de multe ori pe ale sale, fiind un împătimit al corectitudinii și expresivității textuale. *Gâlceava himerelor*, cartea sa de căpătii, care reunește o serie de fragmente cogitative cu tentă spiritualistă, rămîne o provocare și o mărturie a unui om dedicat total înțelegerii și aprofundării sensurilor existenței,

cu deschideri spre toate registrele interogative ale ființării. *Securea de diamant* a cuvintelor așternute în pagină ne va tăia mereu un drum luminos spre *invazia formelor* sale poetice, în care reverbera simbioza discretă a realului și a imaginarului, dimensiunea transcendentală a unui tumult sufletesc.

Ca întotdeauna când trebuie să fim cuiva recunoscători, și eu aștern aceste modeste rînduri de prețuire mult prea tîrziu, când, între noi, s-au instalat tăceri insurmontabile, ziduri dincolo de care răzbate doar umbra unor amintiri. Atunci când puneam la cale editarea recentei mele cărți, mă gîndeam la perspectiva unor viitoare colaborări, la alte proiecte scriitoricești la care el participa cu entuziasm și cu mult profesionalism. Numai că, de data aceasta, bunul de tipar o să mi-l dea direct din ceruri... Acolo unde mai poate răzbate doar o lacrimă.

Pagini din istoria mineritului sălăjean

Dănuț POP

Mina Lupoia în documente de arhivă

Tata a fost miner. Printre primele mele amintiri sunt, de aceea, și cele legate de mineri și minerit. De prima intrare în gura de mină și de lumina, din spatele tău, tot mai mică pe măsură ce înaintezi. Ori de întoarcerea capului, mereu și mereu, cu speranța că încă se mai vede acolo. Sau de teama care te cuprinde atunci când în spate nu mai există decât întunericul. De coborârea cu colivia, de aerul umed, irespirabil aproape. Apoi, de dorința de a te reîntoarce afară și drumul înapoi, spre lumina de la capătul tunelului. De bucuria luminii depline.

Îmi amintesc poveștile tatălui, despre ortacii lui, despre viața sub pământ. Despre căldură, murdărie, speranță, viață și moarte în subteran. Despre intrarea în „șut”, ce putea fi oricând ultima, ori silicoza lui, dobândită acolo, de care nu a mai scăpat niciodată. Despre accidente atît de frecvente, cu pereți surpați și tavane prăbușite. Fără degete la picioare, cu nasul rupt, tata era încă bucuros. Că e viu, că a scăpat, dar și nespuse de trist, pentru că alții, colegi de muncă, nu au avut norocul lui. Prietenii legate între mineri sunt trainice, viața unuia depinde de a celuilalt, iar suferința la despărțirea de vreunul dintre ortaci este de nesuportat.

De vacanțele de vară, prin Maramureș, îmi mai aduc aminte, la Ilba Handal, la Baia Sprie, la Căvnic, la Băiuș. De bătrânii înțelepți, la care stătea tata în gazdă, și de cărțile lor vechi, citite acolo sau primite în dar de la ei. De minerii pe care îi vizitam acasă sau care veneau ei la noi, de căștile și lămpășurile lor, de prietenii făcute, de potecile bătătorite cu Filu, cu Lia, cu nu mai știu cine și de poveștile ascultate seara.

Așteptarea întoarcerii lui acasă, la sfârșit de săptămână, sau din două în două săptămâni, parcă o simt iarăși. Ca și cadourile, aduse în ranița lui mare. Sau emoția primului televizor, coborât într-o zi dintr-un camion, într-o vreme în care mai era doar un televizor în sat, la școală. Sau bucuria de atunci, împărtășită cu vecinii, veniți să vadă minunea și apoi, seară de seară, să privească filme, așezați pe scaune, pe prag, pe jos, pe unde putea fiecare.

Duminică seara sau luna, foarte de dimineață, tata pleca pentru o nouă săptămână de lucru¹. Cu promisiuni de noi daruri, dacă suntem cuminiți, dacă avem note mari. Nota de 10 se răsplătea cu zece lei!

Lupoia, case și steril

Minerii câștigau bine, mai mult decât alți muncitori, dar și trăiau mai periculos. Și doreau, de aceea, ca fiii lor să învețe carte, să nu fie nevoiți să ducă și ei o astfel de viață.

În 1988, tata s-a pensionat de „bătrânețe”, la 50 de ani împliniți, din care jumătate petrecuți în mină. Un an mai târziu, în decembrie 1989, o lume întregă, așa cum o cunoscusem până atunci, lua sfârșit. Apoi, rînd pe rînd, s-au închis și minele. Au dispărut și minerii. Aproape toți. Nici tata nu mai este.

Mineritul este printre cele mai vechi ocupații ale omului. Uneltele oamenilor preistorici, armele lor sunt, majoritatea, făcute din silex. Când acesta nu s-a mai găsit la suprafață, oamenii l-au căutat și apoi exploatat prin galerii săpate în pământ. De la silex s-a trecut la alte și alte minereuri și așa a început totul.

Tata a lucrat doar în mine din Maramureș. Dar au fost câteva mine și în județul Sălaj – chiar și pe Valea Agrijului, „valea noastră” – din care se extrăgeau cărbuni, multă vreme principalul combustibil folosit de oameni. Mine cu și mai multă mizerie, cu și mai mult praf decât cele în care a lucrat tata, dar care, poate și datorită ponderii lor în totalul producției țării, sunt mai puțin cunoscute².

Am intrat și într-o astfel de mină, când, elev fiind, am făcut o excursie la Lupoia. Așezarea nu este foarte depărtată de Chichișa, satul meu. Am mers, toți elevii din cele patru clase ale școlii primare, pe jos, cu învățătorul în frunte. Curiozitatea m-a îndemnat să intru și acolo, într-o gură de mină, părăsită deja. Știam la ce să mă aștept, aveam „experiența” minelor din Maramureș. Însă nu-l aveam pe tata lângă mine, așa că m-am întors repede.

Nu a rămas mai nimic din acele vremi. Doar grămezile de steril, clădirile în paragină sau turnul care se vede când treci pe drumul ce leagă Chichișa de Creaca. Turnul de peste vale, turnul cel înalt. Așa e peste tot în Sălaj. Așa e și în Maramureș, așa e și pe valea Jiu-

lui. Și pe acolo am trecut, nu de mult. Clădiri părăsite, copaci ce cresc prin și pe acoperișuri. Un tablou urât într-un cadru minunat. Ruine, munte și vale.

Dar nu a fost mereu așa. Nici acolo, nici în Maramureș, nici în Sălaj.

O monografie a Băncii Naționale Române – sucursala Zalău, din ultimii ani interbelici, păstrată în arhivele sălăjene³, pomenește de minele de cărbuni din Sălaj, pe care le împarte în trei categorii. Din prima, a celor aflate în exploatare atunci, făceau parte doar „Valea Agrijului S.A.R.” (mina Lupoiaia)⁴ și „Minele din Surduc”. Mine neexploatate erau: „Creditul minier S.A.R. – Exploatarea Tihău”, cu sediul în București, „Sălajana-Minele de cărbuni S.A.”, cu sediul în Bobota și „Asociația minelor de cărbuni Romita”. Iar în a treia categorie, concesiuni de exploatare, era nominalizat doar dr. Augustin Pordea, avocat, care obținuse un astfel de drept pentru hotarul comunei Chieșd.

Nu exista, încă, o evaluare a tuturor acestor zăcăminte. În schimb, era cunoscută producția minelor în exploatare. La Surduc, societate cu capital francez, producția a crescut de la 34.508 tone în 1932, la 59.937 tone în 1937, cu o valoare totală de 33.025.287 lei în acel ultim an. La cealaltă mină aflată în exploatare, Lupoiaia, „societatea minieră Valea Agrijului, societate anonimă românească”, valoarea producției a fost chiar mai mare, de 35.431.000 lei. O tonă de cărbune se vindea, în acel an, cu prețuri între 337 lei pentru particulari și 630 lei pentru CFR.

Sunt date interesante și în privința capitalului investit, românesc (40.000.000 lei, la Lupoiaia) și francez (5.000.000 franci francezi, la Surduc), a numărului personalului angajat (în total, la cele două societăți, lucrau peste 700 mineri), salariului primit de aceștia (care începea de la 45 lei pe zi și putea ajunge la 200 de lei pe zi, în funcție de specialitatea fiecăruia).

Ambele exploatări erau considerate „în progres”, producția fiind vândută, fără intermediari, industriilor din județ, regiei autonome CFR sau particularilor. Finanțarea exploatărilor sau noile investiții se făceau din surse proprii, împrumuturi bancare sau de la persoane particulare.

Zece ani mai târziu, în lista anexată legii de naționalizare, nr. 119 din 11 iunie 1948, referitoare la întreprinderile miniere din Sălaj ce trec în proprietatea statului, erau nominalizate „trei mine de cărbuni cu sediul Surduc” și minele de cărbuni Sărmășag și Chieșd.

Ce s-a întâmplat? Un document păstrat în arhivele Sălajului ne spune povestea celor dintâi⁵. În iulie 1948 se deplasează în județ specialiști din domeniu pentru a face o evaluare a minelor de la Surduc: Solona, Cristolțel și Lupoiaia. Raportul întocmit atunci, de către delegații Inspectorului Minier Baia Mare și înaintat Ministerului Minelor și Petrolului, Direcțiunea Cărbunilor, București, extrem de detaliat, ne arată istoria, greutățile și perspectivele acestor mine.

Lupoiaia, vedere generală

Iată, mai întâi, câteva constatări generale prezentate în raportul amintit. Cele trei mine lucrau cu un deficit total de 2.313.125 lei lunar. Cum s-a putut ajunge la asemenea pierderi? Stratul de cărbune avea o grosime medie de doar 30-40 cm, ceea ce presupunea un consum foarte mare de materiale pentru exploatarea lui. Apoi, la toate trei minele, productivitatea era redusă, nedepășindu-se niciunde cifra de 55-60 tone cărbune extras zilnic. La Solona și Cristolțel, exploatarea se făcea deja doar în resturi de zăcământ, iar la Lupoiaia, calitatea cărbunelui era slabă: „cărbunele nu poate fi separat de șistul cărbunos și intercalațiile sterile așa încât aproape toată grosimea de strat exploatat trece în producție, obținându-se un cărbune de calitate foarte proastă, din care cauză plasarea producției întâmpină dificultăți mari, în ultimul timp și C.F.R.-ul refuzând recepționarea cărbunelui provenit din această mină”.

Tot aici, transportul cărbunelui era foarte costisitor, fiind nevoie de șapte încărcări și descărcări succesive până la încărcarea finală, în vagoane CFR. Raportul prezintă în detaliu toate aceste operațiuni de încărcare-descărcare. Iată doar un fragment: „Transportul cărbunelui din lucrările subterane până la suprafață se face cu ajutorul unui plan înclinat de 300 m și un trolie de 23 cp (cai putere – *n.n.*). La suprafață cărbunele din vagonetele cu un conținut de 500 kg, este golit într-un jgheab. Din acesta este încărcat în vagonete de 1.200 kg și transportat cu cai pe o linie îngustă de ecartament de 0,6 m pe o lungime de 1300 m până la rampa de la linia ferată ce face legătura între mina veche Lupoiaia I și silozurile de la linia de garaj Jibou. Aici vagonetele de 1200 kg sunt descărcate cu lopata pe un pod, cărbunele fiind încărcat apoi tot cu lopata în vagoane de 4 și 6 tone. Transportul mai departe se face cu locomotiva cu aburi pe o linie industrială de ecartament 0,75 m și o lungime de 9 km până la Jibou ...”.

Având în vedere toate acestea, autorii raportului propuneau ministerului câteva măsuri, prin care sperau ca deficitul să fie redus treptat, urmând să se

ajungă în final la rentabilitatea exploatărilor. Printre ele, intensificarea activității la Solona și Cristolțel (prin redeschiderea minei Iezerul, cu o capacitate de 6.000 tone și, în faza următoare, a minei Cristolțel Sud, cu o rezervă estimată la 300.000 tone cărbune) și suspendarea activității la mina Lupoiaia, datorită calității slabe a cărbunelui și condițiilor grele de exploatare și de transport.

Anexele raportului cuprind și istoricul acestor trei exploatări. Aici, și acum, vom prezenta doar mina Lupoiaia⁶, mina de pe „valea mare”, Valea Agrijului, pe care am și cunoscut-o îndeaproape.

Primele cercetări miniere au fost făcute, conform raportului mai sus citat, „de Brondt, în aflorimente, pe coastele dealurilor situate între comuna Lupoiaia și Brusturi, prin anii 1904-1905, pe moșia lui Dragomir. S-a lucrat numai cu galerii de coastă și cu mijloace cu totul rudimentare, transportul făcându-se cu căruțele până la Jibou”.

Acest prim întreprinzător a condus și exploatat mina până în anul 1919, când a vândut toate drepturile sale „Băncii Generale a Țării Românești”.

Cu această schimbare de proprietar au început la Lupoiaia și „primele lucrări mai serioase”. Au fost săpate noi galerii, fiind exploatat un strat de „cărbune curat de 60-80 cm grosime”. Apoi, în anul 1921, „s-a luat hotărârea să se construiască o linie industrială de 0,76 m ecartament, transportul urmând a se face cu locomotiva cu aburi. Producția s-a ridicat treptat, ajungând până la 70-80 tone, față de 35-40 tone în vremea când transportul se făcea cu căruțele”, iar instalațiile și mașinile introduse devin tot mai performante.

În 1925-1926, banca „a vândut mina la un grup de ingineri: Moiescu, Sencovici, Vovu și alții, care au format o asociație minieră”, care, un an mai târziu, în 1927, a devenit Societatea Anonimă „Valea Agrișului”.

În 1929, „când a început criza economică și cu ea greutățile de plasare a cărbunilor, acțiunile societății s-au vândut în parte (2/3) unui grup financiar în care erau interesate și Minele de Cărbuni Surduc. Scopul urmărit prin vânzare a fost raționalizarea exploatării întregului bazin din regiunea Surduc-Jibou”.

Curând însă, în 1932, „în urma unor diferende între acționarii Soc. «Valea Agrișului» s-a oprit furnizarea de curent pentru Mina Lupoiaia, care a fost astfel inundată, iar activitatea suspendată până în anul 1939-1940” (apa în exces și inundarea galeriilor au fost mereu probleme la Lupoiaia). Mina a fost cumpărată în 1938 de Societatea „Petroșani”, aceeași care, în 1939, va cumpăra și minele de la Surduc. Devenind, astfel, proprietara tuturor minelor din regiune, noua societate va dispune reluarea activității la mina Lupoiaia în 1940⁷.

Din 1940 până în octombrie 1944, mina Lupoiaia a fost exploatată intens. Este perioada când, după Dictatul de la Viena, minele din Sălaj intră sub adminis-

Turnul Lupoiaia

trație ungurească. Atunci au fost deschise, datorită nevoii sporite de combustibil, o nouă galerie la Lupoiaia (la 400 metri de vechea exploatare), denumită Lupoiaia II, și minele de la Sărmașag și Chieșd.

Armatele germane și ungare, în retragere în toamna lui 1944, au minat uzina electrică de la Surduc, vechea mină Lupoiaia a fost iarăși inundată, iar instalațiile subterane de aici (pompe, troliu, țevi, motoare, transformatoare ș.a.) au fost demontate.

După război, în vara lui 1945, doar la noua galerie, Lupoiaia II⁸, au putut fi reluate lucrările. Dar, și aici, cheltuielile cu continuarea exploatării erau, în 1948, considerate mult prea mari. Prețul de cost pe tona de cărbune era de 4.251 lei, față de 3.322 lei/tonă la Cristolțel și 2.282 la Solona, în timp ce prețul de vânzare al cărbunilor către CFR era de doar 1748 lei/tonă! Prin urmare, s-a dispus și închiderea acestei mine și, mai mult chiar, demontarea liniei de cale ferată și a celor câtorva instalații ce mai rămăseseră acolo.

Cele 12 clădiri care serveau drept locuințe pentru minerii veniți la Lupoiaia din alte regiuni miniere au fost părăsite, aceștia urmând să fie mutați la mina Cristolțel (50 muncitori) și Solona (35). Ceilalți, minerii „formați din agricultori”, localnici care aveau „gospodăriile lor care le asigură existența”, 45 la număr, urmau ca prin comisia de repartizare a forței de muncă să fie trimiși, dacă doreau, în alte părți.

O pagină a istoriei mineritului⁹ din Sălaj se încheia. În etapa „construcției socialiste”, altele vor fi minele sălajene ce vor da „țării cât mai mult cărbune”. La Lupoiaia au rămas doar grămezile de steril, turnul de 80 de metri înălțime, clădirile în paragină. Dar au și apărut altele, într-o zonă ajunsă a nimănu¹⁰.

(continuare în p. 46)

Teofil Răchițeanu – 77 de ani

Ioan BUNTA

Teofil Răchițeanu (născut pe 5 ianuarie 1943, la Răchițele, județul Cluj) trăiește o experiență artistică neobișnuită, poate printre puținele de acest gen în literatura română. De aici, din Munții Apusului (cum îi place să-i alinte), poetul veghează la trecerea lumii („ascult veșnicile cum cură”).

A început să scrie poezii încă din timpul liceului, adunate mai târziu în volumul de debut *Elegii sub stele*, apărut în 1969 la Editura pentru Literatură, colecția Luceafărul. Poemele din acest volum au ca fundal Țara Moșilor, cu oamenii ei gravi și peisajele austere: „În țara asta intri ca-ntr-un peisaj de mit,/ ca o legendă într-un foc al serii/ Îți bate-n tâmplă, ca-n pereți de bolți/ Înfriguratul greier al tăcerii”.

Student fiind la Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, a publicat versuri în revistele *Tribuna*, *Steaua*, *Amfiteatru*, *Luceafărul*, *Echinox* (al cărui cenanclu l-a frecventat în timpul studenției) ș.a. A fost remarcat mai târziu de Geo Bogza, într-o tabletă publicată pe prima pagină în revista *Contemporanul*, în data de 18 mai 1973, intitulată *Scrisori de la un tânăr poet*. Iată ce spune Geo Bogza în această tabletă: „Din cele câteva poeme trimise..., mi-am dat seama că zodia în care s-a născut e a poeziei”.

La această vârstă (poetul a împlinit 77 de ani), Teofil Răchițeanu deține un palmares artistic impresionant (peste 20 de volume de poezii, la care se adaugă un volum de reflecții intitulat *Efulgurații (pagini de jurnal 1967-1990)*, Editura Sedan, 2002, și o carte în care își povestește viața, intitulată *Amintiri în zig-zag. Marin Iancu în dialog cu Teofil Răchițeanu*, (Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2016).

Despre opera lui Teofil Răchițeanu au scris critici literari cunoscuți, dintre care amintim pe: Artur Silvestri, Alexandru Cistelean, Cornel Regman, Irina Petraș, Mircea Popa, Mircea Borcilă, Petru Poantă, Alex Ștefănescu, Aurel Sasu, Ion Cristofor ș.a.

Ne vom referi în continuare la câteva volume de poezii care constituie repere ale liricii românești.

Volumul *Somn de voevod* (Editura Cartea Românească, 1980) este piesa de rezistență despre care poetul spune (într-o scrisoare trimisă subsemnatului cu ocazia apariției cărții): „Această carte mă reprezintă... ea conține imagini ale vieții mele sufletești”. În autograful pe care mi l-a acordat cu ocazia publicării volumului, poetul spune că: „Aceste voevodale stihuri se citesc pe înserate, pentru că ele se cer mur-

murate, înginate cu voce joasă, abia șoptită, căci așa pătrund mai bine în sufletul celui care se încumetă să le citească”¹. Cu ocazia reeditării volumului în anul 2015, la Editura Scriptor din Cluj-Napoca, poetul îmi scria următoarele rânduri: „Cartea aceasta e de departe cea mai bună carte a mea, scrisă în cea mai neagră perioadă a vieții mele...”. Postfața scrisă de Mircea Popa cu această ocazie este bine documentată și deosebit de pertinentă. Aș adăuga că volumul este o capodoperă cu nimic mai prejos decât cărțile lui Nichita Stănescu, Ioan Alexandru sau Mircea Cărtărescu. Iată spre exemplificare poemul *Somn de voevod*: „... tîrîndu-se prin văi amurguri pale,/ Și el mergînd în vis la vînătoare,/ Se-oprea pe malul blînd al unei ape,/ Visîndu-se în visul lui că moare./ Suna un corn prelung în prea departe,/ Părea un glas prea blînd cerșind durere./ Lunecător un cerb ieșind din moarte,/ Mai străveziu venea ca o părere”.

Volumul *Planete de melancolie* (Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986) cuprinde reverberații de suflet ale străbunilor (Petru, Radu, Antioh, Mihnea, Ioan, Iancu ș.a.). Iată finalul dramatic al unei poezii intitulată *Trupul voevodului*: „Cum mi-l scot din cele hrube/ Și-n frînghii legat – butuc,/ La pierzare, la pierzare,/ I-auzi mumă, cum mi-l duc”.

La apariția volumului *Rouă de răchițele* (Editura Tipo Moldova, Iași, 2014), poetul Teofil Răchițeanu îmi scria următoarele: „Mie mi-i dragă această carte, m-am temut să nu mor înainte de a o putea publica. Poezia e roua sufletului. Poemele din această carte sînt, deci rouă de Răchițele, adică rouă a sufletului meu. Îmbăiază-te în ea și tu”, și mai departe: „Elegiile din această carte exprimă cred și starea ta sufletească la anii care-i ai acum. E o carte pentru alergătorii pe ultima sută de metri” (scrisoare a lui Teofil Răchițeanu către Ioan Bunta). Iată spre exemplificare un poem în care tema morții este predominantă: „Moarte cînd mă vei lua,/ Să nu vii primăvara,/ Pe-nfloritul codrului,/ Pe cîntatul cucului,/ Să vii toamna, cînd pe-aici/ Se fac zilele mai mici...”

Alizeul de dor, publicat la Editura Clusium, în 2006, a fost premiat de Festivalul Internațional Lucian Blaga, Cluj-Napoca, ediția 2006. Poetul însuși notează că e: „cea mai profundă carte a mea” (corespondența autorului cu Ioan Bunta). Ciclul al treilea al volumului, intitulat *Corăbii negre*, este scris sub motto-ul eminescian: „Pe mișcătoarele cărări corăbii negre duc”. Totul este curgere dinspre nicăieri

spre marea cea mare: „Toate, toate din născare,/ O, cu rîu-acela curg,/ Că e om, că-i pom, ori floare –/ Rîul este Demiurg”. Curgerea timpului e veșnică, ea fiind esență și în același timp lege a universului, căreia toate i se supun, de la firul de iarbă până la om, planete și galaxii.

Catrenele intitulate *Efulgurații*, apărute în două volume, la o distanță relativ mare de timp (2006, respectiv 2018) sunt o prelungire a unor reflecții cuprinse în volumul *Efulgurații (pagini de jurnal 1967-1990)*. Iată câteva reflecții de o mare profunzime: „Tristețea e singura realitate pe care sufletul meu o trăiește la modul plenitudinar” (*Pagini de jurnal*, p. 11); „Fericirea nu e o stare în care omul să se poată cuprinde cu adevărat. Ea se dovedește mereu a fi doar o supremă aspirație” (*Pagini de jurnal*, p. 10). Pentru Teofil Răchițeanu, poezia e un act biografic: „Cum concepi, trăiești, gândești viața, așa va fi poezia pe care o scrii” (*Pagini de jurnal*, p. 24).

În volumul *Amintiri în zig-zag. Marin Iancu în dialog cu Teofil Răchițeanu*, poetul spune că pentru el, poezia e „în primul rînd, un sentiment” (*Opera citată*, p. 144). Și mai departe: „Poezia e o formă de anulare a timpului care ne consumă, un capriciu sublim, o religie fără constrîngeri, o antimaterie” (*op. cit.*, p. 144).

Ca răspuns la afirmațiile unor critici că poezia sa ar fi desuetă, că ar semăna ba cu Eminescu, ba cu Blaga, Teofil Răchițeanu le răspunde astfel: „Întotdeauna am scris ce am simțit” (*op. cit.*, p. 209).

Pentru Teofil Răchițeanu, *Muntele* este toposul primordial, munții fac parte din ființa lui, ei au un suflet, un duh, o magie a lor ce nu poate fi cuprinsă în cuvinte sau în imagini fotografice. Iată ce spune însuși poetul: „Sunt singur, și în vuietul nebun mă simt Decebal fugărit de oștenii Romei Imperiale, mă văd căzînd învins, la rădăcina unui copac bătrîn, spre a-mi încredința, o ultimă jertfă, sufletul lui Zamolxe” (*op. cit.*, p. 74). Pentru Teofil Răchițeanu, *Muntele* înseamnă însuși destinul, temelia ființei lui, izvorul poeziilor sale. Din fiecare plimbare prin munți, poetul se întoarce în gând cu câte un vers, o strofă sau un poem, pe care se grăbește să le noteze imediat ce ajunge acasă.

Despre poezia lui Teofil Răchițeanu, criticii literari s-au exprimat „pe felii”, dar nu a apărut încă un studiu exhaustiv. Vom aminti aici câteva păreri emise de unii critici, dintre care „studiul” profesorului Mircea Popa mi se pare bine scris și la obiect. Pentru Mircea Popa, Teofil Răchițeanu este „ultimul Deceneu al Munților Apuseni”, de solul cărora este legat indestructibil, „cel mai eminescian dintre poeții de azi”, în sensul bun al cuvîntului (Mircea Popa, Postfață la volumul *Lumina din lacrimă*, apărut la Editura Napoca, Cluj-Napoca, 2007).

Importantă mi se pare afirmația făcută de Constantin Cubleşan în postfața la volumul *Cu*

dorul și dragostea (Editura Scriptor, Cluj-Napoca, 2013, p. 164): „E un poet cum puțini alții în literatura noastră actuală, un poet singular, ca să nu spun unic, și poate tocmai de aceea îi stă bine în afara tuturor coralelor clipei celei repezi pe care o trăim noi ceilalți cu toții”.

În *Istoria literaturii române de azi pe mâine* (Editura Semne, București, 2009), Marian Popa spune: „Teofil Răchițeanu știe de la Eminescu și Blaga că destinul nu are nevoie de originalitate – ci de mărturie simplă, integrează localul în tot și într-un timp unic, sacralizînd și smerindu-se în sacralitate”.

Critica raționalistă ar putea considera poezia lui Teofil Răchițeanu o expresie a unui poet izolat, pesimist, tributar tradiționalismului, un eminescian, un folclorizant etc. Dimpotrivă, pentru un lector avizat, opera lui dezvăluie un poet emblematic pentru timpul de azi, un poet „transmodern”, care vine din poezia populară, trece prin Mihai Eminescu și se continuă cu Lucian Blaga.

Teofil Răchițeanu este un poet profund, mergînd spre esențele acestei lumi, în care totul e în curgere veșnică, o plîngere cosmică: „Tot universul e un val de plîns/ Cum să-l oprească, nimenea nu știe/ Și Dumnezeu e-un pustnic rătăcind/ Stîrnind nisipuri galbene în pustie”. Este vorba despre poezia *Ci plînsul numai stăruie de-atunci*, pe care o aprecia în mod deosebit Geo Bogza în volumul *Paznic de far*, apărut la Editura Minerva, București, 1974. Această plîngere cosmică duce în final la acel cântec al golurilor, al haosului primordial ce vine din: „Miezu' Miază – Noptilor”: „În Munții Urâtului,/ La vatra vegherilor,/ La crucea tăcerilor,/ În golul genunelor, Miezu' Miază – Noptilor/ ... unde zac/ fără păcat,/ În plîns alb/ Înmărmurat,/ Neiubit/ Și nenuntit,/ În plîns alb Înmărmurit” (poezia *În plîns alb Înmărmurat*). Toate acestea își leagănă ecoul întunecat în sufletul poetului: „La vama lor un clopot eu sînt fără somn” (*La vama lor un clopot*). Acest plîns al universului devine un cântec alb, ceea ce poetul numește „lumina din lacrimă” (din volumul *Lumina din lacrimă*).

Aș dori să închei această prezentare printr-un citat din criticul literar Theodor Codreanu, care mi se pare deosebit de pertinent: „Miracolul poeziei lui Teofil Răchițeanu vine dintr-o enigmatică lumină a plînsului, plîngerea morții lui Dumnezeu, antipostmodernă, prin excelență. În fața triumfului raționalist care a declarat că Dumnezeu a murit, poetul vine cu jeluirea albă a acestei morți” (Theodor Codreanu, „Poezia plînsului arheic”, în *Bucovina Literară*, nr. 7-8, 2016).

Versurile lui Teofil Răchițeanu sunt chiar această „lumină din lacrimă”.

¹ Toate citatele care-i aparțin lui Teofil Răchițeanu sunt scrise cu „î” în loc de „ă”, după ortografia veche, aceasta fiind o opțiune personală a poetului.

Alexiu Varna (1841-1922) – un protopop greco-catolic din generația Marii Uniri

Daniel-Victor SĂBĂCEAG & Viorel CÂMPEAN

Alexiu Varna a făcut parte dintr-o familie originară din Bârsău de Sus care a dat părților nordice ale românismului mai multe personalități, în special preoți, cantori-învățători și profesori greco-catolici.

Tatăl său, Zaharia Varna s-a născut în anul 1818. Preot absolvent de studii de morală, a fost hirotonit în anul 1839¹. Cel puțin din 1842 până la repausare a slujit la Motiș. A trecut la Cele Veșnice la 27 septembrie 1868. La data decesului era văduv și îi trăiau copiii: Alexiu (preot greco-catolic în Mireșu Mare), Grigore și Anica. Despre averea sa, în necrolog se spune că „afară de puține bucate, n-a rămas nici o avere”². În șematismul greco-catolic este precizată ziua de 20 septembrie 1868 ca dată a morții, vârsta 54 de ani, 30 de ani de preoție³.

Alexiu Varna s-a născut în 29 martie 1841, la Oarța de Sus. A absolvit 8 clase gimnaziale, cele inferioare în Baia Mare, cele superioare în Satu Mare. În primul an de liceu s-a clasat al nouălea din cei 37 de elevi promovați⁴. În penultimul an de studiu a fost clasat al cincilea din cei 30 de absolvenți⁵.

V. Osztály		
1. Prusinszki Ferencz.	16. Tamási Lajos h. v.	31. Bogcha Pál.
2. Langer Sándor.	17. Papp Sándor.	32. Krauszai Sándor.
3. Ronyai Károly dij.	18. Bartoss Mihály.	33. Szabó Dániel.
4. Zafferi Károly dij.	19. Zsetkei Lajos.	34. Illiczki Sándor.
5. Polányi Endre.	20. Papp Pál.	35. Thoma János.
6. Kosztra Ignác.	21. Kutka Sándor.	36. Papp Imre.
7. Turcsányi János dij.	22. Papp Ferdinánd.	37. Kriesfalusi Sándor.
8. Szalovik Bódog.	23. Illiczki Gyula.	
9. Várna Elek.	24. Rumpertusz Zeigmond dij.	<i>Második felérek jöttek.</i>
10. Csánk Lajos.	25. Kiss Kálmán h. v.	1. Nemes Gyula h. v.
11. Papp János.	26. Szencsák János.	2. Nemes Frigyes h. v.
12. Molnár István.	27. Jéger Kálmán h. v.	
13. Blaskovics István.	28. Papp Endre.	<i>Elmaradtak.</i>
14. Papp József.	29. Szepesi István.	1. Beacki Endre.
15. Lelovics József.	30. Major Sándor.	1. Bodenlőv. Péter.
		Osszesen: 41.

A promovat examenul de maturitate în anul 1860. Ar fi de amintit aici faptul că încă de la începutul anului școlar 1859, după „stăruințe” de doi ani⁶, protopop-profesor Petru Bran⁷ obținuse de la autorități dreptul de a funcționa în cadrul instituției școlare și o catedră de limba română. Pe lângă catedră, Petru Bran a înființat și o societate de lectură. Din această societate a făcut parte și Alexiu Varna. Între membrii societății, în anul școlar 1859/1860 – primul în care a funcționat acest cerc de lectură, remarcăm numele viitorilor preoți greco-catolici Petru Anderco, Teodor Indre, Andrei Covaci și Vasile Erdős sau al avocatului Florian Cocian⁸.

A urmat apoi teologia la Gherla între anii 1860-1864⁹. A fost hirotonit în 4 octombrie 1864¹⁰, iar prin dispoziția Consistoriului diecezan nr. 2225/606 din

29 octombrie 1864 i-a fost conferită parohia Nireșul Mare¹¹ (astăzi Mireșu Mare, jud. Maramureș), ca administrator parohial, fiind în același timp și notar al districtului Mireșului.

Cu toate că și-a început cariera în cea mai mare parohie din district, care în anul 1867 avea 1152 de credincioși¹², Alexiu Varna constată că în localitate nu exista porțiune canonică, nici intravilan sau casă parohială, iar recomandarea făcută de Consistoriul diecezan era ca: „în coînțelegere cu Protopopul tractual să se silească cu modalitate bună și destulă prudență pastorală acolo a deduce pre poporeni, ca să cumpere casa parohiale și canonică porțiune, ori necumpărând canonică porțiune să dea două mierțe de lecticalu...”¹³. Toate aceste fapte urmând să fie luate în considerație, ca merite, la timpul potrivit. Astfel, Alexiu Varna va reuși să-și convingă enoriașii să cumpere un intravilan, pe care s-a edificat casa parohială, însă porțiunea canonică nu a fost cumpărată, iar poporul a rămas să contribuie în continuare, după obiceiul transmis din moși-strămoși ca preotul să primească de la fiecare fum 24 cupe de grăunțe lecticale¹⁴. Relațiile dintre preotul Alexiu Varna, noul cantor și credincioși sunt relevate într-o lungă epistolă scrisă și înaintată de „popă” Alexiu Varna episcopului din Gherla¹⁵, în care prezintă dificultățile materiale, atât ale preotului, cât și ale cantorului. Neînțelegerile au survenit de la: tergiversarea și refuzul credincioșilor din Mireșul Mare de a cumpăra porția canonică; contractul semnat în 1872, de către nou-alesul cantor prin care poporul s-a învoit să-i dea „lecticalul deosebit”, câte șase cupe de la tot fumul (1/4 din cât primea preotul), întărit de Protopopul tractual; apoi refuzul unor săteni de a preda lecticalul către preot. Nemulțumit de faptul că pentru anul 1874, din cele 260 de fumuri au achitat 160 lecticalul, preotul cere „execuțiune” la prefectura cercuală. Vicecăpitanul districtului Chioar transpune cauza Consistoriului diecezan, care prin decizia nr. 609 din 2 februarie 1875 dispune ca lecticalul să fie luat cu „mierța îndatinată în piața Șomcutei Mari”¹⁶.

Printr-o altă rugare din 1 martie 1875, preotul Alexiu Varna solicita ca poporeni din Mireșul Mare să presteze lecticalul cu măsura de 24 de cupe întrucât prin decizia consistorială e dăunat, deoarece mierța de piață e de 22 de cupe, iar cantorul dacă primește „lecticalul deosebit”, cu atât s-ar micșora măsura preotului. Astfel, Varna arată că prin „... ordinațiunea consistoriului diecezan din 2/2 a.c. nr. 609 și 6/3 a.c.

nr. 1051 de la fiecare fum detragându-se câte două cupe - căci mierța de piață e de 22 cupe, - de la 260 fumuri pierdu 520 cupe, sau 22 mierțe a 24 cupe mierța..."¹⁷. Preotul Alexiu Varna era convins că Guvernul diecezan nu dorește micșorarea veniturilor preoțești, însă considera că, prin deciziile suscitade ale consistoriului, a fost păgubit, arătând următoarele: „...oare aceasta să-mi fie răsplata pentru că am mijlocitu ca poporul să dea cantorului lecticalul deosebitu, din care să poată trăi? Căci din 15 mierțe cine aru și cugeta să poată trăi un omu, și încă cu familia?”¹⁸.

Varna aduce în discuție și întreabă dacă: „Măritul Guvern Diecezan are dreptul de a reduce proventele preoțești la mai puține, când preoțimea și așa de abia poate subzista. Sau Consistorului îi pare abuz folosirea măsurii de 24 cupe, deoarece e mai mare cu 2 cupe ca cea din piață? E bine! Fie abuz! Dar unde dau preotului câte 10 cupe sau 16 cupe lecticale, acesta nu este abuz?”¹⁹. Mai departe, preotul Varna ruga să ia în considerare compromiterea și umilirea lui în fața poporenilor prin faptul că trebuie să sufere pierdere în competențele sale, adăugând că: „...sincer o mărturisesc, cum că eu nu am tăria de spirit, ca să pociu petrece facia cu poporul meu atât compromisiune și umilire, mai vârtosu, când aceea ar fi sprijinită și din partea Santului Consistoriu, care înainte cu 10 ani m-a îndemnatu să silescu a introduce două mierțe de lecticalul și acuma după 10 ani vine a-mi detrage din ceea ce a fostu câte 2 cupe...”²⁰.

După prezentarea argumentelor care susțineau poziția sa, în finalul relatării sale își lua îndrăzneala, în cazul susținerii deciziilor citate de către Consistoriul Diecezan, de a face recurs la Sfântul Consistoriu Mitropolitan, rugând ca toate actele referitoare la cauză și apelația să fie înaintate Scaunului Mitropolitan.

Probabil, ca urmare a acestei solicitări, în anul 1876, preotul Alexiu Varna din Mireșul Mare este transferat în parohia Băbeni, iar din anul 1877 va ocupa și funcția de protopop al districtului Ciocmani, de care aparținea această parohie. Era tot una dintre parohiile mari ale districtului, în 1877 având 913 credincioși²¹.

O problemă cu care se va confrunta protopopul Alexiu Varna, în cei patru ani de păstorie a credincioșilor din districtul Ciocmani, a fost defecționarea celor 17 familii din Sălnița care trec la ortodoxie la sfârșitul anului 1878, pentru că nu aveau pod peste râul Lăpuș. Consistoriul din Gherla era informat la 26 noiembrie

1879, după zece luni, de către administratorul interimar al parohiei Sălnița, preotul din Românești, Dionisie Petrișor, că 17 familii de dincolo de apa Lăpușului au trecut la greco-orientali, parohul precedent Ioan Maxim înmânându-le adeverințe de trecere, fără a înștiința autoritățile ecleziastice din Gherla²². În 29 noiembrie 1879, Consistoriul din Gherla îi trimite protopopului de Ciocmani, Alexiu Varna, informarea preotului Dionisie Petrișor, cerându-i ca împreună cu preotul din Românești, Dionisie Petrișor, să iasă în comuna Sălnița și să investigheze cele întâmplate²³.

La 4 februarie 1880, protopopul de Ciocmani, Alexiu Varna încheia protocolul luat în Sălnița cu fostul preot Ioan Maxim și cu 11 capi de familie „de peste râu”, prin care se oferă detalii despre motivele, timpul și modul trecerii la ortodoxie²⁴. Protocolul era trimis, la 13 februarie 1880, Consistoriului din Gherla, cu precizarea că, în cauza neunirii de la Sălnița tulburările religioase durează de trei ani, fiind folosiți inclusiv jandarmii pentru a recupera biserica de la ei. De asemenea, protopopul Varna concluziona că: „...văzând poporul că nu pot trece în masa întregă împreună cu biserica, au socotit a trece câte unul, pe rând, după familie”²⁵, iar cauza era însăși poziția comunei împărțită de râul Lăpușului.

La cererea adresată de protopopul Alexiu Varna Consistoriului diecezan, episcopul greco-catolic de Gherla, Ioan Sabo, îl înștiința la 12 noiembrie 1879 că: „luându-se în considerațiune motivele reproduse în rogarea Frăției Tale de dto. 28 octombrie a.c. am aflatu de bine a te denumi de parochu la parochia Asuagiul de Susu, spre care parohia și investitura ți s-a trimisu la Protopopul Districtului Băsesilor, cu care te vei pune în coînțelegere despre introducerea și strămutarea Frăției Tale la acea parochia”²⁶. De asemenea era rugat ca, înainte de mutarea din Băbeni, să predea parohia spre administrare unui preot din vecinătate, iar pentru averile bisericesti și parohiale să fie întocmit inventar care să fie înaintat la Gherla. În același timp era anunțat că pentru administrarea interimară a Oficiului protopopesc Ciocmani era numit parohul din Ciocmani, Ioan Ilesiu, viceprotopop onorar și notar tractual, căruia: „...vei străda sigiliul, protocolulu și archivulu protopopesc”²⁷.

Din 1880, Alexiu Varna a funcționat ca paroh la Asuaju de Sus, deținând multă vreme și funcțiile de vice-arhidiacon surogat, vice-protopop și protopop al districtului Băsești²⁸. În 1882 era deja și membru al Consistoriatului diecezan. În acel an, parohia Asuaju de Sus era cea mai populată din districtul Băsești, având 1474 credincioși greco-catolici. Mai trăiau acolo și 4 romano-catolici, 17 reformați și 18 evrei²⁹.

Preoții erau cei dintâi apărători ai instituției matrimoniale, iar atunci când apăreau probleme în familie sau în comunitate, se implicau activ, așa cum a făcut-o și preotul Alexiu Varna în parohia Asuaju de Sus. Câteva documente din anii 1881-1890³⁰ relevă existența și

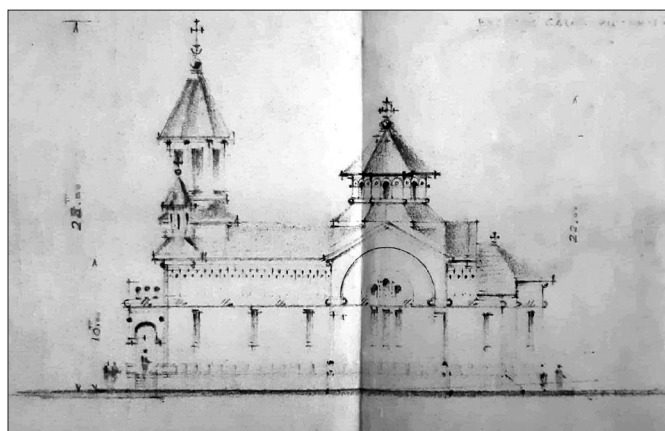
funcționarea așa-numitului „Sobor domestic parohial curatorial” format din membrii antistiei bisericești, respectiv din paroh în calitate de președinte, curatorul primar și curatorii secundari, alături de părțile implicate ce apelau la judecata soborului. Procesul consta în ascultarea părților, prestarea jurământului, ascultarea depozițiilor martorilor, judecata și pedeapsa care viza interdicții și achitarea unor sume de bani în folosul Sfintei Biserici, la care se adăugau „spesele” soborului. Toate declarațiile participanților erau cuprinse într-un „protocol de pertractare” care la final era subscris. Cazurile dezbătute au vizat: discordie în căsătorie, vătămare de onoare, adulter, controversă pentru locul din biserică, stricăciune de viață pașnică etc.

La 20 septembrie 1880 are loc ședința Comitetului bisericesc din parohia greco-catolică Asuaju de Sus, prezidată de parohul Alexiu Varna, în cadrul căreia se iau următoarele decizii: „... casa parohială e de lipsă ca în scurt timp să se șindrilească fiindcă plouă prin învelitoarea cea veche; podul casei să se lipească din nou; pereții șurei și a grajdurilor-poietilor să se lipească; la poieti lipsesc ușile și podelele pe dedesubt; să se repare cotețele și un coteț de îngrășat porci să se facă de nou; pe lângă casă să se pună talpă nouă; la culină să se facă ferești, ușa și cuptoriu; să se facă porți la parohie...”³¹. Pentru toate aceste lucrări era nevoie de 120 florini și întrucât banii bisericii erau dați la oamenii din sat cu „ușuriu”, s-a luat decizia ca pentru acoperirea sumei să se facă repartitie după „puterea de avere a poporenilor” în cinci clase (clasa 1-a - 1 fl<orin>; clasa 2-a - 80 cr<uceri>; clasa 3-a - 60 cr<uceri>; clasa 4-a - 40 cr<uceri> și clasa 5-a - 20 cr<uceri>). Potrivit protocolului și tabelului nominal cu „solvirea” acestor sume, au contribuit 259 capi de familie, fiind adunată suma de 121 fl<orin> 60 cr<uceri> din care 32 persoane au achitat câte 1 fl<orin> v<alută> a<ustriacă>³², iar prin contractul de edificare încheiat la 19 octombrie 1880 erau stabilite detaliile lucrărilor și plata acestora ce costau 50 de florini, două vedre de pălincă și materialele de lipsă³³.

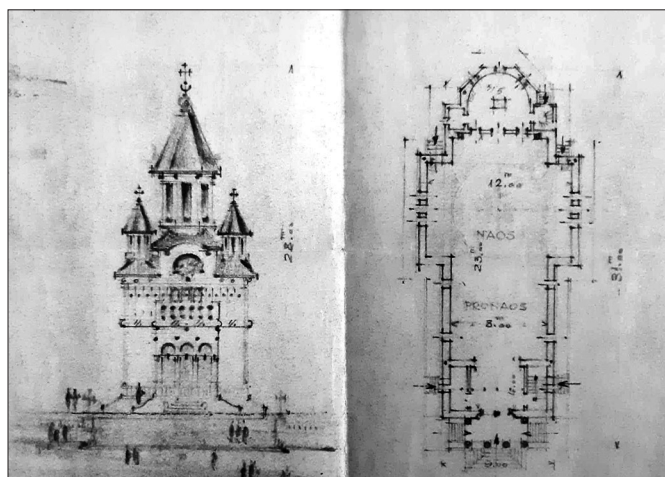
La o altă adunare, ținută în 3 iunie 1886 în Asuaju de Sus, participă domnul George Pop, mare proprietar din Băsești, la invitația lui Alexiu Varna, vice-protopop și paroh local. Luând cuvântul, George Pop aduce la cunoștința poporului printr-o vorbire detaliată cât de mare necesitate e edificarea unei noi biserici de piatră și recomandă sătenilor, ca pentru câștigarea materialului necesar, fiecare ins să primească darea de 10% din producția de cereale din anii 1886, 1887 și 1888³⁴. La aceasta, se arată în protocol, „... poporul prezent unanim primește aceea propunere și în unu document de donațiune se și subscie la aceea (ze-ciuială) decima”³⁵, din recolta de grâu și ovăz, iar în cazul în care nu vor avea grâu sau ovăz din recolta de cucuruz.

Documentele păstrate dovedesc cum an de an lo-

cuitorii satului au contribuit cu mari eforturi la adunarea sumelor necesare pentru edificarea unei noi biserici. Ca mărturie stau și zecile de protocoale ale senatului bisericesc, tabelele și cataloagele cu predarea cerealelor, calcule în cupe, vici și kilograme transformate în sume de bani (florini și cruceri), situații privind vânzarea cerealelor (grâu, ovăz, secară sau paie) în localitate, în satele din jur, ori chiar în piața din Baia Mare, contracte privind acordarea de împrumuturi cu dobândă pentru sporirea sumelor etc. În toate aceste acțiuni un rol important l-au avut reprezentanții celor două instituții Biserica și Școala, prin preotul greco-catolic Alexiu Varna și învățătorul Gheorghe Șimonca. Alături de comunitate, ei au reușit la cumpăna dintre secolele al XIX-lea și al XX-lea, adică în anul 1900, ridicarea unei foarte frumoase biserici, cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”.

*Biserica din Asuaju de Sus (vedere laterală)*³⁶

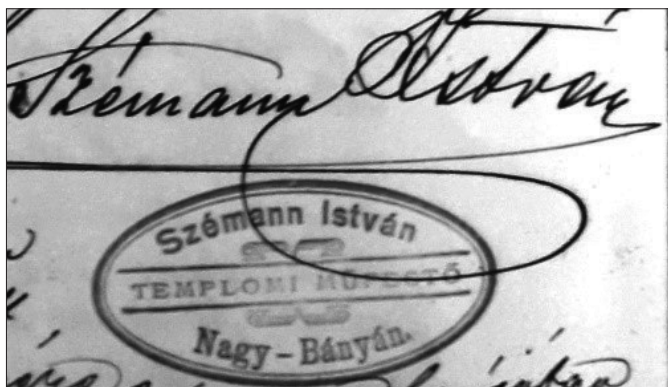

*Biserica din Asuaju de Sus (fațada și schița)*³⁷

Contractul de edificare a bisericii din Asuaju de Sus a fost atribuit în anul 1898 arhitectului George Matei. Curând, între cele două părți apar disensiuni în sensul că, pe de-o parte, credincioșii erau iritați de faptul că lucrările stagnează, întreprinzătorul lipsind săptămâni la rând, iar pe de altă parte, erau nemulțumiți de calitatea lucrărilor efectuate³⁸, ambe-

le tabere așteptând rezoluția Ordinariatului diecezan. La 14 mai 1899³⁹ are loc, sub președinția lui Alexiu Varna, adunarea generală bisericească, în care notarul Gheorghe Șimonca dă citire rezoluției nr. 3089 a Episcopului de Gherla din 12 aprilie 1899, prin care se aprobă contractul edificării bisericii și „protocolul de pace” încheiat cu George Matei – arhitect. Ulterior, pentru verificarea lucrărilor efectuate și a zidului s-a apelat la dl Pechy – protoinginer pensionat⁴⁰ și la Toth Sándor – „murariu”⁴¹ din Sătmar⁴². Tot pentru supravegherea lucrărilor a mai fost consultat și parohul, ajuns ulterior protopop de Seini, Alexiu Berinde⁴³. Acesta, după cum se știe, a fost cel care a proiectat Biserica Unirii Tuturor Românilor „Adormirea Maicii Domnului” din Șișești, ctitoria lui Vasile Lucaciu. El vizitează șantierul din Asuaju de Sus, ivindu-se o problemă la executarea fundamentului⁴⁴.

Pictura bisericii a fost realizată de pictorul bisericesc Szémann István din Baia Mare, contractul fiind încheiat la 19 august 1901⁴⁵.

Probabil că sfințirea a avut loc în anul 1902, căci în 28 iunie a aceluși an, vicarul Silvaniei, Alimpiu Barbuloviciu îi scrie parohului Alexiu Varna că episcopul nu va putea onora invitația la sfințire, dar că probabil „se va îndura” și va trimite pe unul dintre membrii Consistoriatului, adică un canonic⁴⁶.

Biserica „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”
din Asuaju de Sus

La Asuaju de Sus, Alexiu Varna a avut o bună colaborare cu cantorul-învățător greco-catolic Gheorghe Șimonca (1860-1919)⁴⁷. Acesta a fost numit învățător la Asuaju de Sus, în urma obișnuitului concurs de cântat în fața obștii. Predecesorii săi din localitate fuseseră învinși de patima beției sau a păcatului „dolce farniente”⁴⁸, lucru care s-a reflectat și în mentalitatea poporenilor; și-a propus să procedeze aidoma unui grădinar priceput, plivindu-i satului „buruienile”. A fost primul dascăl calificat ajuns în Asuaju de Sus. Când a ajuns în Asuaju de Sus, sătenii erau aproape în totalitate subjugați baronului Bornemisza. Satul era într-o stare deplorabilă. Cei doi intelectuali, respectiv preotul Alexiu Varna și învățătorul Gheorghe Șimonca⁴⁹ aveau să facă minuni în satul sălăjean.

Gheorghe Șimonca (12 aprilie 1860 – 20 august 1919)

Ca o dovadă a acestei colaborări și aprecierea de care se bucura învățătorul Gheorghe Șimonca în fața comunității – și nu numai – este caracterizarea pe care i-o face protopopul Alexiu Varna: „[...] la școala noastră e aplicat din 1877 și deși antecesorii săi abia serveau 1-2 ani, dânsul servește neîntrerupt de 33 de ani împlinindu-și cu conștiinciozitate toate datorințele sale, ca învățător al poporului, ca tată de familie și membru demn al societății. Tinerimea ieșită din școala sa – deși numărul elevilor a fost totdeauna peste o sută – știe scrie și citi și pentru educarea mai departe ține cursuri cu adulții. [...] În afară de școală s-a năzuit prin purtarea sa să de exemplu de moralitate, muncă și cruțare poporului, ba prin lățirea de învățături folositoare cum e: pomăritul, stupăritul și creșterea viermilor de mătase, a contribuit la bunăstarea materială a poporului. Pentru progresul în ramul pomiculturii a fost premiat din partea Ministerului de Agricultură cu o diplomă de onoare sub nrul.103821/1902 și premiu în bani 200 Cor<oane>. Tot pentru pomărit s-a împărțit de un premiu și din partea preoșimii tractuale, iar din partea Astrei a fost denumit de conferențiar permanent al prelegerilor

poporale. Pentru stupărit a fost premiat cu unelte de stupărit în preț de 50 Cor<oane> din partea Ministerului de Agricultură. [...]”⁵⁰.

Încă de la numirea sa ca paroh la Asuaju de Sus (1880), iar din anul 1882 ca vice-protopop surogat⁵¹ al districtului greco-catolic Băsești, Alexiu Varna a sprijinit și a girat agendele protopopiatului colaborând cu arhidiaconul Grigore Pop din Băsești, aflat la o vârstă înaintată.

În funcția de vice-protopop și protopop al tractului Băsești, Alexiu Varna și-a îndeplinit cu competență și acuratețe atribuțiile ce îi reveneau în plan ecleziastic și școlar. De numele lui se leagă așa cum am văzut, îmbunătățirea situației din propria parohie, implicarea în viața comunității, eforturile sale și ale credincioșilor pe care îi păstora pentru renovarea casei parohiale, pentru edificarea unei noi biserici și a unui nou local de școală etc. În atenția sa a stat și bunul mers al procesului de învățământ atât din parohia sa, cât și din celelalte parohii și filii ale protopopiatului Băsești.

O grijă deosebită poartă protopopul Alexiu Varna față de problemele bisericii din tractul său. În 1893, protopopiatul greco-catolic Băsești va organiza o conferință preoțească la Tămășești, prezidată de protopopul Alexiu Varna⁵². Printre cei care vor conferența vor fi preotul Vasile Gavriș din Odești, despre „Vițiul beuturii și urmările lui în familie, societate și în individ, datorințele preotului și modalitatea de a combate acest vițiu”, apoi preotul Ioan Pop din Tămășești despre „Drepturile și datorințele preotului față de școala confesională și de învățător ca director și datorința învățătorului față de școală și de preot superiorul său”. La acea conferință au fost prezenți toți preoții și învățătorii din district, tot atunci mai discutându-se despre obligația lor de a avea fiecare în satul lui cel puțin 100 altoi, iar „pomologia” să se extindă în tot tractul Băseștilor⁵³.

Alexiu Varna a fost nu numai un slujitor al bisericii greco-catolice, ci și un apărător al drepturilor naționale. În 2 august 1868 îl găsim prezent la Bârsău de Jos, alături de mai mulți intelectuali români din zonă, semnând un document prin care aceștia se solidarizau cu ideile Pronunciamentului de la Blaj contra dualismului⁵⁴.

Chiar dacă nu-l regăsim printre cei 300 de delegați care au dus Memorandumul din 1892 la Viena, districtul Băsești a fost reprezentat de preoții: Andrei Centea din Asuaju de Jos, Ioan Lengyel din Stremț, Ioan Pop din Someș-Uileac, Ioan Vasvari din Bârsău de Sus și învățătorul Ioan Chira din Băsești. În anul 1906 îl regăsim pe protopopul greco-catolic, Alexiu Varna, ca membru ales în Comitetul jurisdicțional al comitatului Sălaj⁵⁵.

Din anul 1907 a înscris Tractul protopopesic Băsești în Despărțământul Șimleu al „Astrei”, iar din anul 1908 devine și el membru al „Asociațiunii”⁵⁶.

Varna a fost un mare sprijinitor al învățământului confesional din districtul său, fiind implicat alături de alți preoți și învățători în susținerea lui George Pop de Băsești și a acțiunilor politico-naționale și culturale ale acestuia.

În 6 august 1905, sub organizarea protopopului Alexiu Varna, la Asuaju de Sus are loc adunarea generală a Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni⁵⁷, ocazie cu care s-a reușit constituirea unei biblioteci sătești, care funcționa și în anul 1912⁵⁸.

Protopopul Varna s-a implicat și l-a sprijinit pe învățătorul Gheorghe Șimonca la constituirea asociației „Însoțirea de credit”, în 1908 au înființat Banca Populară, iar în 1912 au pus bazele unui „Consum Comunal”. A contribuit la organizarea „Societății creștine de consum și valorare” din Asuaju de Jos, condusă de către parohul Traian Nemeș⁵⁹.

În toamna anului 1918, paroh-protopopul Alexiu Varna s-a implicat în evenimentele premergătoare Marii Uniri. La 29 noiembrie/12 decembrie 1918, acesta a convocat o adunare în urma directivei primite de la Consiliul Național Român Central, în vederea constituirii Consiliului Național Român și a Gărzii Naționale în localitatea Asuaju de Sus. Alexiu Varna a fost ales președinte, învățătorul Gheorghe Șimonca vicepreședinte, Emil Șimonca notar și 27 de membri, toți fii ai satului⁶⁰. În aceeași zi este organizată Garda Națională Română din Asuaju de Sus, formată din 58 de gardiști cu un caporal t.r., 3 caporali și 3 fruntași, comandant fiind stegarul Emil Șimonca⁶¹.

Era în vârstă la ziua cea mare a românilor, 1 Decembrie 1918. L-a delegat pentru a merge la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia pe parohul din Bârsău de Jos.

În general, la Marea Adunare Națională de la Alba-Iulia au fost trimiși protopopii locurilor. În Protopopiatul greco-catolic Băsești, de care aparținea și parohia Bârsău de Jos, credenționalul⁶² i-a fost înmănat părintelui Dumitru Cionca, paroh la Bârsău de Jos⁶³, de către protopopul Alexiu Varna, pentru că, așa cum rezultă și din textul documentului, era deja în vârstă. Este interesant că acel credențional era tipizat (textul cu litere aldine). Redăm în continuare acest text, păstrând ortografia epocii:

„Credențional

Subsemnatul plenipotenționez pe dl. Demetriu Cionca, paroh în Bârsăul de Jos ca delegat în Marea Adunare Națională Română, ce se va convoca în acest an, și în alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual se vor mai ținea în decursul anului următor să mă substituieze pre subscrisul care din cauza bătrânețelor nu pociu fi de față.

Dat în Asuajul de Sus în 28 Noiembrie anul 1918.

Pentru [conformitate]

Alexiu Varna, protopop gr. cat. al tract[ului] Băseștilor”⁶⁴.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Inginerul agronom Lazăr Maior (1871-1948) – personalitate sălăjeană mai puțin cunoscută

Marin POP

Semnatar al Unirii Transilvaniei cu România, om de vastă cultură, inginer agronom și sfătuitor al țăranilor din Pericei, Lazăr Maior se înscrie, la loc de cinste, în galeria marilor personalități sălăjene, din generația Marii Uniri.

Lazăr Maior s-a născut în luna februarie 1871 la Crasna, din părinții George Maior și Roza Maior, născută Oros¹. Tatăl său, George Maior s-a născut în anul 1836 în comuna Săcălășeni, județul Maramureș, dintr-o familie cu vechi tradiții preoțești, printre aceștia numărându-se și vrednicul episcop al Blajului, Grigore Maior. Absolvent de studii universitare în domeniul științelor juridice, George Maior a îndeplinit funcția de pretor în Crasna, unde s-a căsătorit cu Roza Oros din Șimleu Silvaniei, născută în anul 1845.

Fiind foarte apreciat în munca sa, George Maior a primit oferta de a trece din administrație în magistratură, fiind numit judecător la Tribunalul comitatens (județean) din Zalău. Aici rămâne până la pensionare, când se stabilește la Pericei, unde își deschide un cabinet de avocatură. Fiind un om erudit și bun român, se implică în activitățile culturale ale Astrei sălăjene. Soția sa se stinge din viață în septembrie 1914, iar el în anul 1924, la vârsta de 88 ani, fiind înmormântat în cimitirul din Pericei².

Fiul său, Lazăr Maior, urmează cursurile școlii elementare din Crasna, unde tatăl său îndeplinea funcția de pretor la momentul respectiv. La fel ca tatăl său, de mic se dovedește a fi poliglot, învățând la perfecție, pe lângă lim-

ba maternă, limbile maghiară și germană.

Studiile liceale le-a urmat la Zalău, unde tatăl său ajunge judecător. Datorită înclinațiilor deosebite spre botanică și științele naturii, Lazăr Maior a fost trimis de familie să urmeze studiile superioare la Academia de Agricultură din Cluj, pe care le-a absolvit în mod strălucit.

Revenit de la studii, s-a stabilit în Pericei, unde, așa cum spuneam mai sus, după pensionare, tatăl său și-a deschis un cabinet de avocatură.

La Pericei, Lazăr Maior își pune în practică cunoștințele acumulate, ocupându-se cu pasiune de pomicultură, viticultură și agricultură. A sădit livezi de pomi fructiferi și viță-de-vie nobilă, după cele mai avansate metode ale vremii. Astfel a reușit realizarea de soiuri înnobilate și aclimatizate zonei Periceului, fiind solicitat neîntreput ca specialist de către Școala de Agricultură din Șimleu Silvaniei³.

În data de 16 noiembrie 1899, Lazăr Maior s-a căsătorit cu Cornelia Deleu, nepoata luptătorului pașoptist Iacob Deleu, fiica lui Daniel Deleu, notar în Pericei. Era sora lui Victor și Ioan Deleu. Cununia s-a celebrat la Siciu, fiind oficiată de venerabilul protopop al tractului Pericei, Ioan Papiriu Pop, iar ca martori de cununie i-a avut pe vicarul Silvaniei, Alimpiu Barboloviciu, Dumitru Pașca, Vasile Oltean și Alexandru Sima, cumnat cu Cornelia Deleu, soțul surorii sale mai mari, Regina⁴.

Soții Cornelia și Lazăr Maior au luat parte activă la acțiunile cultural-naționale organizate la

Cornelia Maior-Deleu (1880-1958) și Lazăr Maior (1871-1948)

Șimleu Silvaniei în perioada de dinainte de Marea Unire, alături de cumnații săi Victor, Ioan, Casiu Deleu și Nicolae Munthiu. Nu au lipsit de la nicio manifestare culturală importantă organizată în acea perioadă⁵.

În data de 13 august 1905, la Șimleu a fost organizată o petrecere a tinerimii române, având ca scop strângerea de fonduri în favoarea Casinei române din Șimleu. Petrecerea s-a ținut în sala cea mare a hotelului orășenesc și s-a bucurat de succes, „și poate că reușea și mai bine dacă nu era ploaia cea mult așteptată și cu mare bucurie primită din partea tuturor”. Printre participanți și

„suprasolvirii” evenimentului s-a numărat și tânăra familie Maior din Pericei⁶.

În anul 1906, Lazăr Maior, proprietar, și tatăl său, avocatul Gheorghe Maior, făceau parte printre cei 43 membri ai Comitetului jurisdicțional al comitatului Sălaj. Din comitet făceau parte 68 de români, dintre care 43 aleși și 25 erau „viriliști”, adică membri de drept ai comitetului, în baza averii pe care o dețineau⁷. De asemenea, participă și suprasolvesc la serbarea organizată de tineretul român din Șimleu în favoarea Gimnaziului românesc din Brad, care a avut loc pe data de 25 februarie 1907⁸.

În data de 4 mai 1908, familia Maior participă la manifestația națională de la Pericei, prilejuită de deplasarea în localitate a nou-înființatului cor al Casinei române din Șimleu, care cântă în biserică liturghia lui George Dima⁹.

În vara anului 1908, mai precis în perioada 6-9 august, are loc cea de a doua mare adunare generală a Astrei la Șimleu Silvaniei, după cea din anul 1878. Cunosându-i-se erudiția în materie, Lazăr Maior a fost ales în Comitetul de organizare a serbărilor prilejuite de acest eveniment istoric pentru Sălaj. Alături de cumnatul său, Cassiu Deleu, a avut misiunea de a pregăti excursiile preconizate a se efectua la mormântul lui Simion Bărnuțiu de la Bocșa, de la a cărui naștere se împliniseră 100 de ani și cea de la Castelul roman de la Porolissum. Ei urmau să-i conducă pe excursioniști și să le ofere informațiile istorice asupra celor două obiective turistice. Din păcate, autoritățile au interzis cele două excursii, considerând probabil că vizita la mormântul ideologului revoluției de la 1848 din Transilvania va însemna un adevărat pelerinaj al membrilor Astrei veniți din toate colțurile Transilvaniei¹⁰.

Pe data de 11 noiembrie 1908,

la inițiativa lui Dionisie Stoica, în Casina română din Șimleu are loc o consfătuire în privința necesității înființării unui Comitet teatral românesc. La adunare participă, conform relatărilor presei vremii, peste 50 de intelectuali, bărbați și femei, din Sălaj. Acum se ia decizia de a înființa Societatea pentru fond de teatru – filiala Șimleu. În fruntea ei a fost ales dr. Coriolan Meseșian (Șimleu), dr. Coriolan Șteer (Tășnad) și dr. Ioan Suci (Zalău) au fost aleși vicepreședinți, dr. Dionisie Stoica secretar, iar Nicolae Munthiu a fost ales în funcția de casier. În Comitetul de conducere a fost aleasă și soția lui Lazăr Maior, Cornelia, ca membru¹¹.

În această calitate, Cornelia Lazăr va desfășura o activitate intensă și rodnică în anii care vor urma, până la izbucnirea primei mari conflagrații mondiale, în anul 1914. Împreună cu soțul său a participat la toate manifestările și producțiile teatrale puse în scenă de societatea culturală șimleuană.

Un eveniment deosebit pentru familia Sima și pentru comunitatea locală din Pericei l-a constituit sfințirea bisericii și a casei parohiale, care a avut loc pe data de 15 august 1909. La buna organizare și desfășurare a evenimentului a participat și Lazăr Maior, alături de soția sa, care era cumnată cu preotul Alexandru Sima.

Evenimentul de la Pericei a reprezentat „o manifestațiune de afirmare românească”, bucurându-se de o prezență foarte numeroasă de peste 200 de persoane. Au participat procesiuni de credincioși din localitățile Siciu, Bădăcin, Recea, Giurtelec și din Hidig. Actul sfințirii bisericii l-a săvârșit vicarul Silvaniei, Alimpiu Barboloviciu, asistat de preoții: Vasile Cristea din Giurtelec; Simion Filip din Badon; Ioan Fărcașiu din Bădăcin; Grațian Flonta din Cățelul românesc (Meseșeni);

Lazăr Maior și soția sa, Cornelia n. Deleu, în câmpul muncii, la Pericei

Pompei Podina din Cățelul unguresc; Augustin Caba din Recea; Ioan Pop din Coșei; Alimpiu Coste din Cehei și bineînțeles de preotul local, Alexandru Sima. După serviciul divin s-a sfințit și casa parohială, curatorul Mitru Tătar aducând laude preotului Sima pentru vrednicia sa¹².

În anii 1910 și 1911, Lazăr Maior a fost alături de cumnatul său, Victor Deleu, care a fost desemnat candidat din partea Partidului Național Român pentru circumscripția Șimleului. Printre altele, a fost „bărbat de încredere” în comisia de votare din partea candidatului Victor Deleu¹³.

În toamna anului 1918, Lazăr Maior se implică activ în evenimentele premergătoare Marii Uniri. În acest context istoric, pe data de 26 noiembrie 1918 are loc, la Șimleu Silvaniei, ședința Reuniunii Femeilor Române Sălajene, având ca punct principal pe ordinea de zi alegerea celor doi

delegați care urmau să reprezinte asociația culturală la „marea adunare constituantă de la Alba Iulia”. Cu unanimitate de voturi au fost aleși inginerul agronom Lazăr Maior din Pericei și Emanuil Stoica, secretarul asociației, din Șimleu. Lor li s-a alăturat tot ca delegat al reuniunii, Cornelia Maniu, sora lui Iuliu Maniu, care îndeplinea funcția de casieră a reuniunii¹⁴. În această calitate, Lazăr Maior participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, fiind unul dintre cei 1228 delegați care au semnat unirea Transilvaniei cu România.

Având în vedere vastele lui cunoștințe în domeniul agriculturii, după Marea Unire a fost desemnat în funcția de consilier agricol, contribuind la rezolvarea problemei agrare în Sălaj și punerea în aplicare a reformei agrare din anul 1921. A funcționat ca și consilier agricol în Șimleu Silvaniei și apoi în Zalău.

A fost un sfătuitor și model demn de urmat pentru comunitatea din Pericei, îndrumându-i pe țărani în practicarea unor metode cât mai avansate în domeniul agriculturii.

Un eveniment deosebit pentru familia Lazăr și comunitatea greco-catolică din Pericei l-a constituit vizita episcopului diecezei Gherla, Iuliu Hossu. Denumit și „episcopul vizitațiunilor”, pentru faptul că în timpul păstoririi sale sufletești nu a lăsat niciun cătun nevizitat, Iuliu Hossu își încheie vizitațiunea canonică din vara anului 1924 la Pericei, în data de 8 iulie.

După cum era obiceiul, episcopul a fost așteptat în hotarul satului de către primcuratorul Ananie Crișan, în fruntea unui „banderiu” de călăreți. La intrarea lor în sat, la poarta triumfală, construită cu această ocazie, episcopul a fost întâmpinat de către secretarul comunei Vasarhely, de Cornelia

Maior, fiica lui Lazăr Maior și de copilul lui Iuliu Hațieganu, Tuțu, care-i oferă episcopului buchete de flori.

În fața bisericii este așteptat de către preotul Alexandru Sima, cumnatul lui Lazăr Maior, care îl salută în numele credincioșilor din Pericei.

Iuliu Hossu a rămas impresionat de numărul mare de intelectuali care îl așteptau. Este de remarcat faptul că dintre acești intelectuali, foarte mulți aparțineau distinselor familii Deleu, Sima și Maior: pe lângă inginerul agronom Lazăr Maior erau prezenți cumnații săi, Victor și Ioan Deleu, renumitul profesor universitar Iuliu Hațieganu, care era căsătorit cu Maria Sima, nepoata lui etc. De asemenea, la această importantă manifestare erau prezenți și fiii preotului Alexandru Sima, nepoții lui Lazăr Maior, care la acea dată aveau deja, în ciuda tinereții lor, o carieră frumoasă și în plină ascensiune. Astfel, Cornel Sima era primnotar, Laurențiu fusese director de Bancă în Zalău și era proaspăt director al celei din Hațeg, iar Ioan Sima era avocat în Cluj și i se prevedea o frumoasă carieră în acest domeniu.

La masa organizată cu această ocazie au participat peste 60 de persoane.

Episcopul Iuliu Hossu, „înconjurat de dragostea și admirațiunea atâtor inimi calde s-a simțit foarte plăcut, ceea ce a accentuat în vorbele sale rostite la sfârșitul mesei și prin strângerile de mână cu care a onorat pe fiecare”¹⁵.

După o viață închinată nației sale și comunității, Lazăr Maior se stinge din viață în casa lui din Pericei, în luna februarie 1948, la vârsta de 78 ani, fiind petrecut pe ultimul drum de către locuitorii întregului sat, români și maghiari, „căci toți l-au venerat și iubit”.

Soția sa, Cornelia a mai trăit încă 10 ani, decedând la 26 septembrie 1958, tot la vârsta de 78 de

ani. Au avut împreună cinci copii, care la rândul lor le-au dăruit bucuria de a avea nepoți. Aceștia mergeau cu drag la Pericei să-și petreacă vacanțele în livada de meri pe care Lazăr Maior o înființase în propria gospodărie¹⁶.

În concluzie, se poate afirma cu certitudine că Lazăr Maior a fost o personalitate marcantă din generația Marii Uniri, care s-a implicat în viața culturală și politică a vremii, atât înainte de 1918, cât și în perioada interbelică. De asemenea, a fost un specialist renumit în domeniul agronomiei, cunoștințe pe care le-a împărtășit cu generozitate locuitorilor din Pericei, școlii de agricultură din Șimleu Silvaniei și tuturor celor interesați. A trecut la cele veșnice chiar în momentele când la noi în țară se instaura noaptea totalitară.

Note:

1 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Sălaj (în continuare se va cita S.J.A.N. Sălaj), fond Colecția familială Deleu, dosar 64/1836-1958, f. 6.

2 *Ibidem*, ff. 3-6.

3 *Ibidem*, f. 6.

4 Idem, fond Registrul matricolelor parohiale, Registru nr. 892.

5 Idem, fond colecția familială Deleu, dosar 64/1836-1958, f. 7.

6 *Gazeta de Duminecă*, nr. 33, 27 august 1905, pp. 6-7.

7 Ioan Tomole, *Lupta românilor din Țara Silvaniei pentru drepturi politice și făurirea statului național unitar român (1905-1918)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 30.

8 *Gazeta de Duminecă*, nr. 8, 3 martie 1907, pp. 6-7.

9 S.J.A.N. Sălaj, fond Colecția familială Deleu, dosar 64/1838-1958, f. 8.

10 *Gazeta de Duminecă*, nr. 31-32, 3 august (stil vechi) 1908.

11 Idem, nr. 47, 16 noiembrie 1908, p. 3.

12 Idem, nr. 32 din 9 august 1909, p. 6.

13 S.J.A.N. Sălaj, fond Colecția familială Deleu, dosar 64/1838-1958, f. 9.

14 Arhiva Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, fond *Documentele Unirii*, vol. I, p. 523 și 525.

15 *Gazeta de Duminecă*, nr. 29, 20 iulie 1924.

16 S.J.A.N. Sălaj, fond Colecția familială Deleu, dosar 64/1838-1958, ff. 9-10.

Filmografiile Simonei

Marriage Story (2019)

Simona ARDELEAN

Gen: dramă/comedie/romance

Durată: 137 m

Regizor: Noah Baumbach

Scenarist: Noah Baumbach

Roluri principale: Adam Driver, Scarlett Johansson

Roluri secundare: Laura Dern, Alan Alda

Nominalizări și premii: 123 premii și 245 nominalizări – Câștigător al premiului Oscar pentru *Cea mai bună actriță într-un rol secundar* (Laura Dern), nominalizat la Oscar pentru *Cel mai bun actor/actriță într-un rol principal*, *Cel mai bun film* și *Cea mai bună coloană sonoră* (Randy Newman – cu două Oscaruri câștigate deja pentru *Toy Story 4* și *Monsters Inc.*). De precizat că Laura Dern a câștigat același premiu și la BAFTA Awards, Screen Actors Guild Awards și Golden Globes.

Noah Baumbach nu e la prima încercare de a aborda o temă cinematografică având ca substrat biografic ideea de divorț pe care acesta – în ipostaza de copil – a trăit-o atunci când părinții lui au decis să se separe sau pe care – în ipostaza de adult – a trăit-o atunci când, în 2013, a încheiat mariajul cu actrița Jennifer Jason Leigh. Prima încercare o face în 2005 cu filmul *Părinți și copii* (titlul original: *The Squid and the Whale*), pentru scenariul căruia a și fost nominalizat la Oscar. Dacă în 2005 îi alesese pe Jeff Daniels și Laura Linney pentru a spune povestea emoționantă a unui cuplu de intelectuali din anii '80, cu o viziune complet diferită despre viață și pe care o imprimă unilateral celor doi copii, care își vor alege forțat taberele, în 2019, în filmul *Marriage Story*, actorii pe care mizează sunt Adam Driver și Scarlett Johansson. Filmul cunoaște un adevărat succes critic și este din nou nominalizat la Oscar, atât pentru *Cel mai bun scenariu*, cât și pentru *Cel mai bun film al anului*,

dar Oscarul câștigat e datorat performanței actricești a Laurei Dern. Ea interpretează rolul unei avocate implicate în procesul de divorț al lui Charlie (Adam Driver) și Scarlett Johansson (Nicole). Sursa de inspirație pentru acest rol de Oscar se pare că este Laura Wasser, avocată, regizoare și producătoare. Nu numai regizorul, protagonistă, ci și actrița din rolul secundar, Laura Dern, au apelat la ea în divorțul prin care au trecut, și parte din comportamentul ei real, vestimentație, decorul biroului sunt replicate în film cu fidelitate. Vorbind de un locus comun, amintim faptul că și Adam Driver provine dintr-o familie divorțată, așadar experiențele personale ale acestora suplimentează empiric talentul actoresc/regizoral.

Acest element de recurență, divorțul, pare a plasa pelicula într-un mundan care nu mai poate adăuga nimic tușă interpretativă nouă. Într-o lume în care acesta a devenit o banalitate, filmul nu este despre cum dragostea se sfârșește în divorț, ci după cum divorțul găsește drumul înapoi spre dragoste.

Pelicula prezintă două zone distincte de interes: relația dintre cei doi protagoniști circumscrisă simetric în monologurile descriptive, aproape în oglindă, care constituie forma fluidă în care se așază tensiunea dramatică și care pare o rocadă sentimentală la o atență vizionare a filmului și, mai apoi în pleiada de avocați care uzează de tehnici diferite, aparent sincere, pentru a proteja interesele clienților lor, dar care nu sunt decât o expunere teatrală palimpsestică peste profesia protagoniștilor: Nicole e o actriță care trăiește o dramă a neîmplinirilor profesionale în relația conjugală în care, treptat, ea devine obiect adorat și nu persoană egală, iar Charlie este un regizor de teatru genial, pentru care munca a devenit o

obsesie în care strecoară spre final și un act neimplicat de infidelitate. Atunci când cei doi își spun versiunile, atunci când se ceartă cu o violență emoțională aparte, empatia privitorului trece ca o minge de tenis într-un meci, de la unul la celălalt. Fiecare dintre ei are propria suferință și își strigă neputincios într-un deșert afectiv durerea.

Ceea ce simte spectatorul este un *roller coaster*, pentru că rolul de victimă e plasat ca-ntr-o leapșă, de la unul la celălalt, alternând cu episoade amuzante și duioase ale grijii pe care și-o poartă reciproc, ale dialogurilor aproape amicale ale unor oameni care au crescut împreună, dar care ajungând la răscruce nu știu exact cum să procedeze pentru a proteja cea mai fragilă ființă: copilul acestora. Atunci când în lupta pentru custodie, care înlocuiește înțelegerea verbală prelabilă, sunt implicați avocații, relația devine și mai tăioasă decât este cazul, într-un vârtej de care, ocazional actorii par că nu se pot ține. Orientată spre câștig, Nora (Laura Dern) pare o felină care pândește în iarba înaltă a unei savane momentul potrivit

pentru a sfârteca grumazul inocent al prăzii sale. De cealaltă parte, Bert, avocatul lui Charlie, interpretat de unul dintre actorii mei preferați (Alan Alda) e de o ingenuitate inutilă. Dacă inițial procesul prin care Charlie și Nicole seamănă cu o topire, odată cu

intervenția avocaților procesul devine unul metalic în care, ca într-un circ demonstrativ, detaliile sunt scoase la suprafață doar pentru a servi ca arme.

Filmul este și o portretizare a societății moderne: narcisistă, repezită, mercantilă. Viețile oamenilor se

unesc și se despart într-un ritm amețitor, împletind regrete, inimi frânate, dar și tandrețe și dăruire. Ceea ce rămâne în urmă sunt vorbele pe care nu le mai putem aduce înapoi și modul în care am iubit neștiind că, uneori, suntem și noi iubiți.

Reeditări filmice (XXIX)

Ioan-Pavel AZAP

Steaua fără nume (2)

Dacă în versiunea cinematografică româno-franceză a *Stelei fără nume*, despre care am scris în numărul precedent al *Caietelor Silvane*, Alexandru Mirodan (scenarist) și Henri Colpi (coscenarist și regizor) au procedat, pe alocuri, la trunchierea unor replici, pentru a evita, probabil, teatralismul textului, deși Mihail Sebastian numai de locvacitate nu poate fi acuzat, în *Bezmyannaya Zvezda*, versiunea rusească (sovietică), pentru televiziune, din 1979, se procedează exact invers. Scenaristul Aleksandr Khmelik dezvoltă textul original, creează scene noi – cum ar fi secvențele de la școală, din clasă, de la cursurile lui Miroiu și ale domnișoarei Cucu, ori scena de gelozie dintre șeful de gară și consoartă – sau „remontează” replici – parte din dialogul de la început dintre Miroiu și șeful de gară are loc între profesor și notabilitățile orașului așezate, acestea din urmă, la o masă în grădina restaurantului gării (decor, restaurantul, inexistent în piesă) –, fără a se îndepărta de spiritul scrierii dramaturgului român. În ciuda faptului că narațiunea se (pre)lungeste, nimic nu trenează, grație atât virtuozității regizorului Nikolai Konioșev, un demers regizoral extrem de elaborat în ciuda aparentei lejerități, cât și a rezolvărilor dramaturgice ingenioase. Un singur exemplu, ilustrativ. Domnișoara Cucu nu mai este o bătrână rigidă în comportament, ci o femeie resemnată, aflată la limita dintre tinerete și vârsta a doua – „Ești poate chiar frumoasă, dar nu se vede!...” îi spune Grig, amantul Monei venit să o recupereze din „rătăcierea” ei provincială –, îndrăgostită în taină de Miroiu.

Târgul din filmul rusesc nu mai este – la o primă vedere – cenușiu, prăfuit, amorf, ci solar, plin de viață și culoare. Protipendada locală își face veacul, printre altele – cele două seri săptămânale la cinematograful, de pildă –, la gară, urmărind trecerea Orient Express-ului, care nici măcar nu oprește, dar pentru pașnicii locuitori acesta este un eveniment (monden) de primă mână, oferindu-le ocazia unor comentarii „elevate” („Ai văzut ce coafură avea doamna aceea din vagonul trei?...” „Și broșa!...”), care le alungă vremelnice plictisul provincial și perspectiva limitată a unui „loc unde nu se întâmplă nimic”. („Gara este centrul cultural al orașului...” sună o replică inexistentă în textul lui Sebastian, dar plauzibilă.) Dar este vorba despre

o falsă atmosferă idilică. Treptat, secvență cu secvență, asistăm la „deconstruirea” mirajului: atmosfera solară devine tot mai apăsătoare, lipsa de orizont tot mai neîndoelnică, posibilitatea de a schimba ceva tot mai utopică, renunțarea tot mai vădită. De fapt, suntem în plină dramă cehoviană, atâta doar că Miroiu este un fals resemnat. Dacă Miroiul lui Claude Rich (din filmul lui Colpi) este timid, fragil, delicat, introvertit, stângaci, Miroiu lui Igor Kostolevski este dezinvolt, mai degrabă aerian, lunatic, decât timid, de o stângăcie ușor mimată, pentru a-și proteja pasiunea devoratoare de intruziunile nepoftiților. Miroiu își construiește un turn de fildeș prin refuzul de a se implica în „viața cetății”, altfel decât ca simplu angajat al școlii. Încercările notabilităților orașului de a-l atrage, de a-l „integra” social sunt sortite eșecului, nu pentru că eroul și-ar refuza plăcerile vieții sau ar fi un resemnat, ci tocmai pentru a nu se abandona melancoliei, amăgitoare și confortabilei, în ultimă instanță, „tristeți provinciale”.

În pregenericul filmului vedem chipurile entuziasate ale lumii bune a târgului urmărind trecerea Orient Express-ului. Este aspirația, niciodată împlinită altfel decât ca ideal dezirabil, de a-și depăși condiția. Pe parcursul derulării genericului îl urmărim pe Miroiu străbătând cu pas vioi drumul până la școală. Este un ins dezinvolt, dezinhibat, cum nonșalant se dovedește a fi și la clasă. Reținerile lui se manifestă numai față de adulți, cu excepțiile de rigoare: profesorul de muzică Udrea și, ocazional, șeful gării. Neavând curajul – sau mai degrabă vocația – de a se revolta față împotriva convențiilor sociale, profesorul le evită, refugiindu-se în muzica sferelor. Apariția meteorică a Monei (fermecătoarea Anastasia Vertinskaia) pare să zdruncine apatia locului și a oamenilor, dar numai fulgurant. Pentru Miroiu însă, înseamnă împlinirea, atingerea desăvârșirii: o dragoste consumată într-o „singură noapte eternă”, pentru că, așa cum sună o replică din piesă și din film, „stelele nu se abat niciodată din drumul lor”. După care profesorul de astronomie se întoarce în universul lui stelar, îmbogățind cunoașterea umană prin descoperirea unei noi stele. Act gratuit, oarecum, pentru că, probabil, nimeni nu-i va acorda importanță.

Bezmyannaya Zvezda este o mică bijuterie, o operă filmică de savurat.

Solilocvii inutile

Ioan F. POP

Am pierdut iremediabil șansa unei concilieri etico-literare – cea cu Paul Goma. De fapt, prin intermediul lui, e vorba mai mult de o reconciliere cu noi înșine, cu lașitățile și neputințele noastre. Excepționalitatea lui etică și valoarea literară ne obosesc admirația și ne paralizează entuziasmul. Radicalitatea lui morală, probată cu propria-i existență, ne înconfortează încă veșnicile acomodări și preaomeneștile delăsări.

Paul Goma a fost excepția de care se pare că nu am avut și nu avem nevoie. Literatura română se descurcă și fără o asemenea absolutizare scriptural moralizatoare, ea lucrând confortabil cu relativitățile etice și estetice. Faptul că pe lângă curaj a avut și talent, un stil persiflant, o memorie care nu a uitat și nu a iertat nimic, constituie mai mult o circumstanță agravantă. E greu de acceptat că a fost și disident autentic, fiind și un scriitor valoros. (Pentru liniștea noastră, poate trebuia să aleagă doar una dintre ele). Căci noi acceptăm doar talentele care au un caracter mai flexibil, mai alunecos, cele care se pliază levantin pe oportunități și interese. Paul Goma a deranjat prin aceea că a putut să fie ceea ce noi nu am putut. Să fie în realitate ceea ce noi nu am fost și nu putem fi nici în vis. Să fie o excepție de o normalitate dezarmantă, un neadaptat la conjuncturile ideologice, un nedreptățit în propria dreptate, un exilat în exil. El și-a câștigat dreptul moral de a judeca, chiar dacă din acest act de o intransigență necruțătoare mulți ies șifonați. Nu știu dacă în absolut toate cazurile a avut dreptate, știu doar că dreptatea e de partea celor curajoși și demni. După cum nu știu dacă dreptul de a judeca, creștinește vorbind, trebuie dus chiar pînă în ultimele lui consecințe. (Dreptul moral de a judeca stă și în măreția faptului de a putea renunța detașat la acesta, în transferul senin al judecării la alte instanțe a-temporale, în forța sufletească de a ierta inacceptabilul). Neasumîndu-ne gratitudinea față de un asemenea reper paradigmatic, plasîndu-l în uitările noastre culpabile, mai facem un pas apăsător în „neantul valah”.

Cînd ne gîndim la libertate ar trebui să ne gîndim și la cel care și-a pus existența la încercare în numele ei, în cel mai riscant mod, pentru ca acest concept să mai poată însemna ceva. Paul Goma ne-a oferit un exemplu de gratuită excepționalitate cu care nu am

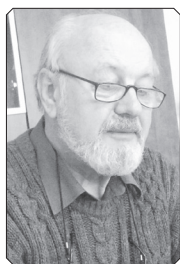
știut ce să facem, situîndu-l, stingheri, între nepăsare, ranchiună și o evazivă admirație. Pentru toate acestea, acum este mult prea tîrziu...

*

În momentul în care era gata-gata să ajungem supraoameni (în multe cazuri pe bază de supraprostitie și infatuare) – nemaivorbind de cei care se cred pur și simplu zei –, transferîndu-ne intențiile belicoase chiar și în cosmos, iată că un coronavirus ne aruncă într-un război intempestiv și perfid, ne pune o piedică existențială aproape fatală, arătîndu-ne cît de slabi și de neputincioși sîntem în fața pericolelor incontrolabile ale vieții terestre.

O omenire care se pregătește să zboare pe Marte, care sparge toate barierele cunoașterii micro- și macrocosmice, se vede îngenunchiată de un virus invadent, care îmbracă forma înfricoșătoare a unei pandemii, aruncîndu-ne brusc în cavernele nesigurantei și ale spaimei atavice. Se vede încă o dată că cea mai mare putere umană poate fi învinsă de cel mai mic adversar crescut chiar de propria nepăsare, ignoranță și autosuficiență. Spectrul escatologic ne aruncă în cele mai negre incertitudini și fobii, în care prezența aproapelui poate fi un pericol, nu o salvare. Ne este pusă la grea încercare cea mai profundă temelie umană – solidaritatea, puterea de a rămîne oameni în situațiile care împing omenescul în cumpăna propriei ființări. Cînd trăim în paradisul terestru sîntem total inconștienți de acest fapt, totul pîrîndu-ni-se de o ternă și relaxată normalitate, cum facem un pas în infern devenim cu toții hiperconștienți, îngrijo-rați și revoltați. Nu credeam că vom fi suspuși la o repetiție generală a apocalipsei pentru care, cu toată iminența clamată de apologeții escatonului, nimeni nu este niciodată pregătit. Se poate ajunge în situația în care moartea unei întregi lumi să nu conteze mai mult decît moartea unui singur om. Căci dacă un om mai are de cine să fie plîns, lumea nu are pe nimeni să o plîngă.

Într-o asemenea stare de panică generalizată, dincolo de interogațiile științifice și filosofice inerente, o întrebare, logică și teologică deopotrivă, se impune cu un dramatism ultim: cum poate exista Dumnezeu fără să intervină în asemenea momente tragice ale istoriei umane? (Evident, este de așteptat doar răspunsul lui Dumnezeu).

Invitație la opinii

Viorel TĂUTAN

Permiteți-mi să vă propun câteva momente de relaxare. Hai să presupunem că tuturor formelor de existență ale Terrei li s-a inoculat, în ziua creării fiecăreia, nevoia să comunice. Încercarea-mi pare (sau chiar este?!) generatoare de ironie din partea celor cărora le amintește de *animism*, iar altora de *panteism*, altminteri – doctrine înrudite. Este esențială în acest caz nevoia de comunicare, de a transmite celorlalți dintr-un mai larg areal spațial sau, de ce nu, temporal ceea ce simți, ce crezi că poți fi, ce dorești, ce anume te nemulțumește sau, dimpotrivă, te încântă etc. Din cât au „permis” încă de la începuturi, inițiații și măeștri, profanilor să „descopere”, presupunem că semne și desene rupestre or fi fost plasate cu certa intenție de a comunica stări sufletești, gânduri și idei. Aceeași chestiune putem să o generăm extinzând ipoteza la etapele succesive ale dezvoltării colectivităților terestre, într-o derulare dialectică, pe baza întrepătrunderii dintre logica individuală și, prin extrapolare, aceea de nivel colectiv. Există oare o diagramă imaginabilă a interdependenței între necesitatea de a emite semne și semnale exprimând inițiative/ reacții voliționale sau sentimentale și organizarea comunităților de orice natură, pe de o parte, și modurile ori mijloace de comunicare stimulând creativitatea, în dorința de a obține răspunsuri pertinente, pe de altă parte? A generat nevoia de comunicare interumană preocuparea pentru apariția semnelor grafice finalizată prin scriere? Mi se pare superfluu să reiterez o dezbatere privind primordialitatea genezei scrierii drept semn al superiorității vreunei etno-civilizații. Au făcut-o, onest, presupun, cercetători de notorietate. Opinia noastră vizează inutilitatea acestei evaluări în momentul de față. Cum poate fi interpretată apariția mașinării de multiplicat, a tiparniței adică? Destinul tipografiei este cvasi-identic majorității invențiilor mai mult sau mai puțin științifice: create pentru a slujii emancipării binelui, au fost folosite în scop distructiv. Cât despre rolul scrierii și, mai cu seamă, a multiplicării textelor scrise, implicit prin tipărire, vă îndemn, pe acei care (nu) au făcut-o deja în anul apariției (1975), să căutați și să (re)citiți cartea cercetătorului universitar canadian **Marshall McLuhan, Galaxia Gutemberg**, apărută în traducerea din limba engleză de către L. și P. Năvodaru, la Editura Politică, în populara colecție **Idei contemporane**, cu o prefață semnată de Victor Ernest Mașek. Cuprinsul celor 439 de pagini ale textului, incluzând și prefața de 18 pagini, reușește să-l acapareze și să-l supună (exagerez nițel) pe cititor unui proces metempsihotic indubitabil. Acest efect este produs și de asocierea sau împletirea, cu abilitate a numeroase

articole-studii, incumbând pe alocuri afirmații aparent bizare, într-un corpus comun. Iată, vă provoc la o partidă de lectură urmărind să vă stârnesc: „Regele Lear este un model experimental al procesului de înstrăinare prin care oamenii au trecut dintr-o lume de roluri într-o lume de activități”, „Chinul celei de a treia dimensiuni își află în «Regele Lear» prima manifestare verbală din istoria poeziei”, „Asimilarea tehnologiei alfabetului fonetic îl transferă pe om din lumea magică a urechii în lumea indiferentă a văzului”, „Schizofrenia este poate o consecință inevitabilă a alfabetizării”, „Noua interdependență electronică recreează lumea după chipul unui sat global”, „De ce analfabeții nu pot privi filme sau fotografii fără un antrenament temeinic”, „Eforturile actuale de reformare a alfabetului și a ortografiei deplasează accentul de pe vizual pe auditiv”, „Cultura greacă arată de ce aspectele vizuale nu pot interesa un popor înainte ca acesta să-și fi însușit tehnologia alfabetică”, „O societate nomadă nu poate trăi experiența spațiului închis”, „Primitivismul a devenit clișeu perimat al unei mari părți din arta și gândirea modernă”, „Tehnicile uniformității și repetabilității au fost introduse de romani și de evul mediu”, „Cuvântul **modern** era o injurie adresată de umaniștii patristici filosofilor scolastici medievali care dezvoltau fizica și logica nouă”, „În antichitate și în evul mediu, lectura însemna lectura cu glas tare”, „Cultura manuscrisă este determinată de dialog chiar și numai pentru faptul că scriitorul și publicul său erau legați prin recitare ca formă de publicare”, „Obiceiurile tradiționale ale școlărilor atrag atenția asupra **prăpastiei** dintre omul format de manuscris și cel format de tipar”.

O altă **prăpastie** asemănătoare, de bună seamă, s-a format în cei cincizeci și opt de ani trecuți de la apariția acestei cărți și a cel puțin șaiszeci de ani de la redactarea studiilor care alcătuiesc volumul. Dar să continuăm:

„Orice tehnologie inventată și executată de om are capacitatea să-i amortească conștiința în perioada primei sale asimilări” (Cacofonia, ne-evitată de lector, aparține traducătorilor – *n.n.*), „Ruptura provocată de tipar între spirit și inimă este trauma de care suferă Europa de la Machiavelli până în ziua de azi”, „Marea sciziune dintre artă și știință, specifică secolului al XVI-lea, a avut loc în urma apariției metodelor mai rapide de calcul”, „Francis Bacon a oficiat o stranie căsătorie între cartea medievală și noua carte din litere mobile”, „Adamul lui Bacon este un mistic medieval, iar cel al lui Milton – un organizator sindical”, „Marlowe a anticipat strigătul barbar al lui Whitmann, creând un sistem național de versuri albe – un sistem de iambe fără rimă care să se

potrivească cu noul roman de succes” (altă cacofonie care putea fi evitată de traducători folosind cazul Dativ: <noului> – n.n.), „La început, toată lumea, în afară de Shakespeare, a crezut că presa tipografică era o mașină producătoare de nemurire”, „Logica tipografică l-a creat pe *outsider*, pe omul alienat, ca tip al omului integral, adică intuitiv și irațional”, „Omul tipografic poate exprima configurațiile tehnologiei tiparului, dar nu le poate tălmăci”, „Deși își dau seama că naționalismul s-a născut în secolul al XVI-lea, istoricii nu pot încă explica această pasiune care a precedat teoria”, „Naționalismul insistă asupra unor drepturi egale, valabile deopotrivă între indivizi și între națiuni”, „Tiparul a avut efectul de a purifica latina, până la a o face să dispară”, „Tipografia și-a extins caracteristicile asupra reglementării și fixării limbilor”, „Tiparul a modificat nu numai ortografia și gramatica, ci și accentuarea și flexiunea limbilor și a făcut posibile greșelile gramaticale”, „Tiparul a creat uniformitatea națională și centralismul guvernamental, dar, totodată, și individualismul și opoziția față de guvern”, „Nimeni n-a făcut vreodată o greșală gramaticală într-o societate nealfabetizată”, „Reducerea calităților tactile ale vieții și limbajului constituie un rafinament apreciat de Renaștere, dar respins acum, în era electronică”, „Alienarea vieții conștiente și reducerea ei la un singur nivel au creat, în secolul al XVII-lea, lumea nouă a inconștientului. Scena eliberată

de arhetipurile sau atitudinile conștiinței individuale este gata să primească arhetipurile inconștientului colectiv”, „Filosofia a fost tot atât de naivă ca și știința, acceptând în mod inconștient postulatele sau dinamica tipografiei”, „Tipografia a frânt vocile tăcerii”, „Galaxia Gutemberg a fost teoretic dizolvată în 1905, odată cu descoperirea spațiului curv, dar în practică a fost invadată de telegraf cu două generații mai devreme”, „Galaxia reconfigurată – sau soarta grea a omului de masă într-o societate individualistă”.

Paginile acestea de citate, reprezentând titluri de capitole, poate părea unora prea dezvoltată, cu toate că, vă asigur, este doar o jumătate din cuprinsul cărții. Am găsit această soluție intenționând stimularea curiozității unui număr (incert) mai mare de cititori interesați sau incitați de una sau alta dintre afirmațiile autorului privind în fond nevoia de comunicare interumană, așa cum vă propun în prima parte a încercării mele. Dacă apariția tiparului a creat brusc în timpurile acelea un salt destul de violent nu doar în procesul de comunicare, din acesta făcând parte și șocul discriminării la nivel socio-uman, să privim certitudinea decalajului provocat de apariția internetului ca pe un *Fatum*, semnal de început al extincției civilizației actuale, alternativă sau ipostază a profețiilor Apocalipsei? Dictonul „vom trăi și vom vedea” mi se pare înspăimântător, din perspectiva copiilor și nepoților noștri.

Pagini din istoria mineritului...

(urmare din p. 31)

Note:

1 Mulți alți oameni din sat, agricultori ajunși mineri de nevoie, făceau la fel. În locul lor, noi, copiii, făceam „norme” la colectiv, pentru ca să nu-și piardă „lotul de pământ în folosință”. Îmi amintesc atât de bine grăul din grajdurile cooperativei ce trebuia întors iar și iar, praful, mirosul sau lopata mai mare ca mine.

2 Conform Recensământului din 1930 (Recensământul general al populației României din 29 Decembrie 1930, București, vol. VI, Profesioni), în Sălaj lucrau în exploatarea cărbunilor 957 de persoane, ceea ce reprezenta mai puțin de 0,3% din totalul populației județului, care era atunci de 343.347 locuitori; în 1938, minele din Sălaj, aflate în exploatare, produceau în total 61.143 tone cărbune (Lupoia, 30.936 tone), ceea ce reprezintă circa 2,5% din totalul producției țării, care era de 2.396.000 tone (cf. *Istoria Românilor*, vol. VIII, București, 2003, p. 91).

3 Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sălaj, fond BNR – agenția Zalău, dosar 44/1937.

4 Ca bogăție a subsolului sălăjean, cărbunele de la Lupoia este menționat și în Enciclopedia română „Minerva”, apărută la Cluj, în 1929, p. 852.

5 Arhivele Naționale, Serviciul Județean Sălaj, fond PCR, dosar 24/1948, filele 1-47.

6 O prezentare doar în rezumat, datorită detaliilor tehnice de strictă specialitate conținute și nu înainte de a face precizarea că Gh. Robescu, într-un articol intitulat „Aspecte privind dezvoltarea industriei miniere carbonifere în județul Sălaj între cele două războaie mondiale”, publicat în *Acta Musei Porolissensis*, V, 1981, pp. 587-593, oferă câteva informații despre această mină, necuprinse sau diferite în anumite privințe de cele din raportul citat. Astfel, primul proprietar al minei Lupoia, în 1904, este considerat a fi Stall Bela din Baia Mare, care vinde proprietatea lui Brant Victor din Jibou și Ungar Mikloș din

Košice în 1913. De asemenea, el scrie și despre ajutorarea de către societatea minieră a satelor din zonă cu cărămizi, clopote pentru biserici, construirea unui pod de lemn peste Valea Agriului, despre greva minerilor de la Lupoia din anul 1932 sau numărul de muncitori de aici, circa 300; un alt autor, I. Sabău, în „Date privind industria minieră carboniferă sălăjeană între anii 1910-1922”, articol publicat în *Acta Musei Porolissensis* XI, 1987, pp. 325-330, se referă la condițiile grele de lucru și situația minei Lupoia în noiembrie 1918: „Muncitorii mineri anterior au jefuit conducerea minei, au devastat birourile, au ars socoțile și arhiva, conducerea minei cu familiile abia s-a putut refugia. O parte din mobilier a fost distrus, iar o parte dus. Muncitorii au părăsit locurile de muncă fără să anunțe pe nimeni...”. Doar în vara lui 1919, timid, s-a putut relua producția. Ambii autori menționați folosesc date din fondul Inspectoratului Geologic Minier Baia Mare, păstrat de Arhivele Maramureș.

7 De fapt, producția s-a reluat la Lupoia în 1936, cf. Gh. Robescu, art. cit.; în anii 1934-1939 s-a exploatat cărbune și la Jac și Brebi, compensând oarecum activitatea mai redusă de la Lupoia.

8 La vechea mină, Lupoia I, se arată în raportul citat, „motivul principal pentru care nu s-ar putea relua exploatarea este afluența mare de apă, 3000 litri la minut, în continuă creștere cu adâncimea”.

9 Cât de complex e mineritul, ce se poate înțelege prin cuvântul miner, ne arată tot raportul citat: în categoria lucrătorilor din subteran erau cuprinși lucrătorii din abataje (cei mai mulți), lucrătorii pentru pregătiri/scobiri, vagonetarii, trolisții, lucrătorii de întreținere etc.; la suprafață lucrau, în ateliere, fierari, lem-nari, zidari, lăcătuși, electricieni. Erau apoi inginerii, maiștrii, artificierii, mecanicii și fochiștii de locomotivă, șoferii, vizitiii, magazionerii, paznicii, oamenii de serviciu, „lucrătorii la separa-ții și corvoadă exterioară” (inclusiv femei și copii) ș.a.

10 Pozele care însoțesc rândurile de față au fost realizate în februarie 2020, după o „vizită la fața locului”.

Rațiune și simțire în vremuri bolnave

Alexandru JURCAN

Unde să mă fi refugiat în aceste zile de panică (coronavirus), dacă nu într-o perioadă romantică, departe de distopiile devenite realitate? Am ales să revăd filmul *Rațiune și simțire* de Ang Lee, după romanul lui Jane Austen (1775-1817). O perioadă pre-victoriană, unde predomină arta vorbirii și politețea tonică (deși în saloane bârfa își are legile ei).

Filmul a fost realizat în 1995, avându-i în distribuție pe Emma Thompson (Elinor), Kate Winslet (Marianne), Hugh Grand (Edward), Alan Rickman (colonelul Brandon). Pajiști crude, interioare calde, iubiri febrile, baluri elegante, cu ipocrizii mascate, furci caudine și zâmbete contrafăcute. Totuși, nici vorbă de stare de urgență, de spaima generalizată... nu pot uita de coronavirus?! Nu, pentru că totul s-a răsturnat, prioritățile sunt diferite, planeta s-a revoltat. M-aș refugia în casele din film, cu biblioteci prețioase, cu paturi imense, cu perdele bogate, fugind de acest prezent oribil.

Nici Jane Austen n-a dus-o prea bine, n-a avut succes în timpul vieții, deși cărțile ei respirau o genialitate feminină, o sondare deșteaptă a sufletelor, cu descrieri ingenioase, răsturnări reușite de abordare epică, dincolo de orice caducitate. A cunoscut iubirea nefericită, care a împins-o spre romane cu volute sentimentale perene. Dragostea e exaltare, suferință, așteptare, gelozie, împlinire. Un personaj credibil și bine creionat e colonelul Brandon, cel care iubește fără speranță, se dedică, are răbdare, caracter ales, toleranță și demnitate, inspirând încredere.

Oare vom depăși situația asta neprevăzută, ternă, care ne prinde în carapacele ei murdare de coronavirus? Când vedeam filme S.F. cu pandemii, eram siguri că doar altora li se poate întâmpla. Să mai uit puțin... să văd trăsurile din film și caii falnici... să uit și să țin minte că normalul e rețeta fericirii, că nu știm prețului nimic decât atunci când pierdem. Măcar să nu mai fim egoiști. Zice Elinor în film: „Îți mai pasă oare de altceva decât de propria suferință?” Marianne știe că „a iubi înseamnă să te mistui”, doborâtă adesea de datorie, prudență, acceptare, resemnare. Noi ne vom lăsa învinși? Natura reînvie, biruitoare, reproșându-ne subtil că am tratat-o cu nepăsare. Vom învăța, în sfârșit, ce înseamnă a trăi cu adevărat?

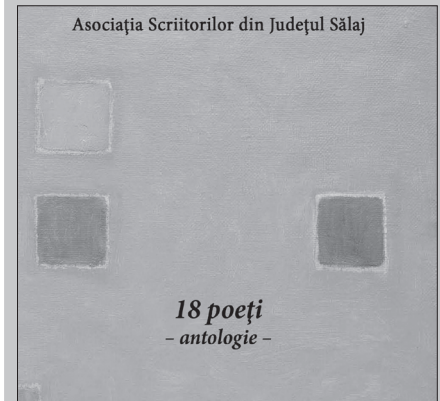
Trandafirul verde

(urmare din p. 24)

Calea Domniței (roman), 1987; *Drumul Urișilor* (culegere de folclor), 1986; *Zânele din Cetatea Ghiurbercului* (roman), 2001; *Versuri*, 2002; *De unde se adapă curcubeul* (culegere de folclor din zona Clujului), 2002; *Lavița de piatră* (povestiri), 2003; *Drumul Apei* (roman), 2003; *Spinii*

de pe Dealul de Lut (roman), 2004; *Zidul de ceață* (povestiri), 2008; *Curg norii pe sus*, versuri, 2009; *Strada Fericirii* (roman), 2010; *La fântâna de sub apă* (versuri), 2010; *Darul muntelui* (povestiri), 2014; *Nana* (povestiri), 2014; *Cu noaptea de mână* (versuri), 2015; *Focu-i supărarea apei* (versuri), 2017.

18 poeți – antologie, Editura Caiete Silvane, Colecția „Scriitori sălăjeni”, Zalău, 2020, *Cu vânt înainte de Daniel Săuca*; volum apărut sub egida Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj, cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

„În Sălaj nu sunt numai 18 poeți... Sigur însă sunt 18 colegi din Asociația Scriitorilor din Județul Sălaj (AS-SJ), care contribuie la împlinirea unui vis mai vechi de-al nostru, anume cel al unei antologii reprezentative, actuale a poeziei scrise de autori legați, într-un fel sau altul, de spațiul sălăjean.

În același timp, demersul nostru vizează nu doar Asociația Scriitorilor, ci și pe cei care, deocamdată, nu sunt la modul formal alături de noi, sub diversele forme ale prieteniei literare (Revista și Editura *Caiete Silvane*, Cenaclul literar *Silvania*, Asociația Scriitorilor din Județul Sălaj).

Nu în ultimul rând, antologia de față este clar o oglindă, o reprezentare a modului în care se scrie actualmente poezie în județul nostru.

Demersul publicării acestei cărți îl considerăm oportun și necesar, ea fiind prima antologie care cuprinde exclusiv creații ale membrilor Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj” (Daniel Săuca, *Președintele AS-SJ*).

Poeții cuprinși în antologie sunt: Ioan-Vasile Bulgărean, Simone Györfi, Daniel Hoblea, Dina Horvath, Mioara Lazăr, Marcel Lucaci, Angela Maxim, Anuța Mărieș, Alice Valeria Micu, Viorel Mureșan, Viorica Mureșan, Ileana Petrean-Păușan, Ion Pițoiu-Dragomir, Silvia Bodea Sălăjan, Teodor Sărăcuț-Comănescu, Daniel Săuca, Doina Ira-Tăutan, Viorel Tăutan.

Ilustrație copertă: Valeriu Paladi, „Izvorul culorilor”, tablou realizat în cadrul Simpozionului „Arta în grădina” (2018).

Maria Postu

copiii din flori de ciulin

stăteau acolo și aruncau înspre păsările flămânde
bucăți de pâine uscată
și cioburi de farfurii sparte
ale unui ospăț care nu fusese al lor
se amuzau privind-se în ochiurile de apă murdare
în care altcineva își spălase trecutul din care ei lipseau
apărați de misterul nașterii lor se credeau aleșii greu
de recunoscut
dincolo de aparența unui trup înspinat și a unor brațe
respingând
orice tentativă de îmbrățișare

copiii florii de ciulin

descoperiți de un navigator online solitar ca un conti-
nent necolonizat
se lăsau priviți, filmați, aclamați, compătimiți,
ignorați, uitați
de cineva care le-ar fi putut ține loc de frate, de mamă,
tată, prieten
dar acel cineva era mai puțin decât o floare de ciulin
dacă le-ar fi fost sete foame dor de ducă sau dor de ură
cineva le-ar fi servit
într-un cocteil otrăvitor o mulțime de sentimente ne-
cunoscute
ce i-ar fi putut metamorfoza în flori atrăgătoare bune
de pus seara la butonieră,
în părul unei fete sau pe masa pe care era servită cina.
ele, florile înzestrate cu auz și văz înregistrând
ca un microfon bine plasat minuscul
toată suferința nespusă a invitaților
și tot ce-ascunde rujul violet al fetelor de-o seară,
florile ce ți-ar fi putut tulbura somnul
cu parfumul lor insidios cu petalele lor zdrențuite
flori clandestine,
flori virgine, flori însetate, respinse, strivite, flori de
seară flori de noapte
flori cuib de nebunii flori cuib de-nțelepciune

flori de cenușă și flori înaripate
redevinute copii când dirijorul pierde bagheta.

unde se pregătește o transfuzie
pentru ele unde se construiește un refugiu
cineva își pregătește eprubetele să extragă
un nou parfum al florilor de ciulin

(Din volumul *Borne*, în curs de apariție la Editura
Școala Ardeleană)

***

Maria Postu este profesoară de liceu (Liceul Teo-
retic „C.A. Rosetti”, sectorul 2, București), doctor în
Filologie și membră a Uniunii Scriitorilor din Româ-
nia. A publicat numeroase volume de critică și isto-
rie literară, proză scurtă și poezie, dintre care amin-
tim: *Leonor și zânele*, ediție bilingvă româno-fran-
ceză, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2017
(nominalizată la Premiile Uniunii Scriitorilor din
România, secțiunea Literatură pentru copii, 2018),
Privilegiul Imperfecțiunii, Editura Tipo Moldova, Iași,
2013 (antologie de poeme în colecția Opera Omnia);
Imaginarul puterii în proza română, eseu, Editura Tipo
Moldova, Iași, 2013; *Povestiri de trezit adulții*, Edi-
tura Tracus Arte, București, 2011; *Arca lui Breban*,
eseu, Editura Ideea Europeană, București, 2010; *Din
spatele ferestrei*, Editura Muzeul Literaturii Române,
București, 2007; *Abonament viață-moarte*, Editura
Vinea, București, 2003; *Întâlnire cu Altamira*, Editura
Eminescu, București, 1999. A primit mai multe pre-
mii la concursuri și festivaluri de creație naționale
și internaționale, dintre care amintim: Diploma
Francofoniei la Concursul de Poezie „Europoesie”,
Paris, 2013; Premiul „Naji Naaman” la Concursul
Internațional de Creație organizat de Casa Naaman
pentru Cultură din Beirut, 2012; Premiul „Agatha
Grigorescu” la Concursul Internațional „Romeo și Ju-
lieta la Mizil”, Mizil, 2011; Premiul Centrului Cultural
„Lucian Blaga” la Festivalul Internațional „Lucian Bla-
ga”, Sebeș-Alba, 2008 ș.a.

Simona-Grazia Dima

Arc

Suavi ambasadori ți-aduc
din depărtări scrisori de-acreditare,
un înțelept, cel mai blajin,
te-a nins prin ei, ce, magnanimi,
mai zăbovesc puțin la un banchet
pe creasta inimii, de neînțeles,
așa de vesel, unde să zburde-n voie,
ponei nărăvași, până ce plicul îl deschizi
și afli nimbul, o albăstrire de cicoare,
suflul încredințat spre-a supraviețui, primit,
cu ochii-nchiși înveți din străvezimi, din spații,
conturul unui fruct se rotunjește-ncet,
rod al distanțelor, de tine, părintește,
cu-atâta grijă copt, de-atâta timp,
simți încordarea – un arc incandescent
se zbate, și drumul până la tine-i împlinit.

Coacere

Pe cale mă credeam,
de mine însumi știutor deplin,
când mi-ai trimis, tu,
astru-al tainicei desăvârșiri,
o întâmplare trivială, mărunță.
Merg potopit de revelația obscură
că nu mă pot căra decât pe jumătate,
că somnolez în urma trenei de lumină
mereu trează. Sub torentul tău,
acceptându-mă, am tăcut.
Ce greu sunt. Cuvintele reintră-n cuptoare,
aproape uitate, iar eu încă nu-mi sunt stăpân
cu totul, să fac un singur salt
și să-ți ajung în miez. Dar totuși,
în flăcări și-oțel incandescent întrezărit,
m-am înțeles treptat și fără vorbe,
mi-am strâns șuvițele trupului, m-am făcut unul.
În bezna focului mă deslușesc,
prin știința arderii înainte mai sprinten
și văd cum pâlpaie o rază.
Nu ți-am simțit de la-nceput suflul,
dar mi-ai trimis întâmplarea trivială
și azi am căzut ca un fruct din copac,
de soare pătruns, plin de semințe.

Castel

Castelul neclintit rămâne-n urmă,
cu temelii ramificate peste tot
și negrele feronerie somptuoase,
dar scările plușate le vei putea urca
și coborî oricând, în joacă,
scăldat în pale de culori prelinse
din vitraliile-afundate-n sinea ta.
Zburând cu avionul spre congres,
nu-ți va-nțelege nimeni surâsul aurit
și nici de ce îți vin aproape norii.

În căutarea tatălui

La naștere, nu se-ndoiau de tatăl lor,
fluxul regal, mai mângâios și gingaș ca o mamă.
Dar au fost puși să viețuiască-n piatră,
în piramide unde captive generații se ofilesc
în căutarea mortului lăuntric și, drept răsplată,
numai noaptea le dăruiește-n vis petala
de roză-n zbatere a somnului trăit
de faraonul mândru, pe vecie-ascuns.
Ies la săpat devreme dimineața, zi de zi.
Copaci subpământeni
se tot ramifică, până departe-n lut.
Ei simt că au perseverat în van
și sunt deciși să povestească
despre neîndoielnicul strămoș și patrimoniu, aburul
viu.
Conducătorul le taie vorba, însă, nu are nimeni timp
s-asculte,
subiectul nu e găsit interesant, ba chiar un sacrilegiu.
Le pun tratate-n cârcă, istoriile trudite
ale unor neamuri din zare sau vecine.
Bucățile tăiate-n stâncă văzând cu ochii se lărgesc,
din sol apar esențe blânde, tari, eterice,
înțepătoare, vaste ținuturi, pe continentele
multiplicate. Trebuie să-nvețe făptuiri și nume,
inventatorii tuturor obiectelor din lume,
mulțimile, dinaștii, precum și roțile de care,
balenele, himera. Estimp ei sunt cu gândul
la strânsoarea în care tatăl, sugrumat, trăia
și se deprind să-l venereze nemaivorbând
de el vreodată, în vreme ce, infailibil,
îl dibuiesc în întuneric și devin,
fără să ceară voie de la nimeni, el.

Malaxorul de pandemie

■ „Această ontologie bizară potrivit căreia USR există dacă o conduc unii și nu mai există dacă o conduc alții ar fi putut să rămână, cum se întâmplă adesea între scriitori, doar o rătăcire onirică. Se spune că orice șoaptă se aude în Epidaur. Din cauza inter-

netului, lumea întreagă a devenit un Epidaur în care oriunde ai șopti, se aude oriunde, iar acest lung șir de vorbe și de ipoteze privind legalitatea USR ridică o pâclă bolnăvicioasă pe care trebuie întruna s-o limpezim, irosindu-ne timpul. Chiar și așa, acest joc de-a alba-neagra ar rămâne în zona anecdoticului dacă protagoniștii săi nu ar da dovada unei procesomanii patologice și a unei imposturi cu vădite accente infracționale. **(Numărul proceselor în care acești autori au târât Uniunea Scriitorilor a trecut pragul de 120!)** Printre membrii SSR și USR au existat, ca-n orice comunitate, dispute pătimașe. Scriitorii s-au contestat, s-au răfuit și s-au acuzat unii pe alții, fiecare acțiune laudabilă a avut, ca de obicei, și detractorii ei, dar niciodată, repet, niciodată vreunul dintre ei n-a dat fuga la autorități sau la tribunale ca să încerce, în mod rușinos, să anuleze drepturile pe care ceilalți le dobândiseră. Suntem în fața unei situații pe cât de inedite, pe atât de dezagreabile care sper să nu supraviețuiască în istoria breslei noastre decât cel mult ca o notă de subsol” (**Varujan Vosganian, România literară**, nr. 8/2020). Oare vor continua procesele și după ce vom scăpa de pandemia cauzată de noul coronavirus?

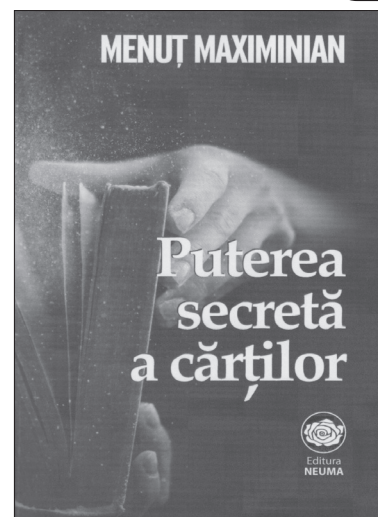
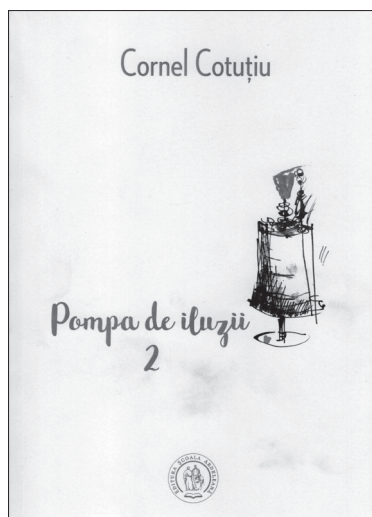
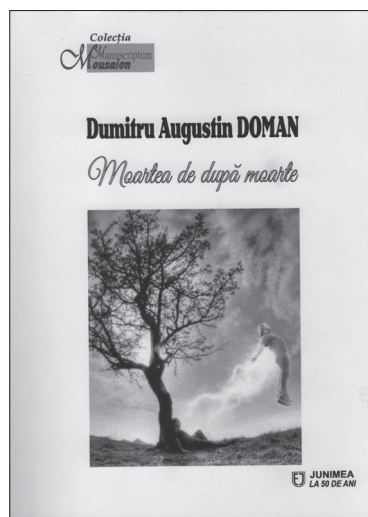
■ **Editura Școala Ardeleană, decorată cu Medalia Aniversară „Centenarul Marii Uniri”.** Alături de alte instituții, Editura Școala Ardeleană a fost decorată de către Președintele Klaus Iohannis cu Medalia Aniversară „Centenarul Marii Uniri” „în semn de apreciere pentru efortul depus în vederea păstrării identității naționale și a răspândirii valorilor culturale românești, pentru dăruirea cu care s-au implicat în organizarea de evenimente dedicate Centenarului Marii Uniri”. Este o înaltă recunoaștere a proiectului editorial Seria Centenar, în care am publicat cărți de mare însemnătate

istorică, spirituală și culturală pentru poporul român. Mă gândesc în primul rând la lucrarea apărută sub egida Universității Babeș-Bolyai „Construind Unirea cea Mare” (ediție de lux, în 8 volume, însumând 8.500 de pagini, realizată de 30 de istorici și coordonată de Ioan-Aurel Pop, Ioan Bolovan, Ioana-Mihaela Bonda, Ana Victoria Sima și Teodor Laurențiu Popescu). Despre această monumentală carte, coordonatorul principal, istoricul Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, ne spune: „Marea Unire, dincolo de toți factorii complecși care au determinat-o, rămâne cel mai înalt gest de voință colectivă înfăptuit de națiunea română. Pentru a fi adevărați urmași ai acelor făuritori de țară de acum un secol, ar trebui să continuăm sublima lor întreprindere, să avem încredere în noi și în Țara Românească, să construim un prezent realist și să pregătim un viitor bun pentru copiii și nepoții noștri, într-o Europă pașnică, unită și prosperă. Dar ca să avem forța să le facem pe toate, este nevoie de un lucru aparent simplu: să cunoaștem, așa cum a fost, epopeea noastră de Unire, derulată în urma Marelui Război, să avem acces la sursele istorice și la interpretările lor firești. De aceea, cel mai frumos dar făcut românilor de către Universitatea Babeș-Bolyai la Centenar, după o sută de ani de la pătrunderea noastră pe magistrala lumii contemporane, sunt aceste volume de mărturie și de istorii, care ne legitimează existența demnă în cadrul concertului mondial al națiunilor” (**Vasile George Dâncu**).

■ Am primit: **Dumitru Augustin Doman, „Moartea de după moarte”**, Editura Junimea, Iași, 2019. Câteva citate memorabile: „Cel mai tare mă tem de insomnia morții”; „Niciun om cu mințile rătăcite nu se gândește la moarte. Să fie un semn că el se află deja, odată cu pierderea rațiunii, în realitatea paradisiacă a morții?”; „Întrebarea esențială este nu dacă există sau nu Dumnezeu, ci dacă există sau nu Moartea. În sensul că dacă există ceva după stingerea de pe pământ, dacă trecem în altceva decât în materie anorganică, mineral etc.”

■ Am primit și al doilea volum al cărții **„Pompa de iluzii” de Cornel Cotuțiu** (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2020). Zice autorul: „E naiv cine crede că posteritatea va fi mai generoasă decât prezentul, că, în anii de după trecerea Styxului, percepția și discernământul vor regla scara valorică, îndreptând interesul doritorului de literatură spre un tărâm altădată marginalizat, prin conjuncturi, și unde ar fi fost să descopere lucruri de preț neluate în seamă în timpul vieții scriitorului”. La 75, la mulți ani, domnule Cotuțiu!

■ Și încă o carte semnată de un bistrițean: **Menuț Maximinian**, „**Puterea secretă a cărților**” (Editura Neuma, Apahida, 2020). Horia Gârbea: „Decăderea cărții în societate este doar aparentă. Există o putere ascunsă a cărților, aceea de a-l preface pe cel care le citește. Menuț Maximinian reușește să identifice forțele secrete, magice ale cărților, scriind despre ele. Astfel difuzează în lume, prin hermeneutica sa, fluxul nevăzut transmis de volume și primește el însuși efluviile benefice”.

(D.S.)

■ **Memorii de la Humanitas.** Editura Humanitas a postat în propria Bibliotecă virtuală mai multe cărți destinate să alunge plictiseala celor care stau acasă pentru a evita molipsirea cu virusul Corona. Să ne oprim întâi asupra memoriilor scrise de autorii români, cuprinse în colecția „Vintage”. Sabina a fost fata cea mai mare ajunsă la maturitate a lui Ion C. Brătianu și s-a căsătorit cu Constantin, un alt doctor Cantacuzino. La împlinirea unui secol de la nașterea tatălui său, a început să-și scrie amintirile, din care acum au fost republicate fragmente cu titlul „Din viața familiei Ion C. Brătianu” (1821-1891), cu o bogată iconografie. O altă carte este „Țara pe care o iubesc”, rezultată din conlucrarea a două regine: Maria a României, care a scris articolele și fata ei, viitoarea Elena a Greciei, care a ilustrat-o. Ea a fost începută după refugiarea curții regale, în iarna anului 1916, la cererea lui Nicolae Iorga. Capitolele au fost traduse din limba engleză și publicate în revista „Neamul Românesc”, care în 1917 a apărut zilnic, pentru a susține moralul soldaților. De ce s-a ajuns în această situație? Ne povestește George Topîrceanu în volumul „Memorii de război”, care reunește „Amintiri din luptele de la Turtucaia”, unde a fost luat prizonier de către bulgari și dus în lagărul de prizonieri descris în „Pirin Planina”, ca să construiască o linie ferată către Salonic. Erau acolo italieni, francezi, ruși și sârbi, ba chiar și patru englezi. Primii cântau și pălăvrăgeau, ultimii, „așezați pe-un buștean, la o parte, trăgeau din pipă și

tăceau între ei, ceasuri întregi”. Pare că lumea nu s-a schimbat vreme de un secol, atât doar că acum ședem închiși la noi acasă, captivi ai unei cotropiri virale.

■ **„Școala Altfel” – prin benzi desenate.** Prin intermediul lui Dodo Niță, ne-am împrietenit cu maestrul Puiu Manu pe Facebook. La 91 de ani, artistul manifestă o curiozitate vie față de mijloacele de comunicație modernă și este activ în continuare. „Istoria este cea mai frumoasă poveste în bandă desenată” este o întreprindere artistică fără precedent la noi, apărută în condiții grafice de excepție, sub egida ASTRA Brașov, la Editura Libris. Albumul reunește planșele create pe baza scenariilor lui Marius Leștaru, un cadru universitar de la Alma Mater bucureșteană, departamentul de educație fizică și sport, de aici apetitul pentru scenele dinamice, provocatoare, eroice. Cele 25 de momente alese ca exemple din istoria României au apărut în revista „Cutezătorii”, între anii 2014-2018. Titlul a fost inspirat de cartea fostului ministru de externe, Adrian Cioroianu, el însuși un fan BD și un promotor al manualelor alternative de istorie: „Cea mai frumoasă poveste”. De la exilarea poetului Ovidiu la Tomis până la doborârea pilotului Alexandru Șerbănescu, care atacase cu 13 avioane de vânătoare formațiunea de 800 de bombardiere americane venite să taie aprovizionarea cu benzină a trupelor hitleriste, autorii redau grafic multe bătălii, unele parcă inspirate de anecdotele cu Hány János (încolțirea lui Napoleon de către grănicerii năsăudeni), surprind episoade din dezvoltarea științifică, artistică și tehnică a țării, precum inventarea stiloului de către Petru Poenaru, călătoria lui Badea Cârțan la Roma, construirea bricului „Mircea” și a podului Saligny de la Cernavodă, înființarea Muzeului Antipa (fără episodul „Krokodil niet?” de după 23 August). Pentru creionarea cât mai fidelă a întâmplărilor, autorii au vizitat Adamclisi, Șelimbăr, Cârțișoara, Pietroasele, Stănești. Practic, cititorului i se oferă o „Școală Altfel”, un manual, unde, „într-o manieră ludică”, se familiarizează cu o serie de episoade importante din trecutul țării noastre.

■ **Cât de română este România?** Într-unul dintre primele experimente de familiarizare a elevilor cu fizica, se construiește un circuit electric simplu, compus dintr-o sursă, câțiva conductori și un bec. În loc de întrerupător, se pun doi electrozi într-un pahar cu apă distilată. Spre uimirea copiilor, lampa se va aprinde slab sau deloc. Dacă se dizolvă sare de bucătărie în lichid, el începe să conducă, iar becul luminează. Cam așa stau lucrurile și cu oamenii. Grupurile sociale au nevoie de un anumit grad de diversitate pentru a interacționa eficient unii cu alții. Purificarea după un criteriu sau altul a dus întotdeauna la izolare și la destrămare. Principatele Române totalizau în 1859 patru milioane de locuitori, printre care foarte mulți greci, evrei, italieni, germani, francezi, ruși, armeni, bulgari – mai toți așezați în orașele mari, ne spune Lucian Boia în cartea „Cum s-a românizat România” (Editura Humanitas, 2015). În schimb, mediul rural era „remarcabil de omogen, aproape de idealul purității depline”. Unirile de după Primul Război Mondial aveau să schimbe datele etnice: Dobrogea era populată cu musulmani (turci și tătari),

Basarabia cu ruși și găgăuzi, iar Ardealul, pe lângă unguri și germani, aveau chiar o mulțime de români educați și formați în spiritul Occidentului: greco-catolicii. Ce nu s-a realizat în perioada interbelică au împlinit comuniștii, mai ales în timpul lui Nicolae Ceaușescu. Relațiile cu Vestul au fost interzise, chiar pedepsite. Evreii au început să plece în Israel încă din 1948, iar sașii și șvabii au fost vânduți Germaniei. Izolarea tot mai pronunțată a dus la crearea unei pseudo-elite, formată din activiști de partid, cu „origini sănătoase”, dar cu o educație lacunară. După martie 1990 au început să plece și maghiarii. În prezent, „România este mult mai omogenă și mai ferm asamblată decât a fost în perioada interbelică România Mare” și totuși, paradoxal, în 2014, populația a ales un președinte neromân, de confesiune protestantă. Istoricul consideră că este un semn că România iese treptat din naționalismul exacerbă din perioada comunistă și își reasumă principiile europene pe baza cărora a fost creată inițial ca stat.

(G.D.G.)

Delain – *Apocalypse & Chill*

Daniel MUREȘAN

Stephen King ne spunea în romanul *The Eyes of the Dragon* că regatul Delain este unul misterios, dar iată că noul album al olandezilor îl contrazice pe marele scriitor. Un album Delain previzibil, fără surprize majore, dar cu un symphonic-rock cântat ca la carte. Același sympho cu clăparul Martijn Westerholt în prim-plan, ce și-a făcut ucenicia la Within Temptation. Vocea Charlottei este, ca de obicei, de zile mari; după acest album cred că se instalează fără probleme în top 3 al solistelor de gen. Noul album nu se îndepărtează foarte mult de *Moonbathers* din 2016, însă acesta cred că e un plus, având în vedere multitudinea de piese complexe de pe *Apocalypse & Chill*.

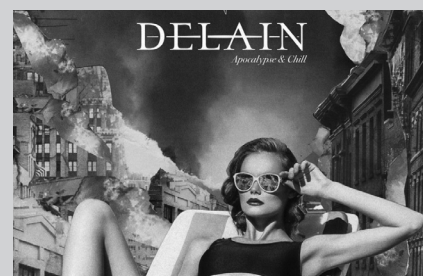
Melodiile sunt captivante, de multe ori clapa punând în scenă versuri sentimentale, ca mai apoi riff-urile chitarei să fie însoțite de coruri ca o lovitură de ciocan. Este un rock ce prinde la anumite posturi de radio, accesibil și atrăgător, plin de tușe aerisite, dar și cu

juxtapuneri explozive de chitară. Tonalități elegante, fluctuații dinamice, parcă desprinse din Dream Theatre sau Ayreon. Găsim piese destul de ancorate în clișee (balada *The Greatest Escape*), dar și pasaje de metal autentic, pline de frenezie instrumentală (*Burning Bridges*).

Cu siguranță, Delain nu scrie istorie cu acest album, dar își confirmă stilul plin de aranjamente muzicale rafinate, de abilități componistice și poftă de muzică.

Tracklist:

1. *One Second*
2. *We Had Everything*
3. *Chemical Redemption*
4. *Burning Bridges*
5. *Vengeance*
6. *To Live Is To Die*
7. *Let's Dance*
8. *Creatures*
9. *Ghost House Heart*
10. *Masters Of Destiny*
11. *Legions Of The Lost*
12. *The Greatest Escape*
13. *Combustion*

Napalm Records 2020

Discografie Delain:

- Lucidity (2006)
- April Rain (2009)
- We Are the Others (2012)
- The Human Contradiction (2014)
- Moonbathers (2016)
- A Decade of Delain, Live at Paradiso (2017)
- Apocalypse & Chill (2020)

Componentă Delain:

- Martijn Westerholt – clape
- Charlotte Wessels – voce
- Otto Schimmelpenninck van der Oije – bass
- Timo Somers – chitară
- Joey de Boer – baterie

CE TREBUIE SĂ ȘTIȚI DESPRE NOUL CORONAVIRUS (Covid-19)

Noul coronavirus afectează mai ales persoanele în vârstă sau sunt vulnerabili și cei mai tineri?

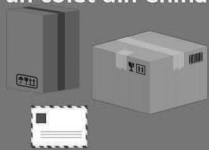
#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Persoanele de toate vârstele pot fi infectate de noul coronavirus (COVID-19). Persoanele în vârstă și persoanele cu afecțiuni medicale preexistente (precum astmul, diabetul, bolile de inimă) par să fie mai vulnerabile la îmbolnăvirea severă cu virusul. Organizația Mondială a Sănătății recomandă oamenilor de toate vârstele să ia măsuri pentru a se proteja de virus, de exemplu, urmând o igienă adecvată a mâinilor și o igienă respiratorie.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Există vreun risc de infectare cu COVID-19 dacă primesc o scrisoare sau un colet din China?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Nu, nu există niciun risc. Persoanele care primesc colete din China nu prezintă riscul de a intra în contact cu COVID-19.

Din analizele anterioare s-a demonstrat faptul că acest virus nu supraviețuiește mult timp pe obiecte, cum ar fi scrisori sau pachete.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Există medicamente specifice pentru prevenirea sau tratarea noului coronavirus?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Până în prezent, nu există niciun medicament specific recomandat pentru prevenirea sau tratarea noului coronavirus (COVID-19).

Cu toate acestea, cei infectați trebuie să beneficieze de îngrijire adecvată pentru ameliorarea și tratarea simptomelor, iar cei cu boli grave trebuie să beneficieze de îngrijire optimă de susținere. Unele tratamente specifice sunt în curs de investigare și vor fi testate prin studii clinice. OMS ajută la accelerarea eforturilor pentru cercetare și dezvoltare.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Animalele de companie pot transmite virusul COVID-19?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Nu există dovezi că animalele de companie, cum ar fi câinii sau pisicile, pot fi infectate cu noul coronavirus.

Este întotdeauna o idee bună să vă spălați pe mâini cu apă și săpun după ce atingeți animalele de companie.

Acest lucru vă protejează împotriva diferitelor bacterii comune, cum ar fi E.coli și Salmonella, care pot trece de la animalele de companie la oameni.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Antibioticele sunt eficiente în prevenirea și tratarea noului coronavirus?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Nu, antibioticele nu funcționează împotriva virusurilor, numai a bacteriilor.

Noul coronavirus este un virus și, prin urmare, antibioticele nu trebuie utilizate ca mijloc de prevenire sau tratament. Cu toate acestea, dacă sunteți spitalizat în urma infectării cu COVID-19, este posibil să primiți antibiotice, deoarece este posibilă co-infecția bacteriană.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Sunt eficiente uscătoarele de mâini în protejarea împotriva COVID-19?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

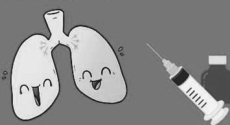
Nu. Uscătoarele de mâini nu sunt eficiente pentru protejarea împotriva COVID-19.

Pentru a vă proteja împotriva noului Coronavirus este recomandat să vă curățați mâinile, spălându-vă temeinic cu apă și săpun sau folosind soluții antibacteriene pe bază de alcool. După ce v-ați spălat mâinile cu apă și săpun, uscați-le folosind șervețele de hârtie sau un uscător cu aer cald.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Vaccinurile împotriva pneumoniei vă protejează împotriva noului coronavirus?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Nu. Vaccinurile împotriva pneumoniei, cum ar fi vaccinul pneumococic și vaccinul Haemophilus grupal tip B (Hib), nu oferă protecție împotriva noului coronavirus.

Virusul este nou și diferit și are nevoie de propriul său vaccin. Cercetătorii încearcă să dezvolte un vaccin împotriva COVID-19, iar Organizația Mondială a Sănătății susține aceste eforturi.

Deși aceste vaccinuri nu sunt eficiente împotriva Covid-19, vaccinarea împotriva bolilor respiratorii este recomandată pentru a vă proteja sănătatea.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

Cât de eficiente sunt scanele termice în detectarea persoanelor infectate cu COVID-19?

#COVID-19
(CORONAVIRUS)

Scanerile termice sunt eficiente în detectarea persoanelor care au febră (de exemplu, au o temperatură a corpului mult mai mare față de cât este normal) din cauza infecției cu COVID-19. Cu toate acestea, nu pot detecta persoanele care sunt infectate, dar care nu au febră, pentru că este nevoie de două până la zece zile ca persoanele care sunt infectate să devină bolnave și să facă febră.

*INFORMATIILE PREZENTATE SUNT PRELuate DIN MATERIALELE DE INFORMARE ALE OMS

0800 800 358

**TelVerde este pentru informare,
NU este pentru urgențe!**

#COVID-19

- ✓ La TelVerde 0800 800 358 suni gratuit din orice rețea de telefonie fixă sau mobilă, zilnic, între 8.00-23.00, pentru a obține informații suplimentare despre noul tip de infecție cu CORONAVIRUS (COVID-19).

- ✓ Pentru a nu bloca linia alocată, vă rugăm să sunați NUMAI în situații justificate.

**INFORMAȚI-VĂ DOAR DIN SURSE OFICIALE!
RESPECTAȚI RECOMANDĂRILE AUTORITĂȚILOR COMPETENTE!**

GRUPUL DE COMUNICARE STRATEGICĂ

Artur Lundkvist

(1906-1991)

Autodidact și călător pasionat, apreciat critic literar și plastic, eseist și traducător, interesat de experiența suprarealistă, Artur Lundkvist e și unul dintre cei mai de seamă poeți ai Suediei secolului al XX-lea. Asemeni multor altor poeți contemporani, care, stilistic, baleiază între avangarde și înflăcărații lirici revoluționari, el și-a extins scrisul și la reportaj, ba chiar la roman!

Arta poetică

De ce n-ar umbla poezia târâș pe sub soare
ca o prepeliță ce vrea să abată primejdia
înainte de a-și lua dintr-odată zborul?
De ce n-ar fi ea buchetul de margarete
aruncat într-o roabă dată cu catran,
sau acest pic de zăpadă, topit în mâna trandafirie-a copilului,
floarea care dezleagă o stâncă,
două crăpături încrucișate-ntr-o sticlă?
Poezie: demon inocent,
mioară arzând în mijlocul câmpiei,
ogar încurcat într-un val de postav.
Oglindă în fața căreia a murit un erodiu,
ca o umbrelă naufragiată-n furtună.
Nisip alb ca pântecul unei femei în plină mare.
Floare palidă-n botul unui bulldog.
Spin de răsură înveninând un cap de leu.
Scafandru-n adâncuri descuind un cufăr
cu o mică agrafă.
Cui de oprit avionul în spații,
Vas de corsari, sângerând pe mări,
ca un animal rănit.
Poezie:
sfoară de rufe între far și cireș.

(În românește de A.E. Baconsky, în volumul *Versuri*, Editura *Tineretului*, București, 1963)